

ALGEMEENE BEGROOTING, van de gewone inkomsten van het Rijk.

Nommers der bijzondere Staten.	A A N W I J Z I N G D E R M I D D E L E N E N I N K O M S T E N .	Begrooting van de opbrengst.	AANMERKINGEN.
I.	Directe Belastingen	f 26,845,819.38	
II.	Registratie-, Zegel-, Griffie-, Hypotheek- en Successie-Regten. .	12,149,700.00	
III.	Inkomende en Uitgaande Regten, Aoctijnsen en Watertollen. . .	25,141,000.00	

**De Nederlandse staatsbegrotingen
1798-1914**

W. Fritschy en R.H. van der Voort

INHOUD

1	INLEIDING	5
	Historische situering	5
	Visuele kennismaking	18
2	ADMINISTRATIEVE ONTSTAANSGESCHIEDENIS	58
	Formele grondslag	58
	Uitvoeringsbesluiten en -procedures	63
	Interpretatie en betrouwbaarheid	70
3	VERWIJZENDE NOTITIES	72
	Vindplaatsen	72
	Aanvullende bronnen	74
	Literatuur	75
4	MOGELIJKE GEBRUIKSWIJZEN IN HET HISTORISCH ONDERZOEK	83
	Themata	83
	Combinatie en verrijking van de informatie	84
	NOTEN	85
	BIJLAGE A	94
	Tekstoverzicht van de belangrijkste grondwetsartikelen met betrekking tot de overheidsfinanciën, 1798-1887	
	BIJLAGE B	115
	Concordans op de grondwetsartikelen met betrekking tot de overheidsfinanciën	

1 INLEIDING *

Historische situering

In 1798 werd hier te lande de eerste *Algemeene Begrooting der Staatsbehoef-ten* ter goedkeuring voorgelegd aan een gekozen volksvertegenwoordiging. Dat was het begin van de sindsdien vrijwel ononderbroken en meestal jaarlijks opgestelde Nederlandse staatsbegroting, tegenwoordig aangeduid als de Rijksbegroting. De Rijksbegroting kan in *staatshuishoudelijke* zin beschouwd worden als ‘een op geregelde tijdstippen systematisch opgestelde raming van de voor een bepaald toekomstig tijdvak wenselijk geachte rijksuitgaven en van de ter dekking daarvan wenselijk geachte financieringsmiddelen’. In *staatsrechtelijke* zin als ‘het periodiek tot stand gebrachte geheel van wetten, waarbij de wetgever de uitvoerende macht, de Regering, machtigt tot het verrichten van zekere uitgaven over een bepaald tijdvak en waarbij de middelen tot dekking van die uitgaven worden aangewezen’.¹

Het logische complement op de begrotingen vormen de Rijksrekeningen. Deze bevatten immers de verantwoording van de gedurende een bepaald tijdvak werkelijk verrichte betalingen, en van de in datzelfde tijdvak werkelijk gerealiseerde ontvangsten. De eerste systematisch opgezette en gedetailleerde algemene rekening van staatsuitgaven en -inkomsten in Nederland was de *Compte Général du trésor public, pour l’an 1806, rendu au roi par le Ministre des Finances Gogel* (z.pl. 1808). Dit broncommentaar beperkt zich echter tot de staatsbegrotingen, en wel voor de periode tot 1914. Een relatief zwaar accent ligt bij de periode tot 1848, omdat de problemen bij het gebruik van deze bron dan het meest complex zijn.

Sinds de opstelling van staatsbegrotingen en rekeningen manifesteert de staat zich als een herkenbare aanwijsbare actor in het economisch proces.² Het ontstaan van deze – sindsdien in vrijwel ononderbroken regelmaat opgestelde – reeks staatsstukken markeert tevens het begin van de moderne Nederlandse staat.

Voorgeschiedenis

In de oude staatsstructuur van de Republiek der Verenigde Nederlanden van vóór 1798 waren de gewesten in financieel opzicht autonoom geweest. Conform het in 1579 bij de Unie van Utrecht gesloten bondgenootschap werden ze geacht elk een vastgesteld aandeel in de kosten – in hoofdzaak defensiekosten – van de ‘Generaliteit’ te dragen, maar ze bepaalden zelf hoe ze dat bedrag bijeen brachten en welke uitgaven ze daar-

naast nog wilden verrichten. De Staten-Generaal die de daartoe benodigde bedragen voteerden, waren niet samengesteld uit gekozen volksvertegenwoordigers, maar uit afgevaardigden van de gewestelijke statenvergaderingen, waarin vertegenwoordigers van regenten van de stemhebbende steden en van de adel en soms ook van andere grondbezitters uit dat gewest zitting hadden.³ Uitgaven en ontvangsten werden uitsluitend verantwoord aan de betreffende gewestelijke rekenkamers of aan de Generaliteitsrekenkamer en slechts in bijzondere omstandigheden werden daarvan wel eens samenvattende overzichten gemaakt. In Broncommentaren xii is uitvoerig ingegaan op de wijze waarop toentertijd door middel van Staten van Oorlog en Petities en de inkomsten uit de Admiraliteiten de gezamenlijke uitgaven werden geregeld.⁴

De totstandkoming van nationale begrotingen in moderne zin moet gezien worden tegen de achtergrond van de crisis van het 'ancien régime' van de laatste decennia van de 18e eeuw in de Westerse wereld, en van de daaruit voortvloeiende democratische revoluties. Financiële problemen hadden een belangrijke rol in het ontstaan van deze crisis gespeeld. De internationale en koloniale conflicten van de 18e eeuw vergden veel van de staatsfinanciën. Hierdoor ontstond een vruchtbare voedingsbodem voor de gedachte dat belastingverhoging ter financiering van de defensie slechts acceptabel is, als het volk dat deze op moet brengen, zeggenschap heeft over de omvang en samenstelling van de staatsuitgaven en van de aard van de middelen om daarin te voorzien, en als achteraf aan het volk verantwoording wordt afgelegd over het gebruik van de toegestane gelden.

Daar kwam bij dat de toenemende integratie van stedelijke en agrarische delen van de samenleving in de 18e eeuw en het groeiende belang van een optimale toegankelijkheid van de interne markt, leidden tot de grotere wenselijkheid van een financieel beleid op nationaal niveau. Daarbij valt zowel te denken aan de fiscale integratie van regio's als aan nationale uitgaven ter verbetering van de infrastructuur. Bewoners van het platteland en van nieuwe stedelijke concentraties kregen in toenemende mate belang bij een stem in het staatsbestuur.

In de Nederlanden was de Vierde Engelse Zeeoorlog de aanleiding geweest tot het pamflet *Aan het Volk van Nederland*, waarin Joan Derk van der Capellen kritiek uitoefende op de te grote omvang van de legeruitgaven en de te geringe omvang van de vlootuitgaven, en het Nederlandse volk wees op het gebrek aan zeggenschap en aan rekening en verantwoording over belastinggelden.⁵ Dit pamflet gaf een krachtige impuls aan de zich ook in andere Westerse staten manifesterende politieke beweging der 'patriotten'. In Overijssel, waar deze patriottenbeweging onmiddellijk had aangeslagen, was een sociaal en economisch herstructureringsproces gaande, op grond waarvan nieuwe sociale groepen – zowel boe-

ren die zich grondbezit hadden verworven als de inwoners van de gegroeide Twentse textielsteden die niet in de gewestelijke Statenvergadering vertegenwoordigd waren – toegang tot de politieke macht en daarmee zeggenschap over het financiële beleid wensten.⁶ Daarnaast gaven in de Republiek stagnatieverschijnselen aanleiding tot politieke onvrede: in Holland voelde de middenklasse zich slachtoffer van een proces van oligarchisering en afnemende economische mogelijkheden, waardoor men ontvankelijk was voor politieke discussies en initiatieven.⁷

Na afloop van de Vierde Engelse Zeeoorlog waren in de Nederlandse Republiek in 1785 onder invloed van de patriotten al eens twee commissies ingesteld om voortaan ‘de generale defensie van de Republiek te schicken na de financiële vermogens van het Bondgenootschap en ieder der Bondgenoten’, en om de quotenverdeling te herzien ‘in evenredigheid van de ware vermogens der bondgenoten tot het dragen der lasten van het bondgenootschap’.⁸ Van de gedachte, dat er een nationale begroting van uitgaven en inkomsten aan gekozen vertegenwoordigers van het volk behoorde voorgelegd te worden, was in deze commissies, die pas in 1790 rapport uitbrachten, echter nog geen sprake.⁹ De gewesten waren toen in het geheel nog niet bereid om de opbrengstcijfers van hun belastingen of de begroting van hun huishoudelijke lasten aan de openbaarheid prijs te geven. Het streven naar zeggenschap en rekenschap en verantwoording over de belastingen, dat sinds het einde van de jaren zeventig in de Nederlanden wel aanwijsbaar was, beperkte zich vooralsnog tot het lokale niveau.¹⁰ Dat streven werd bovendien alweer in 1787 de kop ingedrukt, toen Engelse en Pruisische legers ten behoeve van stadhouder Willem v een einde maakten aan de revolutie die de patriotten tussen 1782 en 1787 in veel stedelijke en gewestelijke besturen hadden bewerkstelligd.

Pas de revolutie die vervolgens in 1795 in navolging van de Franse Revolutie van 1789 met behulp van het Franse leger door de patriotten in de Nederlanden werd voltrokken, had van meet af aan een duidelijk nationaal karakter. De oude federatieve Republiek der Verenigde Nederlanden werd omgedoopt in de ‘éne en ondeelbare’ Bataafse Republiek en van het begin af aan werd er nu gestreefd naar de totstandkoming van een gekozen Nationale Vergadering, die de nieuwe Republiek een grondwet zou moeten geven. In die grondwet zou dan ook geregeld moeten worden op welke wijze de volksvertegenwoordiging in deze nieuwe Republiek voortaan tot besluiten over de omvang en de samenstelling van de uitgaven en de inkomsten moest komen.

Het was overigens niet zo dat na de Bataafse Revolutie van het begin af aan al vaststond dat nu ook de financiën zoveel mogelijk op nationaal niveau geregeld zouden gaan worden en dat de gewesten hun financiële autonomie zouden gaan verliezen. Wel waren in 1795 onmiddellijk de over drie gewesten verspreide vijf admiraliteiten, die de vanouds voor

het onderhoud van de vloot bestemde 'convooien en licenten' geïnd hadden, opgeheven en vervangen door één Comité van Marine. Daarmee was er een centraal orgaan voor de defensie te water van de Republiek ontstaan, als pendant van het Comité tot de Zaken van het Bondgenootschap te Lande, dat de zorg voor de defensie te land van de oude Raad van State had overgenomen. Deze comité's vormden de aanzet tot de latere departementen van Oorlog en van Marine, die een aanzienlijk deel van de nieuwe nationale begrotingen zouden vergen. De vervanging in 1796 van het bestuur van de Verenigde Oost-Indische Compagnie door een nationaal 'Comité tot de zaken van de Oost-Indische handel en bezittingen', later omgedoopt in Aziatische Raad, vormde de aanzet tot het latere departement van Koophandel en Koloniën. Maar wat betreft de rest van de nieuwe inrichting van de staatsfinanciën stonden in de Nationale Vergadering en in de eerste Grondwetscommissie vooral nog 'unitarissen' en 'federalisten' tegenover elkaar. Er was noch eenstemmigheid over de vraag of nu alle belastingen voortaan op nationaal niveau geheven moesten worden in plaats van (ook) op gewestelijk en lokaal niveau, noch over de vraag of uitgaven ter bevordering van welvaart en welzijn een plaats op de nationale begroting moesten krijgen of beter het terrein van lagere overheden konden blijven.¹¹

De meeste volksvertegenwoordigers uit het gewest Holland achtten slechts bij invoering van een algemeen belastingstelsel een beleid tot herstel van de algemene welvaart mogelijk. Maar de meeste vertegenwoordigers van de gewesten buiten Holland waren tegen een algehele financiële unificatie, omdat dat impliceerde, dat hun achterban mee zou moeten gaan betalen aan de rentelast op de omvangrijke Hollandse schuld, die ongeveer de helft van de toenmalige gezamenlijke inkomsten van de Republiek zou vergen. Het 'Plan van Constitutie' dat in november 1796 door de Grondwetscommissie aan de Nationale Vergadering werd voorgelegd, was gebaseerd op dit laatste standpunt. Maar het lukte Holland om de Nationale Vergadering, waarin haar positie veel sterker was dan in de Grondwetscommissie, in afwijking van het ontwerp wél te laten besluiten tot het amalgameren van alle gewestelijke schulden tot één gezamenlijk te dragen staatsschuld. Daarmee was de weg vrij voor de invoering van een nationaal belastingstelsel. Het commissierapport op basis waarvan dit besluit genomen werd, bevatte tevens een eerste voorlopige begroting van de inkomsten van zo'n nationaal belastingstelsel.¹² Het in deze zin aangepaste en herziene 'Ontwerp van Constitutie' werd weliswaar in augustus 1797 in een volksstemming verworpen, maar de daarna ingestelde nieuwe Grondwetscommissie kon de financiële unificatie niet meer ter discussie stellen. In januari 1798 vond er een door Frankrijk gesteunde staatsgreep plaats om de zaken te bespoedigen. De eerste nationale begroting in Nederland vond zijn formele grondslag in de kort na die

staatsgreep in april 1798 eindelijk tot stand gekomen eerste grondwet.¹³

In juni 1798 werd een tweede staatsgreep gepleegd, toen het revolutionaire Uitvoerend Bewind van na de staatsgreep van januari 1798 niet alleen kritiek van de zijde van onder meer de Agent van Financierie I.J.A. Gogel op zijn wijze van optreden en op zijn gebrek aan daadkracht naast zich neer bleek te leggen, maar ook in afwijking van zijn belofte geweigerd had om nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Een Intermediair Bewind schreef vervolgens verkiezingen uit voor een nieuw Wetgevend Lichaam, dat vanaf juli met het Uitvoerend Bewind aan het werk kon om de grondwet ten uitvoer te brengen. Aan dit Wetgevend Lichaam werd in november 1798 de hierboven genoemde eerste nationale begroting voorgelegd.

1798-1813

Conform de nieuwe opvattingen over de taken van een nationale staat ter bevordering van welvaart en het geluk van het volk werden thans voor het eerst in de Nederlanden op nationaal niveau niet alleen gelden gevordert ten behoeve van defensie en buitenlandse betrekkingen en van bestuur en rechtspraak, maar ook voor de waterstaat inclusief wegeaanleg, voor onderwijs, armwezen en godsdienst, en voor economische doeleinden; voorts waren zowel de rentebetalingen en aflossingen op de schuldenlast als de inning van de voor alle nationale uitgaven benodigde belastingen nu een onderwerp van nationale zorg geworden en tenslotte had de overheid de taken en daarmee de financiële verplichtingen overgenomen van de organisaties die zich ten tijde van de oude Republiek met de Oost- en West-Indische en de Levanthandel hadden beziggehouden.

Het belangrijkste verschil met de situatie ten tijde van het 'ancien régime' was dus niet dat er nu voor het eerst van overheidswege gelden voor dergelijke doeleinden beschikbaar kwamen, maar ten eerste dat een nationale overheid dit soort taken van gewestelijke en lokale overheden en handelsorganisaties ging overnemen en ten tweede dat daartoe begrotingen aan een gekozen volksvertegenwoordiging werden voorgelegd.¹⁴ Om uitdrukkelijk gestalte te geven aan het nieuwe beginsel van de openbaarheid van de overheidsfinanciën werd de goedgekeurde begroting, op voorstel van de commissie die de behandeling van de begroting in de Tweede Kamer had voorbereid, in april 1799 ook voor het volk in druk verkrijgbaar gemaakt.¹⁵

De eerste begrotingen van uitgaven waren nog niet vergezeld van jaarlijkse begrotingen van inkomsten, die de volksvertegenwoordiging duidelijk konden maken dat, en hoe, de voorgestelde uitgaven gerealiseerd zouden kunnen worden. In afwachting van de totstandkoming van een nationaal belastingstelsel moesten ze in eerste instantie bekostigd worden uit de bestaande overheidsinkomsten, in hoofdzaak dus de op-

brengrsten van de gewestelijke belastingen. Maar omdat de financiële behoeften, mede ten gevolge van het bondgenootschap met Frankrijk en de oorlogssituatie, deze inkomsten niet alleen verre overtroffen, maar ook een dringend karakter hadden, waren al voorafgaand aan de eerste begroting van uitgaven voorstellen aan de volksvertegenwoordiging gedaan voor heffingen op nationale schaal, al of niet in de vorm van een lening, om in de enorme tekorten te voorzien.¹⁶ Dergelijke ad hoc maatregelen op onregelmatige tijdstippen bleven vooralsnog de normale gang van zaken om in aanvulling op de overige inkomsten in de financiële behoeften van de staat te voorzien.¹⁷ Tot en met 1810 hebben de staatsbegrotingen hier te lande zich beperkt tot een begroting van de staatsuitgaven.

Op 30 juli 1799 was wel meteen ook al een plan voor een algemeen belastingstelsel voor de gehele Republiek aan dit Wetgevend Lichaam aangeboden, dat tevens een begroting van de opbrengsten daarvan behelsde.¹⁸ Na uitvoerige becommentariëring en na wijziging op onderdelen was dat bovendien in maart 1801 ook door beide Kamers aanvaard, maar het kwam nog niet tot uitvoering, doordat in september 1801 weer een door Frankrijk gesteunde staatsgreep plaatsvond, die in een nieuwe grondwet de financiële autonomie van de gewesten grotendeels herstelde. Een volgende staatsgreep in 1805 bracht, in wéér een nieuwe grondwet, echter het beginsel van de eenheidsstaat weer terug. I.J.A. Gogel die als Agent van Financie het belastingplan van 1799 ontworpen had, kon dit nu als Minister van Financiën alsnog tot uitvoering brengen.¹⁹

Het nieuwe stelsel sloot min of meer aan bij het Hollandse stelsel ten tijde van de oude Republiek. Gehandhaafd werden – zij het in gewijzigde vorm – van de zogenaamde ‘beschreven middelen’: de verponding (op het bezit aan onroerend goed) en de belastingen op basis van het houden van dienstboden, paarden en hoornvee; van de zogenaamde ‘onbeschreven middelen’: de meeste accijnzen, de belastingen op verkopen bij notariële acte en op erfenissen, de zegelbelastingen, en tenslotte de rechten bij in- en uitvoer. Afgeschafte werden de 100e en 200e penningen op het bezit van effecten en enkele accijnzen. Nieuwe elementen waren aanslagen op basis van het bedrag aan huur dat men verwoonde (het ‘personeel’) en op bezit aan roerend goed (het ‘mobiliair’), en daarnaast het ‘klein zegel op handel en weelde’, waartoe onder meer een patentzegel op de uitoefening van bedrijf en beroep behoorde.

De begrote opbrengst van dit stelsel lag aanzienlijk hoger dan die van het oude stelsel maar nog steeds aanmerkelijk lager dan het voor de uitgaven voor 1806 aanvankelijk begrote bedrag.²⁰ Dat was voor de in 1806 benoemde koning Lodewijk – die Nederland inmiddels, tegelijk met wederom een nieuwe grondwet, door de Franse keizer Napoleon was opgedrongen – aanleiding de begroting voor de laatste zes maanden van 1806 drastisch te herzien.²¹ Dit kan gezien worden als een eerste, zij het misluk-

te, poging hier te lande om de begrote 'gewone' inkomsten en de begrote 'gewone' uitgaven van de staat voor een bepaalde periode met elkaar in evenwicht te brengen.²² Buitengewone financiële maatregelen bleven echter ook na 1806 steeds nodig als aanvulling op de gewone inkomsten en een begroting van de staatsinkomsten, die in moderne definities van het begrip staatsbegroting onlosmakelijk met de begroting van uitgaven is verbonden, maakte ook in de jaren na 1806 nog geen vast bestanddeel uit van de staatsbegroting.

In 1810 werd het koninkrijk ingelijfd bij Frankrijk. Tot 1813 zijn er daardoor geen afzonderlijke begrotingen van uitgaven voor het Nederlandse grondgebied meer opgesteld. Het inlijvingsdecreet bevatte overigens voor 1811 juist wel een begroting van de hier te lande te verwachten inkomsten uit de voorlopig te handhaven belastingen.²³ Pas per 1 januari 1812 werd ook de fiscale unificatie met Frankrijk doorgevoerd, wat een ingrijpende wijziging in het belastingstelsel teweegbracht. Maar nog geen twee jaar later werden de Fransen vervolgens weer verdreven.

1813-1850

In november 1813 kreeg de zoon van de voormalige stadhouder Willem v het koningschap over de – Noordelijke – Nederlanden aangeboden en in 1814 kwam de nieuwe grondwet gereed, die Nederland tot een constitutionele monarchie maakte. Deze grondwet moest vervolgens in 1815 nog wel aangepast worden aan het besluit van de grote mogendheden op het Congres van Wenen in 1815 om de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden tot één staat te verenigen. De financiële structuur van deze nieuwe staat sloot nauw aan bij de structuur die in de Noordelijke Nederlanden na 1798 was ontstaan. In het Noorden was men in fiscaal opzicht al in 1814 weer grotendeels teruggekeerd tot het stelsel van Gogel van 1806 en in 1816 werd op basis daarvan de fiscale unificatie van Noord en Zuid doorgevoerd.²⁴ In art. 124 van de grondwet van 1815 was bovendien vastgelegd dat de vaststelling van de begroting van de 'gewone' uitgaven voortaan altijd gepaard diende te gaan met de vaststelling van 'de middelen tot vinding dier uitgaven bestemd'. Ook de grondwet van 1814 was er al van uit gegaan dat er tegelijk met de uitgavenbegroting een voorstel voor de daartoe benodigde middelen diende te worden gedaan. Vanaf die voor 1816 gaat de uitgavenbegroting dus voortaan altijd gepaard aan een begroting van de inkomsten.

De inkomstenbegroting was vooral in de beginjaren voortdurend aan wijzigingen onderhevig, doordat het fiscale beleid tot 1821 werd gekenmerkt door 'trial and error'. Enerzijds moest de koning proberen zodanige opbrengsten te realiseren dat de begrotingsuitgaven ermee gedekt werden. Anderzijds moest hij een middenweg vinden tussen Noordelijke handelsbelangen en Zuidelijke industriebelangen.²⁵ Zo was bijvoorbeeld in

het stelsel van 1816 de afschaffing van de accijns op het malen van graan – het gemaal – een concessie aan de Zuid-Nederlanders, de herinvoering ervan in het stelsel van 1821 een gevolg van de noodzaak de inkomsten te vergroten. De herziening van de in- en uitgaande rechten na de aanvankelijke verhogingen in 1816 was een concessie aan het Noorden. Nadat het stelsel van 1816 een aantal ad hoc wijzigingen had ondergaan, vooral naar aanleiding van de steeds weer aanmerkelijke discrepantie tussen ramingen en feitelijke opbrengsten, werd in 1820 het hele stelsel nog eens doorgelicht.²⁶ Op 12 juli 1821 werd door het parlement – met een zeer krappe meerderheid – een nieuw stelsel aanvaard, dat per 1 januari 1823 in werking trad en vervolgens gedurende het grootste deel van de 19e eeuw in grote lijnen van kracht zou blijven.

Ook de structuur van dit stelsel sloot, voor wat betreft de soorten belastingen waar het uit bestond, nog steeds nauw aan bij Gogels stelsel van 1806. De wijzigingen betroffen vooral de heffingswijzen, de tarieven en de inrichting van de administratie. Daarnaast waren de indeling en de terminologie inmiddels gewijzigd. De term 'beschreven middelen' was al in 1813 vervangen door die van 'directe belastingen', de term 'verponding' door die van belasting op 'gebouwde en ongebouwde eigendommen', of kortweg 'grondbelasting'. De term 'personeel' werd in het stelsel van 1821 een verzamelterm voor een heffing al naar gelang ieders persoonlijke welvaart op basis van zes grondslagen: de huurwaarde der woning (voorheen bij uitsluiting aangeduid als het personeel), het aantal deuren en vensters, het aantal haardsteden, het meubilair, het aantal dienstboden en het aantal paarden. Tot de directe belastingen werd ten slotte al sinds 1813 ook het 'patent' gerekend, voorheen een deel der zegelbelastingen. Als 'indirecte belastingen' werden in het nieuwe stelsel merkwaa-digerwijs aangeduid de in de Franse tijd ingevoerde en sindsdien gehandhaafde registratie-, zegel-, griffie- en hypotheekrechten tezamen met de successierechten.²⁷ Tussen 1813 en 1821 was deze term nog gewoon in gebruik geweest voor de accijnzen en de 'in- en uitgaande rechten'. Een zeer karakteristiek aspect van het Nederlandse belastingstelsel waren in de 19e eeuw ten slotte de zogenaamde 'opcenten', een extra percentage dat bovenop allerlei belastingen gelegd kon worden ter financiering van allerlei bijzondere kosten en uitgaven.²⁸ Het aantal daarvan werd elk jaar bij de begroting vastgesteld. Het is overigens niet zo, dat alle geheven opcenten daarin te vinden zijn.²⁹

Ten aanzien van de uitgavenbegrotingen is het voor een goed begrip van de financiële geschiedenis van deze periode van belang dat men zich voortdurend realiseert, dat koning Willem I grote moeite had met zijn constitutionele financiële afhankelijkheid van het parlement en veel meer wenste uit te geven dan de volksvertegenwoordiging geneigd was toe te staan. Enerzijds wilde hij de welvaart in zijn nieuwe rijk bevorderen door

de aanleg van wegen en kanalen, steun aan industriële ondernemingen en het ten nutte maken van de koloniën aan het moederland. Anderzijds wenste hij internationaal als staatshoofd mee te tellen, dus geen bezuinigingen op de legeruitgaven te accepteren, opstandigheid in de koloniën krachtig te onderdrukken en zich niet neer te leggen bij de halvering van zijn rijk ten gevolge van de Belgische Opstand in 1830.

Van het begin af aan streefde de koning er dan ook krachtig naar een zo groot mogelijk deel van de staatsuitgaven en -inkomsten te onttrekken aan een geregeld en effectief toezicht van de volksvertegenwoordiging. In de Grondwet van 1815 was door de Zuidelijke Nederlanden nog wel bedongen dat de 'gewone' begroting – en dat was het grootste deel van het in totaal benodigde bedrag – niet voor altijd, maar 'slechts' voor tien jaar werd vastgesteld. Door tot viermaal toe de eerste tienjarige begroting te verwerpen, wist de Kamer bovendien de omvang ervan terug te dringen.³⁰ Maar via allerlei kunstgrepen wist de koning zijn speelruimte geleidelijk zonder veel tegenwerking van het parlement toch nog aanzienlijk te vergroten. In de begrotingsdebatten drong de volksvertegenwoordiging elk jaar weer aan op vermindering van de overheidsuitgaven, op een realistischere raming van de inkomsten en op een sluitende begroting. Maar ten aanzien van miljoenen aan overheidsuitgaven die de koning geheel buiten de begroting om deed, had diezelfde volksvertegenwoordiging zich zelf voor vele jaren buiten spel gezet.

Tot 1830 was het in 1822 op initiatief van de koning opgerichte Amortisatiesyndicaat daartoe het belangrijkste instrument. Het was een samenvoeging van de in 1814 opgerichte Amortisatiekas en het Syndicaat der Nederlanden. De eerste had tot taak gehad om jaarlijks voor een bepaald bedrag aan rentegevende staatsschuld in te kopen en voor een zelfde bedrag aan niet-rentegevende staatsschuld – een erfenis van Napoleons beruchte tiërccering – om te zetten in rentegevende schuld. Het tweede moest uit daartoe geheven opcenten op de belastingen voorzien in de dienst van twee grote leningen die de nieuwe staat sinds 1813 alweer had moeten aangaan. Het Amortisatiesyndicaat moest de werkzaamheden van deze twee instellingen overbodig maken door een nieuw type schuldbrieven aan te bieden en door beursspeculaties. Het moest bovendien een aantal staatsuitgaven voor zijn rekening gaan nemen, zodat die, aldus de motivering, niet (meer) op de begroting zouden drukken, waardoor een deel van de gehate opcenten op veel belastingen afgeschaft konden worden.³¹

Het ging dan om uitgaven als de aanleg van een aantal nieuwe wegen en kanalen, de kosten voor de verbetering van het muntstelsel, subsidies voor de nijverheid, een deel van de pensioenen en de versterking van de grens met Frankrijk. Daartoe kreeg het Amortisatiesyndicaat niet alleen een jaarlijkse uitkering uit de schatkist, waartoe op alle belastingen 13 op-

centen geheven werden, die – als Syndicaatsinkomsten – in de wetsontwerpen op de middelen nooit voorkwamen, maar het mocht bovendien een verbijsterend bedrag aan schuldbekentenissen uitgeven en voorts geleidelijk aan domeinen verkopen om deze nieuwe schulden af te lossen. Het was daardoor in staat ook de kosten van bijvoorbeeld de grote overstromingen van 1825 en de kostbare Java-oorlog (1825-1830) op zich te nemen.³² Het Amortisatiesyndicaat genoot bij zijn operaties bancaire steun van de Société Générale te Brussel, die in 1823 door de koning was opgericht uit onvrede over het gebrek aan faciliteiten waartoe de Nederlandsche Bank bereid was, maar deed daarnaast ook wel beleningen bij de Nederlandsche Bank en bij particuliere bankiers.³³

Van de gerealiseerde inkoop van oude staatsschuld moest het Amortisatiesyndicaat eens per jaar verslag doen aan de Kamer. Het was echter niet verplicht de ingekochte schuld ook te vernietigen en deze kon dus vervolgens weer op de markt worden gebracht: een voor de volksvertegenwoordiging onzichtbare bron van inkomsten. Slechts eens in de tien jaar hoefde dit Syndicaat aan de Staten-Generaal verantwoording af te leggen van al zijn overige financiële activiteiten. De handelingen van het Syndicaat waren bovendien ook niet onderhevig aan controle door de Rekenkamer. Het was uitsluitend verantwoording verschuldigd aan de koning. De Kamer was, ondanks de uitvoerige kritiek op dit plan van hun medelid G.K. van Hogendorp, met het wetsontwerp voor de oprichting ervan accoord gegaan.³⁴

De door het parlement goed te keuren begrotingen van inkomsten en uitgaven waar het in dit broncommentaar om gaat, boden dus bepaald geen volledig overzicht over het geheel van de staatsfinanciën. Dat overzicht werd, zowel voor de Kamer toentertijd als voor de historische onderzoeker nu, bovendien nog bemoeilijkt door een in de loop der jaren groeiend aantal, grotendeels bij het Amortisatiesyndicaat ondergebrachte, bijzondere fondsen, zoals die 'bestemd tot bestrijding van verschillende Openbare Werken en aangelegenheden', en 'tot rentebetaling der Leeningen ten laste van 's Rijks Overzeesche Bezittingen' en de zogenaamde 'Koloniale Fondsen', waaruit het 'Fonds tot aanmoediging van de Nationale Nijverheid' werd gefinancierd en de 'droogmaking van de Zuidplas', maar ook 'buitengewone behoeften voor de Departementen van Marine en Oorlog', 'aanvullingen van het benodigde voor de pensioenen' etc., waarvan de uitgaven dus geen van alle op de begrotingen verschenen.³⁵ Riemens heeft in zijn proefschrift laten zien in welke mate de financiële armslag die Willem I zich met het Amortisatiesyndicaat had weten te verwerven, door hem ook nog is benut voor andere dan wettelijk toegestane uitgaven. Hij toonde aan dat zelfs de staat van het Amortisatiesyndicaat die in 1829 aan de Kamer werd voorgelegd geen volledig beeld gaf van de handelingen ervan.³⁶

Die eerste rekening en verantwoording van het Amortisatiesyndicaat in 1829 had wel tot een storm van kritiek geleid. Schuldamortisatie bleek in zodanige mate met schuldcreatie gepaard te zijn gegaan, dat de rentelast sinds de oprichting van het Amortisatiesyndicaat per saldo met ruim f 3 miljoen was toegenomen.³⁷ De kritiek leidde tot een inperking van de bevoegdheden, wat overigens niet zou verhinderen dat de jaarlijks door het Syndicaat te betalen rente tussen 1829 en 1840 in de praktijk nog weer met per saldo bijna f 3 miljoen zou groeien.³⁸ Tevens werden de nieuwe tienjarige begroting voor 1830 tot 1840 en de eenjarige voor 1830 in eerste ontwerp verworpen. De in december 1829 met krappe meerderheid aangenomen nieuwe versies werden vervolgens in de loop van 1830 achterhaald door de Belgische Opstand.

1830-1848

Na 1830 verslechterde de financiële situatie van de Nederlandse staat aanmerkelijk door de afscheiding van de Zuidelijke Nederlanden en de weigering van Willem I om zich daarin te schikken, waardoor de militaire uitgaven jarenlang (nog) aanzienlijk hoger waren dan normaal het geval zou zijn geweest. Het Rijk werd gehalveerd, maar de begroting niet.³⁹ Het parlement stond in de jaren dertig forse leningen toe, maar Willem I bleef daarnaast ook nog allerlei kunstgrepen uithalen die verhinderden dat het parlement een volledig overzicht zou krijgen van de kosten van het volhardingsbeleid.⁴⁰

Daartoe riep hij vanaf 1830 steeds vaker de in 1824 eveneens op zijn initiatief opgerichte Nederlandsche Handelmaatschappij (NHM) te hulp. Terwijl in de periode tot 1830 de meeste leningen waren afgesloten door het Amortisatiesyndicaat op onderpand van veelal in het Zuiden gelegen domeinen, werd nu de NHM verplicht tot de verstrekking van voorschotten.

Dank zij de oprichting van de NHM was, vooral na de doorvoering van het Cultuurstelsel, de financiële relatie tot de koloniën op geheel nieuwe leest geschoeid geraakt. De koloniën waren lang een kostenpost geweest, vooral tijdens de Javaoorlog. Op de begroting voor 1834 kwam het departement voor de Nijverheid en de Koloniën echter plotseling zelfs in het geheel niet meer voor. Door de invoering van het Cultuurstelsel waren de inkomsten uit Indië zo toegenomen, dat de uitgaven voor Indië daaruit in beginsel zonder probleem bestreden konden worden. Het opperbestuur over de koloniën was door de grondwet bij uitsluiting aan de koning toebedeeld. Aan de volksvertegenwoordiging werd op grond daarvan tot 1840 geen informatie verstrekt over de totale inkomsten en uitgaven van de koloniën

Op de begrotingen vanaf die voor 1836 werd het departement van Koloniën wel weer opgevoerd, maar dan slechts voor zeer kleine bedragen. Op de inkomstenbegroting verscheen vanaf die voor 1833 boven-

dien nu voortaan vrijwel elk jaar een bedrag onder het kopje 'bijdrage uit de geldmiddelen van de Overzeesche Bezittingen'. Over het werkelijke overschot van de inkomsten op de uitgaven werden echter geen mededelingen gedaan. Fasseur deelt in zijn studie over het cultuurstelsel en de koloniale baten mee dat 'in de periode 1830 tot 1850, waarin de onoverzichtelijkheid het grootst was, het totaal van de Indische baten voor zover in 1866 kon worden nagegaan $\pm$ f 235 miljoen was geweest, waarvan slechts ruim een zesde als zodanig dus als "batig slot" in de Middelenwetten was opgevoerd geweest.'⁴¹

Doordat het beheer van de koloniale geldmiddelen van het begin af aan volledig buiten het gezichtsveld van de Staten-Generaal was gehouden, hadden de NHM en het departement van Koloniën dus de rol van het Amortisatiesyndicaat en de Société Générale als 'Staatsbankier' voor een groot deel over kunnen nemen.⁴² Na 1830 waren zij de belangrijkste instrumenten voor het realiseren van grote leningen ten behoeve van door de koning noodzakelijk geachte uitgaven buiten de volksvertegenwoordiging om.

Bij het parlement groeide in deze jaren wel de onvrede met het gebrek aan inzicht in de financiële toestand van het land en in het koloniale financiële beheer. Een voorstel voor een lening van f 56 miljoen maakte in 1839 tot ieders verbijstering duidelijk dat – ten gevolge van de financiële operaties van de NHM en het departement van Koloniën ten behoeve van het 'volhardingsbeleid' van Willem I ten aanzien van België – het bezit van Indië per saldo geen inkomsten, maar zelfs een fors tekort had opgeleverd! Uit verontwaardiging daarover werd dat leningsvoorstel toen verworpen, waarna tevens de nieuwe tienjarige begroting voor 1840 werd verworpen met slechts de stem van de minister van financiën, die toentertijd nog meestemde, vóór.

Bij de grondwetsherziening die nodig was in verband met de erkenning van de Belgische afscheiding in 1839 werd vervolgens afgedwongen dat de verantwoordelijkheid van ministers aan de vorst vervangen werd door die aan het parlement, en ook de positie van de volksvertegenwoordiging in de totstandkoming van de nationale begrotingen werd verbeterd.⁴³ Men stapte eindelijk af van het stelsel van een tienjarige 'gewone' en een eenjarige 'buitengewone' begroting, dat in feite al sinds 1830 niet meer had gefunctioneerd en in december 1840 werd tevens eindelijk het Amortisatiesyndicaat opgeheven. De nationale schuld bleek sinds 1814 in het geheel niet verminderd te zijn, maar juist van ongeveer f 1725 miljoen tot ongeveer f 2250 miljoen te zijn toegenomen; de rentelast was daardoor – en voor een groot deel dus zonder dat dat zichtbaar was geweest op de begrotingen – van ongeveer f 13 miljoen tot f 42 miljoen gegroeid.⁴⁴ Koning Willem I trad in 1840 verbitterd af, toen hem bleek dat het parlement niet van plan was nog langer genoegen te nemen met het gebrek aan inzicht in en overzicht over het geheel van de staatsfinanciën.

In de eerste jaren daarna bleven de uitgaven de inkomsten nog steeds overschrijden, waardoor de schulden- en rentelast nog verder groeiden. Pas Minister van Financiën F.A. van Hall wist in 1844 onder dreiging met een gedwongen lening een forse sanering van de overheidsfinanciën door te voeren door middel van een lening van f 127 miljoen tegen 3%, die aflossing van leningen met een hogere rente mogelijk maakte. Hij slaagde er op deze wijze in de rentelast tussen 1844 en 1847 van bijna f 44 miljoen tot f 36 miljoen te laten dalen.⁴⁵

De democratische revoluties van de jaren veertig brachten Nederland in 1848 tenslotte een grondwet die de positie van de volksvertegenwoordiging met betrekking tot de staatsfinanciën eindelijk weer vergelijkbaar maakte met die van de grondwet van 1798. Alleen de vaststelling van de Indische begroting bleef ook na 1848 nog voorbehouden aan de Kroon, in afwachting van de totstandkoming van de Indische Comptabiliteitswet, die er pas in 1864 zou komen. Maar er werd sinds 1840 althans wel achteraf aan de volksvertegenwoordiging inzicht verschaft in wat er jaarlijks ten behoeve van de Indische administratie was ontvangen en uitgegeven.

1848-1914

Vanaf 1848 was er dus eindelijk sprake van jaarlijkse begrotingen die in beginsel *alle* inkomsten en uitgaven van de staat omvatten. Tot ongeveer 1860 was de aandacht nu primair gericht op vereenvoudiging, verlaging en afschaffing van belastingen en op bezuinigingen bij de rijksoverheid. De bevordering van de nijverheid en de handel stond daarbij voorop. We zien dit terug in het aanwenden van meer middelen dan voorheen tot delging van de staatsschuld, waardoor de rentelast daalde, de afschaffing van doorvoer- en uitvoerrechten en verlaging van de invoerrechten tot een algemeen tarief van 5 procent in 1862, en tot slot in de afschaffing van de accijnzen op het gemaal, varkens- en schapenvlees, op brandstoffen, van het vuur- tonnen- en bakengeld en van de plaatselijke accijnzen in 1865.⁴⁶ Dit heeft alle kenmerken van een liberaal beleid, met als doel een verbeterde werking van de markt, een sterkere handelspositie en een grotere eenheid in de wetgeving in Nederland.

Na 1860 zien we een ommekeer. Een ander principe begon zijn intrede te doen. Niet een passief, maar juist een actief overheidsoptreden werd noodzakelijk geacht voor de welvaart. Het bijzondere van deze verandering in de politiek is dat zij werd doorgevoerd onder leiding van liberalen. Uitgaven voor onder andere de aanleg van spoorwegen verschenen op de begroting. Ook werd er veel geld uitgegeven voor waterstaatswerken en voor het lager onderwijs. Onder de uitgaven voor het lager onderwijs verscheen vanaf 1892 voor het eerst de subsidiëring van het bijzonder onderwijs op de begrotingen. Het zijn met name de baten uit Indië geweest die de overheid tot het doen van de nieuwe uitgaven in staat stelden. Na 1870 liepen deze inkomsten aanmerkelijk terug, zodat vanaf toen

ook weer geld geleend moest worden om de uitgaven te kunnen dragen.

De grootste veranderingen vonden plaats na 1890. N.G. Pierson, toen minister van financiën, slaagde erin een inkomstenbelasting te introduceren nadat vele eerdere pogingen hiertoe mislukt waren.⁴⁷ Hierdoor werd het mogelijk om ook de mensen die veel inkomsten uit niet-belast bezit trokken, te belasten. Naarmate de bevolking en de welvaart groeiden, konden ook de uitgaven van de overheid in omvang fors toenemen. Na 1900 verschenen voor het eerst posten die betrekking hadden op woningbouw en sociale verzekeringen op de begroting. Op steeds meer manieren raakte de overheid verweven in het maatschappelijk leven. Pas na 1914 zou dat overigens, onder invloed van de Eerste Wereldoorlog en de crisis van de jaren dertig, ook gaan leiden tot een voortdurende stijging van de overheidsuitgaven en -inkomsten als percentage van het nationaal inkomen.⁴⁸

Visuele kennismaking

De Algemeene Begrotingen der Staatsbehoeften voor de Bataafsche Republiek voor de jaren 1799 tot en met 1807 hadden de vorm van kleine gedrukte katernen ($\pm 13 \times 22$ cm) in omvang variërend van 45 tot 67 pagina's, die alle in grote lijnen dezelfde opzet hadden. Ze waren ingedeeld in 'Summae' (of 'Sommen') voor de verschillende begrotingshoofdstukken, die elk de begroting van een departement van bestuur bevatten; in 1799, toen alle voormalige gewesten nog afzonderlijk met een eigen 'Summa' op de begroting stonden, waren dat er tweeëntwintig, in 1806 tien. De 'Summae' waren weer onderverdeeld in afzonderlijke posten en aan het slot van de begroting was steeds een 'Recapitulatie der vorenstaande Sommen' te vinden. Afbeelding 1 toont de omslag van de oudste nationale begroting, die voor 1799. Afbeelding 2 toont de eerste pagina van de derde Summa daarvan, de 'Defensie te Water', uit een met witte pagina's doorschoten exemplaar in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. (Met de hand zijn daar door een tijdgenoot de wijzigingen in deze posten in latere jaren bijgeschreven, steeds onder vermelding van het besluit waarop deze wijziging gebaseerd was.) Afbeelding 3 toont de 'Recapitulatie der vorenstaande Sommen' van de begroting voor 1806.

De inhoudelijke indeling van de Summae kon variëren: Nationale Opvoeding en Nationale Oeconomie waren bijvoorbeeld aanvankelijk aparte 'Sommen', maar waren vanaf 1802 ondergebracht bij binnenlandse zaken; vanaf 1803 kwamen de gewesten niet meer afzonderlijk voor op de begroting; Financiën werd in 1806 plotseling gesplitst in 'Renten en Interessen' en 'Kosten vallende op de middelen'; de Oost-Indische en de West-Indische en de Levanthandel waren aanvankelijk gesplitst, maar kwamen in

1806 onder één Somme; Waterstaat was in 1805 gesplitst in twee Sommen, 'Rivieren' en 'Zeehavens', maar viel in 1807 onder Binnenlandse Zaken etc. Sinds 1803 werden de posten per hoofdstuk gesplitst in 'Gewoon' en 'Buitengewoon', waaronder bijzondere, eenmalige uitgaven gebracht werden, evenals de post 'Onvoorzien'.

Deze begrotingen waren dus uitsluitend begrotingen van uitgaven. Bij de eerste begroting, die voor 1799, werd de volksvertegenwoordiging in een bijgevoegd begeleidend schrijven vooraf een globaal inzicht geboden in de te verwachten inkomsten. Bij de begrotingen voor 1800 tot en met 1810 was dat niet meer het geval. De begrotingen voor 1808 tot en met 1810 onderscheidden zich van de vorige in hoofdzaak door hun veel grotere mate van detaillering. Die voor 1808 telde 324 pagina's, die voor 1810 zelfs 429, terwijl die bovendien nog gevolgd werd door een hernieuwde begroting voor de laatste zes maanden van 1810 van nog weer eens 274 pagina's. Op deze begrotingen zijn de 'Sommen' eerst onderverdeeld in 'Kapittels' en deze dan nog weer in zeer gedetailleerde 'Artikelen' – de 'tractementen' vormden bijvoorbeeld in 1809 en 1810 niet langer één verzamelpost: allerlei ambtelijke functies werden apart opgevoerd met elk hun eigen traktement –, bovendien staat steeds aangegeven op welk besluit de verschillende uitgavenposten gegrond zijn. Afbeelding 4 toont de eerste pagina van de Zesde Somme (ministerie van Marine en Koloniën) van de begroting voor de laatste zes maanden van 1810.

Na het herstel van de onafhankelijkheid beperkte men zich voor 1814 vooralsnog tot een globale begroting in één som voor de uitgaven van f 64 miljoen en de inkomsten van f 38,5 miljoen en een uitvoerig afzonderlijk voorstel over de wijze, waarop men door middel van een ingrijpende herstructurering van de nationale schuld in het tekort dacht te voorzien.⁴⁹

Voor 1815 werd de eerste in hoofdstukken verdeelde begroting voor het nieuwe koninkrijk opgesteld, tegelijk met een wetsontwerp met betrekking tot de wijze waarop in de daartoe benodigde middelen voorzien zou worden. Deze werden gezamenlijk aan de Kamer voorgelegd. Alleen het totaalbedrag en de totaalbedragen per hoofdstuk en de globale opsomming van de middelen vergden goedkeuring bij wet. Deze uitgavenbegrotingen en wetsontwerpen op de middelen omvatten voor de periode van 1815 tot en met 1840 in de regel dan ook niet meer dan één tot drie gedrukte pagina's. Afbeelding 5 toont de uitgavenbegroting voor 1816, de eerste voor Noord en Zuid gezamenlijk.

Het is echter niet zo, zoals men in de literatuur wel vermeld vindt, dat de gedetailleerdere begrotingen voor de volksvertegenwoordiging geheim werden gehouden en dat de opbrengst van de ontvangsten niet werd begroot.⁵⁰ Van het begin af aan werden 'Berekeningen strekkende tot basis der begroting van 's Rijks uitgaven', in omvang variërend van

± 15 tot ± 35 pagina's en 'Ramingen der zuivere Rijksinkomsten', van meestal ongeveer één pagina, aan de beide wetsontwerpen toegevoegd. Het is wel zo dat de betekenis van deze 'Berekeningen' zeer betrekkelijk was, omdat de grondwet alleen overschrijvingen van het ene naar het andere hoofdstuk verbod. Voor overschrijvingen naar andere posten binnen hetzelfde hoofdstuk gedurende de looptijd van de begroting was de toestemming van de Staten-Generaal niet vereist. Pas vanaf de begrotingen voor 1844 en 1845 werden ook deze specificaties in de wettelijke goedkeuring betrokken. Ook de inkomstenramingen konden aanmerkelijk afwijken van de werkelijk gerealiseerde belastingopbrengsten.

De opstelling van de 'Berekeningen' voor de uitgavenbegrotingen sloot in grote lijnen aan bij die van de begrotingen voor 1799 tot en met 1810. De 'Sommen' werden nu 'Hoofdstukken' genoemd en de 'Kapittels' 'Afdelingen'. De verdeling in afdelingen sloot aan bij de organisatorische indeling in afdelingen van de departementen. De afdelingen waren weer onderverdeeld in genummerde artikelen, waarbij in de regel tenminste traktementen, reis- en verblijfkosten en bureau- en lokaalbehoeften apart werden onderscheiden.

Ook bij deze begrotingen van na 1815 geldt dat de indeling van de hoofdstukken kan variëren: Binnenlandse Zaken, Waterstaat, RK Eeredienst, Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, Nijverheid, Koophandel en Koloniën komen bijvoorbeeld zowel afzonderlijk voor als in wisselende combinaties. In de begroting voor 1819 zijn de hoofdstukken voor het eerst weer gesplitst in een deel 'Gewoon' en een deel 'Buitengewoon'. Als 'gewoon' werden de uitgaven beschouwd, waarvan de omvang vaststond, als 'buitengewoon' de uitgaven waarvan duidelijk was dat de omvang van jaar tot jaar kon fluctueren.⁵¹ Afbeelding 6 toont een pagina uit de 'Berekeningen strekkende tot basis van de begroting van uitgaven' voor 1819, waarop het gedeelte 'Buitengewoon' van Hfdst. 1x ('Departement van Financiën') en het begin van het gedeelte 'Gewoon' van Hfdst. x ('Departement van Marine') te zien zijn.

Conform de grondwet werd vervolgens vanaf 1820 de hele begroting gesplitst in een 'gewone' begroting, de zgn. 'Eerste Afdeling' (de term afdeling wordt dus op twee manieren gebruikt!), die voor tien jaar zou gelden, en een 'buitengewone', de zgn. 'Tweede Afdeling', die men elk jaar aan de Kamer bleef voorleggen. Vanaf de begroting voor 1823 tot en met die voor 1829 werd de Tweede Afdeling nog weer gesplitst in twee onderdelen, waarvan het eerste gewoon uit belastingopbrengsten bestond bleef worden, het tweede echter ten laste van het op 27 december 1822 opgerichte Amortisatiesyndicaat werd gebracht. Afbeelding 7 toont de gesplitste uitgavenbegroting voor 1829.

Nadat de Zuidelijke Nederlanden zich in 1830 hadden afgescheiden, en de met veel moeite tot stand gekomen 'gewone' begroting voor 1830-

1840 voor 1831 dus niet meer bruikbaar was, stapte men vanaf die voor 1832 af van de splitsing in de afdelingen Gewoon en Buitengewoon en in twee 'onderdelen' en waren er tot en met 1841 weer gewoon ongesplitste jaarlijkse begrotingen.⁵²

De begroting van middelen bevatte een opsomming van de gewone middelen. De volgorde van de indeling kon variëren, maar wel zijn steeds de volgende vier hoofdgroepen te onderscheiden: de *directe belastingen*, te weten die op 'gebouwde en ongebouwde eigendommen', die op persoonlijke ('personele') welstand en het 'patent' op beroepen en bedrijven, de *indirecte belastingen*, waaronder dus sinds 1823 verstaan worden de registratie-, zegel-, griffie- en hypotheek- en successierechten, de *accijnzen en de in- en uitgaande rechten*, en tenslotte de *overige middelen*: het recht op gouden en zilveren werken, de loterijen, de domeinen, de posteerijen en toevallige baten. Daarnaast werden soms, maar lang niet altijd, eventuele buitengewone middelen, leningen dus, vermeld. Bij de grondbelasting en de personele belastingen werden soms ook de hoofdsommen vermeld die opgebracht moesten worden, en het aantal opcenten op de verschillende belastingen. Opcenten geheven ten behoeve van de gemeenten en de provincies werden echter niet altijd vermeld en die ten behoeve van het Amortisatiesyndicaat nooit.⁵³

Vanaf 1820 werd afzonderlijk aangegeven welk gedeelte van de opbrengst van welke belastingen bestemd was voor de Eerste Afdeeling (dat was dus de 'gewone', tienjarige begroting) en welk gedeelte van welke belastingen voor de Tweede Afdeeling (de 'buitengewone' éénjarige begroting). Van 1821 tot 1830 treft men dus ook van de inkomstenbegrotingen alleen die voor de Tweede Afdeeling aan. Vanaf 1823 tot 1830 zijn die wetsontwerpen op de inkomsten net als die op de uitgaven wel nog weer in tweeën gedeeld: de middelen waaruit het Eerste Onderdeel van de Tweede Afdeeling bekostigd moest worden, en een vermelding van de uitkeringen door het Amortisatiesyndicaat ten behoeve van het Tweede Onderdeel. Vanaf 1832 vermeldden de ramingen der inkomsten ook 'uitkeringen uit de geldmiddelen van de overzeese bezittingen', vanaf de begroting voor 1841 treft men de term 'batig slot der koloniale administratie hier te lande' onder de inkomsten.

In de op de 'Wetsontwerpen op de Middelen' volgende 'Ramingen der inkomsten' werd soms de repartitie van de hoofdsommen van de directe belastingen over de provincies opgegeven,⁵⁴ al of niet met de bijbehorende verhogingen, en soms de geraamde opbrengst van elke accijns afzonderlijk,⁵⁵ en van de registratierechten en overige belastingen afzonderlijk, zij het deze laatste nooit per provincie. Vaak volstond men echter met een opsomming van de globale raming per groep belastingen.

Afbeelding 8 toont het *Ontwerp van Wet tot vaststelling der middelen ten behoeve van de Eerste Afdeeling voor 1820-1830*, afbeelding 9 dat tot vaststel-

ling der middelen ten behoeve van de Tweede Afdeeling van de begroting voor 1820 (dus de éénjarige 'buitengewone' begroting). Afbeelding 10 toont de *Raming der inkomsten ten behoeve van de Eerste Afdeeling*, afbeelding 11 de eerste pagina van die voor de Tweede Afdeeling die in totaal vier pagina's telde. Afbeelding 12 toont de in twee onderdelen verdeelde *Raming der inkomsten voor de Tweede Afdeeling* van de begroting voor 1829.

De uitgavenbegroting voor 1841 werd conform de nieuwe grondwet voor het eerst hoofdstuksgewijs in afzonderlijke wetsontwerpen ingediend. In dat jaar werd bovendien het Amortisatiesyndicaat opgeheven ten gevolge waarvan de post voor financiën op de staatsbegroting plotseling dus vele miljoenen groter bleek te moeten zijn. Om te beginnen met die voor 1842 en 1843, tot en met die voor 1848 en 1849, werden de wetsontwerpen voor de begroting om de twee jaar telkens voor twee jaar tegelijk ingediend. Afbeelding 13 toont de laatste tweejarige begroting, die voor 1848 en 1849. De omvang van de begrotingen was sinds 1841 flink toegenomen tot 100 à 150 pagina's.

Vanaf de begroting voor 1850 werden de begrotingswetten conform de grondwet van 1848 weer elk jaar ingediend. De structuur van de staatsbegrotingen bleef in beginsel hetzelfde als vóór 1850: enerzijds de begrotingen van uitgaven, anderzijds de wetten op de middelen. Ook deze uitgavenbegrotingen kenden geen afzonderlijke afdelingen voor bijzondere en gewone uitgaven meer. Wel bleef men ten aanzien van de inkomsten het onderscheid maken tussen gewone middelen en inkomsten met een meer bijzonder karakter, zoals de Indische baten of de opbrengsten van leningen.

De structuur van de Middelenwetten bleef gedurende de hele periode min of meer hetzelfde. De door Pierson ingevoerde belastingen op de bedrijfs- en andere inkomsten en op vermogens verschenen vanaf 1893 onder het hoofd 'directe belastingen' in de Middelenwetten, terwijl de patentbelasting daar tegelijkertijd uit verdween. Vooral het aantal 'diverse ontvangsten', die men nog wel onder verschillende hoofdjes tracht te groeperen, neemt fors toe. Afbeelding 14 biedt een indruk daarvan voor 1914.

De uitgavenbegrotingen bleven ingedeeld in enerzijds de hoofdstukken van het 'Huis van de Koning', van de 'Hooge Collegiën van Staat' en het hoofdstuk van de 'Nationale Schuld', anderzijds de hoofdstukken van de departementen. Zoals is te zien op afbeelding 15 werden naast de begrotingsbedragen voor het komende begrotingsjaar nu voortaan ter vergelijking die voor het lopende jaar en de reeds gedane en nog te realiseren uitgaven van het voorafgaande jaar afgedrukt en werden de vermeerderingen en verminderingen zichtbaar gemaakt. Op deze zelfde afbeelding is aan de linkerzijde te zien dat elk begrotingshoofdstuk nu een apart wetsontwerp was. De meeste hoofdstukken bleven gedurende de periode

1850-1914 hun vorm behouden. Ieder departement kende in ieder geval een paragraaf met de kosten van het departement, de uitgaven voor pensioenen en een post voor onvoorziene uitgaven. Over het algemeen bleven personeelskosten en uitgaven voor materieel gesplitst, en vindt men ook voor wat wij nu kapitaaluitgaven noemen aparte posten.

Uit de toelichtingen op de begrotingen, die men na 1870 in de Bijlagen tot de Handelingen van de Staten-Generaal kan vinden, is het mogelijk op te maken waarvoor het geld precies bestemd was. De toelichtingen zijn echter niet altijd zo uitgebreid als men zou wensen en kunnen bovendien van jaar tot jaar en van post tot post wisselen als het gaat om de specificering. Aan het eind van ieder begrotingshoofdstuk vindt men een opsomming van de artikelen waarvan, zonder tussenkomst van de Kamer, bedragen konden worden overgeschreven naar andere artikelen.

De indeling van de hoofdstukken bleef corresponderen met de organisatorische verdeling van taken per departement. Parallel aan organisatorische veranderingen konden dus in de loop van de tijd afdelingen of ook hoofdstukken verdwijnen of worden samengevoegd met andere, en konden titels van afdelingen veranderen of van het ene hoofdstuk naar het andere verhuizen. De departementen voor de Rooms-katholieke Eeredienst en de Protestantse en Israëlitische Eerediensten werden bijvoorbeeld bij KB van 21-4-1862 nos. 42 en 43 als afzonderlijke departementen opgeheven en ondergebracht bij andere departementen. In 1867 viel de Hervormde Eeredienst bijvoorbeeld onder Financiën, de Rooms-Katholieke onder Justitie. Vanaf 1871 vielen ze beide onder het departement van Financiën.

De hoofdstukken voor de departementen van Oorlog en Marine werden enkele malen drastisch gereorganiseerd, waarbij vele afdelingen 'sneuvelden' en nieuwe afdelingen gevormd werden. Vele afzonderlijke artikelen van uitgaven bleven echter gehandhaafd en zijn dus in de vernieuwde begrotingen terug te vinden. Er kwamen ook wel eens departementen bij. Bij KB van 6-11-1877 werd een afzonderlijk departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid opgericht. De betreffende afdelingen van het departement van Binnenlandse Zaken en de afdelingen betreffende de post en telegrafie van het departement van Financiën verhuisden naar dit nieuwe departement. Ook dit departement groeide uit zijn jasje en werd daarom in 1906 nog weer opgesplitst in het departement van Waterstaat en dat van Landbouw, Nijverheid en Handel (KB 7-9-1905 no. 264 en 17-2-1906 no. 35). De indeling van de begrotingen weerspiegelt steeds deze veranderingen.

In het algemeen leidde de toenemende verwevenheid van de overheid met het maatschappelijk leven ertoe dat de uitgavenbegrotingen steeds verder uitdijden: van plus minus 600 artikelen in 1850 tot meer dan 1600 in 1913. Deels was dat een gevolg van een toenemende behoefte aan de-

taillering, waardoor bijvoorbeeld het aantal artikelen op de begrotingen van marine en defensie sterk groeide, grotendeels echter van de toename van de taken die de overheid op zich nam.

ALGEMEENE BEGROOTING
 DER
 STAATSBEHOEFTEENS
 VOOR DE
 BATAAFSCHE REPUBLIEK,
 OVER DEN JAARE 1799.
 HET VYFDE JAAR DER BATAAFSCHE VRYHEID.

In den HAAG, ter 's Lands Drukkery, 1799.

*Wapen der
 Republiek
 de 5. Hoop.*

1
 Omslag van de
 begroting voor
 1799.

*Staat der kosten voor de Rataaf-
sche Zeemagt en defensie te
Water.*

1	Voor het geen op de begrooting voor het resteerende over den jaare 1798, zoo ten aanzien der Soldyen en Kostpenningen der Schepelingen, als met opzigt tot het aankopen van Scheeps-materialen en repareren en afbouwen van Schepen is gereserveerd tot op deezee Jaare 1799 — — —	f 3,000,000- 0- 0
2.	Een jaar Soldyen en Kostpenningen voor alle de Officiere, Onderofficiere en verdere Schepelingen — — —	3,983,040- 0- 0
3.	Aankoop van Zeil- en ander Doek, Touw- en Yzerwerk, Geschut en Ammunitie, dagelyks onderhoud der Schepen, en vooral het geen verder tot het equipceeren derzelve betreft — — —	2,655,360- 0- 0
4.	Aan- Afbouw en reparatie van s'Lands Schepen — — —	1,587,100- 0- 0
5.	Het voltoojien der Haven van Medenblik — — —	250,000- 0- 0
6.	Het leggen eener Waterleiding aan den Helder, ad f80,000- 0- 0, dan daar het Vertegenwoordigend Lichaam omtrent deezee zaak nog niet finaal heeft besloten, zoo komt dezelve alsnog by <i>Memorie.</i>	
7.	De vernieuwing en verwyding der groote Zee- en Dokfluis te Helvoetfluis, met het verdiepen der geheele oppervlakte des Bodems, ad f250,000- 0- 0; doch om bovenstaande redenen, komt deezee post mede alsnog by <i>Memorie.</i>	
8.	Het onderhoud van s'Lands Gebouwen, Werven, Werken, Werfgereedschappen, Kaagen, Monster- en Recherche Schuiten, Jachten, Vlootten en	

2
Eerste pagina van
het onderdeel
'Defensie te water'
uit de begroting
voor 1799.

(46)

RECAPITULATIE der
vorenstaande Sommen.

Bladz.		
3	I SOMME. Renten en Interesten	f 29,624,297-12-6
10	II ——— Algemeen Bestuur .	1,272,630-0-0
17	III ——— Departementale Huis- houdelijke kosten .	4,500,000-0-0
18	IV ——— Buitenlandfche Betrek- kingen	499,980-0-0
22	V ——— Defensie te Water .	16,787,793-0-0
26	VI ——— ——— Lande .	19,141,638-13-15
33	VII ——— Binnenlandfche Zaken	844,688-11-5
37	VIII ——— Algemeene Waterftaat	953,697-16-6
41	IX ——— Kosten vallende op de Middelen	3,311,119-17-10
44	X ——— Subsidien aan den Oost- en West-Indifchen en Levantfchen Handel .	<i>Memorie.</i>
45	XI ——— Objecten, die uit hunnen aard voor geene fpe- cificatie vatbaar zijn	550,000-0-0

T O T A A L f 77,285,845-11-10

3
Recapitulatie van
de begroting voor
1806.

S T A A T

STAAT der Posten, op deze Algemeene Begrooting van Staatsbehoefden bij Memorie gebragt.

IV SOMME. Gewoon.

No. 6. Voor de Misfie bij den Keurvorst van Hefsen.

11. Voor de Misfie bij de Vereenigde Staten van Noord-America.

13. Voor de Misfie aan het Hof van London.

14. Voor de Misfie bij de Italiaanfche Mogendheden.

15. Voor de Misfie bij de Hanzee-Steden.

V —————

3. Onderhoud van 's Lands Schepen in 's Lands Dokken.

VI ——— Buitengewoon.

13. Aanmaak van Tenten en Campements-Effecten.

VII ——— Gewoon.

1. Voor het bevorderen van Geleerdheid, Kunften en Wetenfchappen.

14. Voor de bevordering van Koophandel, Fabrieken en Trafijken.

Buitengewoon.

5. Buitengewone Præmien van uitrusting aan de Groote of Haring-Vifcherij.

VII SOMME.

M I N I S T E R I E
V A N
M A R I N E E N K O L O N I E N .

E E R S T E A F D E E L I N G .

Het Ministerie.

K A P . I .

Tractementen.

ART.	Tractement van den Minister . . . . .
745.	Koninklijk Decreet van den 18den van Hooimaand 1806 Litt. E, Secret.
746.	De Secretaris - Generaal en verdere Geëmploijeerden, uitmakende de Bureaux van het Ministerie . . . . .
	Ovreeenkomstig de door den Koning vastgestelde Organisatie (Besluit van den 16ten en 20ften van Slagmaand 1808, No. 6,) en na afrek der Tractementen van den Ontvanger-Generaal der Koloniën en deszelfs Onderhoorigen, als welke worden gelupprimeerd.
	Tractementen der Generale Ambtenaren en der zoodanigen, welke tot de Departementen behooren, en niet zijn begrepen in de formatie der Bureaux.
	Te weten :
747.	— Constructeur-Generaal . . . . .
748.	— Mathematicus en Examinator der Zee-Officieren . . . . .
749.	— Inspecteur-Generaal van de Artillerie der Marine . . . . .
750.	— Surplus van Tractement om, ingevolge Besluit van Zijne Majesteit, de dato den 20sten van Zomermaand 1809 No. 6, tot bijzondere einden te worden betaald . . . . .
751.	— Directeur der Lijnbanen . . . . .
752.	— Algemeene Betaalmeester der Marine . . . . .
753.	— Directeur van het Dépôt der Marine . . . . .
754.	— Commissaris van het Generaal kleeding-Magazijn . . . . .
755.	— Opzigter bij hetzelfde . . . . .
756.	— Klerk . . . . .
757.	— Meesterknecht . . . . .
758.	— Chef bij het Temporaire Bureau van den Achterstand der Marine . . . . .
759.	— Sous Chef bij hetzelfde . . . . .
760.	— dito . . . . .
761.	— Eerste Commissie bij hetzelfde . . . . .
762.	— Commissie . . . . .

Transportere . . . . .

4
Begroting voor het
Ministerie van
Marine en
Koloniën' voor het
tweede halfjaar
van 1810.

XXI. Begrooing van 's Rijks uitgaven en inkomsten over 1816.

(Ontwerp van Wet)

XXI. Begrooing van 's Rijks uitgaven over den jare 1816, en regoling der wijze tot verzekering der inkomsten.

Deze wets-ontwerpen zijn behandeld in de Zitting van 7 Februarij 1816.

I. AANSPRAAK VAN DEN MINISTER VAN FINANTIEN bij de overbrenging der wets-ontwerpen in de zitting van 29 December 1815.

Deze aanspraak is opgenomen in het verlag der zitting van 29 December 1815.

II. ONTWERP VAN WET, regelende de begrooing der uitgaven van het Rijk over 1816.

WIL WILLEM, KONING.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben de noodzakelijkheid, om over te gaan tot het regelen van 's Rijks uitgaven over den jare 1816; Zoo is het dat Wij, den Raad van Stato gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij dese:

Art. 1. De begrooing der uitgaven van het Rijk over den jare 1816, wordt vastgesteld op den navolgenden voet, als:

Hoofdstuk I.	Huis des Konings	f 2,600,000
" II.	Hooge Kollegien	1,320,000
" III.	Departement van den Secretaris van Staat.	330,000
" IV.	Departement van Buitenlandse Zaken.	890,000
" V.	Departement van Justitie	4,000,000
" VI.	Departement van Binnenlandsche Zaken.	2,300,000
" VII.	Departement van de Heroornde en andere Eerediensten, behalve dien der Roomsche-Katholijken.	1,210,000
" VIII.	Departement van den Roomsche-Katholijken Eeredienst.	1,600,000
" IX.	Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.	1,000,000
" X.	Departement van Financien	23,500,000
" XI.	" " Marine	6,150,000
" XII.	" " Oorlog	29,000,000
" XIII.	" " den Waterstaat en der publiکه werken	5,000,000
" XIV.	Departement van Koophandel en Kolonien.	2,550,000
" XV.	Onvoorsiene uitgaven	650,000
	Totaal	f 82,000,000

Art. 2. De tegenwoordige wet zal worden geinsereerd in het Staatsblad, mitgedrager in het officieel dagblad.

NOUS GUILLAUME, etc.

Considérant la nécessité de régler les dépenses du Royaume pour l'an 1816:

Notre Conseil-d'Etat entendu et de concert avec les États-Généraux, avons arrêté et arrêtons:

Art. 1. Le budget des dépenses du Royaume pour l'an 1816, est arrêté comme suit:

Chapitre I.	Maison du Roi	f 2,600,000
" II.	Grands Corps de l'Etat, qui ne font partie d'aucun Département d'administration.	1,220,000
" III.	Département du Secrétaire d'Etat	330,000
" IV.	Département des Affaires Etrangères	890,000
" V.	Département de la Justice	4,000,000
" VI.	" de l'Intérieur	2,300,000
" VII.	" pour les affaires du culte Protestant et autres cultes, excepté le culte Catholique	1,210,000
" VIII.	Département du culte Catholique Romain	1,600,000
" IX.	Département pour l'Instruction, Arts et Sciences	1,000,000
" X.	Département des Finances	23,500,000
" XI.	" de la Marine	6,150,000
" XII.	" de la Guerre	29,000,000
" XIII.	" du Waterstaat et des Travaux publics	5,000,000
" XIV.	Département du Commerce et des Colonies.	2,550,000
" XV.	Dépenses imprévues.	650,000
	Total	f 82,000,000

Art. 2. La présente loi sera insérée dans le journal officiel.

5
Eerste gezamenlijke uitgavenbegroting voor Noord en Zuid uit 1816.

XXI. Begroeting van 's Rijks uitgaven en inkomsten over 1916.

(Bijlagen behoorende bij het Ontwerp van Wet.)

BILLAGEN BEHOORENDE TOT HET WETS-ONTWERP.

2A. BERREKENINGEN, strekkende tot basis der algemeene begroeting van Staats-behoeften, oer den jare 1916.

HOOFDSTUK I.

Huis des Konings.

N ^o . 1. Inkomsten van den Koning	f 2,400,000.00-00
2. Inkomsten van den Prins van Oranje	200,000.00-00
Totaal	f 2,600,000.00-00

HOOFDSTUK II.

Hooge Collegien, tot geen Departement van administratie behoorende.

N°. 1. De Staten-Generaal.

a. Reis-en verblijfkosten van zestig leden de Eerste Kamer, à f 3000 'sjaars	f 180,000.00-00
b. Tractementen, zoo van den griffier als van de geëmplojeerden	15,800.00-00
c. Verblijfkosten van één honderd en tien leden der Tweede Kamer, f 2,500 'sjaars	275,000.00-00
d. Tractementen, zoo van den griffier als van de geëmplojeerden	21,200.00-00
e. Reiskosten van een honderd en tien leden der Tweede Kamer, voor twee vergaderingen, beurtolings te Brussel en in 's Gravenhage te houden, berekend naar den afstand van de hoofdplaats van elke provincie	37,446.00-00
f. Bureaukosten, waaronder begrepen zijn het licht, de brandstoffen, schrijf-behoeften, briefportien en andere kleine uitgaven	7,180.00-00
g. Onderhoud der lokalen, waaronder is begrepen het schoonhouden, alsmede de aanvulling en reparatie van meubelen	4,550.00-00
N°. 2. De Raad van State	f 541,136.00-00
a. Tractementen, zoo van den Minister van Staat, Secretaris van Staat, Vice-President van den Raad, als van vier-en-twintig Staatsraden, enen buitengewonen Staatsraad en van des Secretaris	f 169,000.00-00

Transportieren f 169,000.00-00

Per transport f 169,000.00-00 f 541,136.00-00

b. Van tien referendarissen	34,000.00-00
c. Van zes commissen	9,000.00-00
d. Van de geëmplojeerden	12,200.00-00
e. Vaste toelagen van twee-en-twintig Staatsraden, à f 2000 'sjaars	44,000.00-00
f. Bureaukosten, waaronder begrepen zijn het licht, de brandstoffen, schrijf-behoeften, briefportien en andere kleine uitgaven	6,885.00-00
g. Onderhoud der lokalen, waaronder is begrepen het schoonhouden, alsmede de aanvulling en reparatie van meubelen	2,250.00-00
N°. 3. De Hooge Raad van Adel	f 277,835.00-00

N°. 3. De Hooge Raad van Adel.

a. Tractementen van den President vier Leden en den Secretaris	f 17,500.00-00
b. Van de geëmplojeerden	7,100.00-00
c. Van de twee Koningen van Wapenen en vier Wapen-Herauten, alsmede de hun toegestane jaarlijkse gratificatien	10,400.00-00
d. Bureau-kosten, waaronder begrepen zijn het licht, de brandstoffen, schrijf-behoeften, briefportien en andere kleine uitgaven	1,400.00-00
e. Onderhoud der lokalen, waaronder begrepen is het schoonhouden, alsmede de aanvulling en reparatie van meubelen	600.00-00
N°. 4. De Algemeene Rekenkamer	37,000.00-00

N°. 4. De Algemeene Rekenkamer.

a. Tractement van derien leden en den Secretaris	f 58,000.00-00
b. Van de geëmplojeerden	63,000.00-00
c. Bureau-kosten, waaronder begrepen zijn het licht, de brandstoffen, schrijf-behoeften, briefportien en andere kleine uitgaven	5,060.00-00
d. Onderhoud der lokalen, waaronder is begrepen het schoonhouden, alsmede de aanvulling en reparatie van meubelen	3,000.00-00
e. Voor de buitengewone werkzaamheden ter executie der wet van 14 Mei 1914 n ^o . 2.	3,000.00-00

Transportieren f 153,260.00-00 f 314,835.00-00

VIII. Regeling van 's Rijks uitgaven en middelen oer 1819.

(Bijlagen behoorende tot het wets-ontwerp.)

Per transport f 23,468,200.00

BUITENGEWOON.

IXde AFDEELING.

Intrest-betaling van de schuldbekeutenissen van het syndicaat, 2de serie, en kosten vallende op de conversie der staatschulden.

Art. 1. Het jaar interesten van een kapitaal van twintig miljoen guldens schuldbekeutenissen van het syndicaat der Nederlanden, 2de serie, verschijpende met 1 Januarij 1819 . . . . . 1,000,000.00

Art. 2. Kosten van het temporaire bureau van conversie der staatschulden, voortsprijtende uit de executie van de wetten van den 14den Mei 1814, 11 November 1815 en 9 Februarij 1818 . . . . . 18,700.00

Xde AFDEELING.

Pensioenen.

Art. 1. Pensioenen welke versterft en profijte van de schatkist komt . . . . . f 2,560,000.00

Art. 2. Temporaire aanvulling der geteoorde kerkelijke pensioenen 110,000.00

2,670,000.00

XIde AFDEELING.

Kosten vallende op de vermuting der oude guldspenen tot nieuwc standspeningcn 400,000.00

XIIde AFDEELING.

Kosten vallende op de liquidatie der comptabiliteit van de indirecte belastingen, van de koopreij en Rechten en van de afgeschaftc verovngde regten in 1818 en 1814 gekoren 11,700.00

XIIIde AFDEELING.

Verhoogde traktementen en toelagen.

Art. 1. Toelags aan den tegenwoordigen directeur-generaal der in- en uitgaande regten en van de accijnzen . . . . . f 2,000.00

Art. 2. Item aan den secretaris-generaal bij het Ministerie 1,000.00

Art. 3. Item aan twee ontvangers-generaal 8,000.00

Art. 4. Item aan elf ontvangers-particulier 5,900.00

16,900.00

TOTAAL . . . f27,581,000.00

HOOFDSTUK X.

Departement van Marine.

GEWOON.

Iste AFDEELING.

Kosten van het Ministerie te 's Gravesande.

Art. 1. Traktementen van den Minister en den secretaris . . . . . f 19,000.00

Art. 2. Traktementen der gecompljoerden 64,800.00

Art. 3. Bureau-kosten van het Ministerie, waaronder begrepen zijn het licht, de brandstoffen, schrijf-behoeften en verdere kleine uitgaven 7,700.00

Art. 4. Onderhoud der lokalen, waaronder begrepen is het schoonhouden, alsmede de reparatien der meubelen 4,150.00

Art. 5. Porten van pakketten, brieven en verdere kleine uitgaven 6,000.00

Art. 6. Traktementen der algemeene ambtenaren, als de inspecteurs bij de Marine en den geneeskundigen dienst, de leden der commissie tot examinatie der see-officieren en bureau-kosten dierzelve 24,000.00

Art. 7. Reis- en verblijfkosten 4,450.00

128,900.00

IIde AFDEELING.

Kosten van het Departement der Zeevaarct.

Art. 1. Traktementen van den directeur en secretaris . . . . . f 9,000.00

Art. 2. Traktementen der gecompljoerden 51,950.00

Art. 3. Bureau-kosten van het departement, waaronder zijn begrepen het licht, de brandstoffen en schrijf-behoeften 7,550.00

Art. 4. Onderhoud der lokalen, waaronder begrepen is het schoonhouden, alsmede de aanvulling en reparatie van meubelen 825.00

Art. 5. Porten van pakketten, brieven en andere kleine uitgaven 400.00

Art. 6. Traktementen van den onder-directeur en verdere gecompljoerden te Medemblik 11,800.00

Art. 7. Bureau-kosten, waaronder begrepen zijn het licht, de brandstoffen en schrijf-behoeften 1,900.00

Art. 8. Onderhoud der lokalen, waaronder is begrepen het schoonhouden, alsmede de aanvulling en reparatie van meubelen 275.00

Art. 9. Porten van pakketten, brieven en verdere kleine uitgaven 100.00

Transporten f 88,200.00 f 129,900.00

6
Berekeningen
strekken de tot
basis van de
begroting van o.m.
de marine-uitgaven
voor 1819.

VIII. Staatsbegroting voor 1829, en tienjarige aanzegging met 1830.

(Ontwerpen van Wet en verdere bescheiden, betreffende de begroting voor 1829.)

VIII. Staatsbegroting (IIde afdeling) voor 1829 enz., en die der Iste afdeling (tienjarige), aanvang nemende met 1830. (1)

De Begroting voor het jaar 1829 werd behandeld in de zittingen der Tweede Kamer van 18 tot 20 December en van 21 tot 23 December 1828 en de tienjarige in de zittingen van 11 tot 14 Mei 1829 en verworpen. (Zie, omtrent deze laatste, Bijlagen van het dienstjaar 1829/30, N°. VIII.)

II. REDE VAN DEN MINISTER VAN FINANCIËN, gehouden den 27sten October 1828, bij de indiening der Begroting daarbij behoorende wets-ontwerpen en verdere bescheiden.

Deze rede is in het zitting-verslag der Tweede Kamer van 27 October 1828 opgenomen.

Buitengewone begroting voor 1829. (IIde afdeling.)

A. ONTWERP VAN WET tot vaststelling der IIde afdeling van de Begroting over den jare 1829. (2)

W^{IR} WILLEM, KONING.

NOUS GUILLAUME, etc.

Alsoo Wij in overweging hebben genomen dat, naar aanleiding van het 126ste art. der Grondwet, de uitgaven, behoorende tot de IIde afdeling der Begroting, slechts voor één jaar worden vastgesteld, en dat dienvolgens de vaststelling dezer uitgaven over den jare 1829 behoort plaats te hebben; voorts dat, uit hoofde van de bepalingen, gemaakt bij de Wet tot instelling van een Amortissatie-syndicaat, en ter regeling van onderscheiden financiële aangelegenheden des Rijks, van den 27sten December 1822 (Staatsblad n°. 59), mitgeders bij de Wet tot voorziening in de voldoening van nieuwe buitengewone pensioenen en afloopende betalingen, en ter regeling van onderscheiden financiële aangelegenheden des Rijks en van het Amortissatie-syndicaat van den 5den Junij 1824 (Staatsblad n°. 38), een gedeelte dezer uitgaven door uitkeeringen ten behoeve van de schatkist, buiten bezwaar der schatplichtigen, zullende gevonden worden, het gepast voorkomt naar aanleiding daarvan, deze afdeling der Begroting in twee deelen te splitsen;

Ayant pris en considération que, d'après l'art. 126 de la Constitution, les dépenses, qui appartiennent à la IIe partie du Budget, ne sont arrêtées que pour un an, et que par conséquent il convient de les régler pour 1829; que d'après les dispositions, arrêtées par la Loi du 27 Décembre 1822 (Journal Officiel n°. 59) pour l'institution d'un Syndicat d'amortissement et pour régler différents intérêts financiers du Royaume, et que, d'après la loi du 5 Juin 1824 (Journal Officiel n°. 38), déterminée le mode de paiement de nouvelles pensions extraordinaires et d'autres dépenses qui s'éteignent, et qui régulent les objets financiers du Royaume et du Syndicat d'amortissement, une partie de ces dépenses devant être couverte par des emprunts au trésor, sans qu'il en résulte des charges pour les contribuables, il convient par conséquent d'établir deux divisions dans cette partie du budget;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

A ces causes, Notre Conseil d'Etat entendu, et de concert avec les Etats-Généraux, avons statué, comme il suit, sur les présentes:

Art. I.

Art. I.

De IIde afdeling der Begroting over den jare 1829 wordt in twee onderdeelen verdeeld, en vastgesteld op den navolgenden voet:

La IIe partie du Budget des dépenses du Royaume l'année 1829 comprendra deux divisions, arrêtées ainsi qu'il suit:

Eerste onderdeel.

Première subdivision.

Hoofdstuk	I. Huis des Konings	Nihil.
»	II. De Secretarie van Staat, de Hooge Collegien en ambtenaren tot geen bijzonder vak van administratie behoorende	Nihil.

Chapitre	I. Liste civile	Nihil.
»	II. La Secrétairerie d'Etat, les Grands Corps de l'Etat, et les fonctionnaires qui ne font partie d'aucun Département d'administration	Nihil.

(1) Alle de tot deze Staatsbegroting behoorende bescheiden, werden voor de leden in de beide talen gedrukt. De Processen der Afdelingen werden echter alleen uitgegeven in die talen, waarin zij door de Voorzitters opgesteld werden.

(2) De Nederlandsche Staatscourant bevat, in n°. 266, de wets-ontwerpen betreffende de begroting voor 1829.

7
De in twee onderdelen gesplitste 'buitengewone' begroting van uitgaven voor 1829.

VIII. *Staatbegrooting voor 1829, en tienjarige aanvanging met 1830.*

(Ontwerpen van Wet en verdere bescheiden, betreffende de begrooting voor 1829.)

afstuk III.	Het Departement van Buitenlandsche Zaken . . . f	144,000.90	Chapitre III.	Département des Affaires Etrangères . . . . . f	144,000.00
IV.	Het Departement van Justitie	2,033,203.60	IV.	Département de la Justice .	2,033,203.60
V.	Het Departement van Binnenlandsche Zaken . . .	3,212,265.26	V.	Département de l'Intérieur .	3,212,265.26
VI.	Het Departement van de Hervormde en andere Beroepsdiensten, behalve die der Roomsch-Katholieke . . .	Nihil.	VI.	Département du Culte Réformé et autres, excepté le Culte Catholique	Nihil.
VII.	Het Departement van Oorlog	1,629,973.70	VII.	Département de la Guerre .	1,629,973.70
VIII.	Het Departement voor de Marine en Kolonien . . .	2,754,173.68	VIII.	Département de la Marine et des Colonies	2,754,173.68
IX.	Het Departement van Financien	8,055,327.50	IX.	Département des Finances .	8,055,327.50
Totaal . . . f			Total . . . f		
<u>17,828,943.74</u>			<u>17,828,943.74</u>		

Tweede onderdeel.

afstuk I.	Huis des Konings. . . .	Nihil.
II.	De Secretaris van Staat, de Hooge Collegien en ambtenaren tot geen bijzonder vak van administratie behoorende	Nihil.
III.	Het Departement van Buitenlandsche Zaken . . .	Nihil.
IV.	Het Departement van Justitie	Nihil.
V.	Het Departement van Binnenlandsche Zaken . . . f	771,015.18
VI.	Het Departement van de Hervormde en andere Beroepsdiensten, behalve die der Roomsch-Katholieke . . .	Nihil.
VII.	Het Departement van Oorlog	3,400,000.00
VIII.	Het Departement voor de Marine en Kolonien . . .	Nihil.
IX.	Het Departement van Financien	4,201,727.69 ⁵
Totaal . . . f		<u>8,372,742.87⁵</u>

Art. 2.

Bestrijding der onvoorziene behoeften, welke gedurende van het jaar 1829 moesten opkomen, wordt, ter dispositie Koning, gesteld eene som van *dén millioen gulden* uiterst in de eerste plaats uit hetgeen de, in het eerste der IIde afdeling van de Begrooting vermelde uitbeneden de sommen daarvoor toegestaan, mochten komen te zullende het niet aldus gevormde des noodt worden gezett onder de buitengewone uitgaven van een volgend jaar. Onvoorziene wet zal in het *Staatblad* worden geinsereerd. en bevelen, enz.

Seconde subdivisie.

Chapitre I.	Liste civile	Nihil.
II.	La Secrétairerie d'Etat, les Grands Corps de l'Etat, et les fonctionnaires qui ne font partie d'aucun Département d'administration	Nihil.
III.	Département des Affaires Etrangères	Nihil.
IV.	Département de la Justice .	Nihil.
V.	Département de l'Intérieur . f	771,015.18
VI.	Département du Culte Réformé et autres, excepté le Culte Catholique	Nihil.
VII.	Département de la Guerre .	3,400,000.00
VIII.	Département de la Marine et des Colonies	Nihil.
IX.	Département des Finances :	4,201,727.69 ⁵
Total . . . f		<u>8,372,742.87⁵</u>

Art. 2.

Afin de pourvoir aux besoins imprévus, qui pourraient se présenter dans le cours de l'année 1829, il est mis à la disposition du Roi un maximum d'un *million de florins*, à couvrir, en premier lieu, par le résidu que les dépenses, dont il est fait mention dans la première subdivision de la IIde partie du Budget, pourront laisser sur les sommes consenties; en cas d'insuffisance de ce résidu, la partie restante sera portée au nombre des dépenses extraordinaires d'une année subséquente. La présente loi sera insérée au *Journal Officiel*.

Mandons et ordonnons, etc.

3. A. ONTWERP VAN WET (II), tot vaststelling der middelen, ter voorziening in de uitgaven, begrepen in de eerste afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820.

Wij WILLEM, KONING.

Alsoo Wij in overweging hebben genomen, dat bij de 122, 123 en 124 artikelen der Grondwet is bepaald, dat de begrooting van de uitgaven van het Rijk zal worden gesplitst in twee afdeelingen: dat deze splitsing zal moeten plaats hebben bij de begrooting over den jaren 1820, of zoo veel vroeger, als de omstandigheden het zooden toelaten; dat de eerste afdeeling zal bevatten alle zoodanige gewone, zekere en steeds voortdurende uitgaven, welke, uit den gewonen loop der zaken voortvloeiende, in het bijzonder tot den staat van vrede betrekking hebben; dat deze uitgaven door de Staten-Generaal goedgekeurd zijnde, gedurende de tien daarop volgende jaren, aan geens jaarliksche toetsing onderworpen zijn; dat er ook over deselve geene nadere berandeling kan vallen, ten zij de Koning in dien tusschentijd te kennen gève, dat een gedeelte dier uitgaven veranderd is of geheel opgehouden heeft; — dat bij de goedkeuring van de voorschreven eerste afdeeling, tevens voor gelijken tijd worden vastgesteld de middelen tot vinding dier uitgaven bestemd, en dat deze middelen, eens bepaald zijnde, blijven vastgesteld gedurende even gemelden tijd, ten zij de Koning, noodig oordeelende dat een dier middelen gewijzigd of door een ander vervangen werd, daaromrent een voorstel doet.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Ter bestrijding van 's Rijks uitgaven, begrepen in de elf eerste hoofdstukken van de eerste afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, zullen worden gebezigd de navolgende middelen:

a. 's Rijks directe belastingen, zoo als deselve hierna worden bepaald;

b. de registratie-, zegel-, griffie-, hypotheek- en successie-regten;

c. 's Rijks inkomende en uitgaande regten, de watertolten daaronder gerekend, misgaders de accijnzen, de belasting op het binnenlandsch gedistilleerd onder deselve slechts voor drie vierde begrepen;

d. het regt op de gouden en zilveren werken;

e. de opbrengst der posten.

Art. 2. De grondbelasting, de personele en mobiliere belasting, het regt op de deuren en vensters, misgaders dat op de patenten, zullen worden ongeslagen of aanslagen, geheven en bij twaalfde gedeelten in ieder jaar maandelijks ingevorderd, volgens de wetten en verordeningen op die belastingen en regten besaand.

Art. 3. De hoofdsommen der navolgende belastingen worden bepaald als:

voor de grondbelasting op	f 16,028,160
voor de personele en mobiliere belasting op	2,706,380
voor het regt op de deuren en vensters op	1,561,240

Deze hoofdsommen zullen voor den jaren 1820 over de provincien worden ongeslagen overeenkomstig den staat bij deze wet gevoegd; — voor de volgende jaren zal de omslag over de provincien nader in overweging worden genomen.

Art. 4. Boven de hoofdsommen in art. 3 vermeld, zullen op de voorszede belastingen worden geheven:

op de grondbelasting en op de personele en mobiliere belasting vijf/sien oopen ten, tot goedmaking der niet inkomende posten en voor de kosten van algemeene administratie en regtspleging;

op het regt op de deuren en vensters tien oopen ten voor de kosten van het vervaardigen der kohieren, en tot goedmaking der niet inkomende posten; misgaders de gewone gaarderloozen.

Art. 5. De registratie-, griffie-, zegel- en hypotheekregten met de tiende verhooging, het regt van successie, 's Rijks inkomende en uitgaande regten en accijnzen en het regt op de gouden en zil-

Nous GUILLAUME, ROI.

Ayant pris en considération, que, d'après les art. 122, 123 et 124 de la Loi fondamentale, le budget des dépenses du Royaume sera divisé en deux parties; que cette division devra être faite pour l'an 1820, ou plutôt si les circonstances le permettent; que la première partie contiendra toutes les dépenses ordinaires, fixes et constantes qui résultent du cours habituel des choses, et se rapportent plus particulièrement à l'état de paix; que ces dépenses, étant approuvées par les États Généraux, ne sont pas soumises, pendant les dix premières années, à un consentement ultérieur et annuel, et que pendant ce période elles ne doivent le sujet d'une nouvelle délibération, que lorsque le Roi fait connaître qu'un objet de dépense a cessé ou varié; — qu'en arrêtant cette partie du budget, on détermine en même temps les moyens d'y faire face; que ces moyens sont également arrêtés pour dix ans, et demeurent invariables, à moins que le Roi ne fasse connaître, qu'il est nécessaire de remplacer ou de modifier un de ces moyens.

A ces causes, Notre Conseil d'Etat entendu, et de commun accord avec les États-Généraux, avons statué, comme Nous statuons par les présentes:

Art. 1. Pour faire face aux dépenses du Royaume comprises dans les onze premiers chapitres de la première partie du budget arrêté à partir de 1820, seront employés les moyens suivants:

a. les contributions directes comme elles sont déterminées ci après;

b. les droits d'enregistrement, de timbre, de greffe, d'hypothèque et de succession;

c. les droits d'entrée et de sortie, y compris les péages sur les rivières; les accises, en y comprenant le droit sur les boissons distillées dans le Royaume, pour trois quarts seulement;

d. le droit de garantie des ouvrages d'or et d'argent;

e. les revenus des postes.

Art. 2. La contribution foncière, celles personnelle et mobilière et des portes et fenêtres, ainsi que le droit de patente, seront répartis, assis et levés, et le recouvrement en sera fait par douzième et par mois dans chaque année, le tout conformément aux lois et règlements existants.

Art. 3. Le principal des contributions ci-après dénommées est fixé savoir:

pour la contribution foncière à	f 16,028,160
pour la contribution personnelle et mobilière à	2,706,380
pour la contribution des portes et fenêtres à	1,561,240

Ce principal sera réparti entre les provinces pour l'année 1820, conformément à l'état annexé à la présente loi. La répartition entre les provinces sera l'objet d'une nouvelle délibération pour les années suivantes.

Art. 4. En sus du principal mentionné à l'art. 3, il sera perçu sur les dites contributions, savoir:

sur les contributions foncière, et personnelle et mobilière quinze centièmes additionnels pour couvrir les non valeurs et les dépenses générales administratives et judiciaires;

sur la contribution des portes et fenêtres dix centièmes pour frais de confection des rôles et fonds de non valeurs; les remises ordinaires des percepteurs.

Art. 5. Les droits d'enregistrement, de greffe, de timbre, et d'hypothèque avec le dixième en sus, — le droit de succession, les droits d'entrée et de sortie, les accises et le droit de garantie

8
Ontwerp van Wet
tot vaststelling der
middelen ten
behoefte van de
Eerste Afdeeling
voor 1820-1830.

VI. *Staatsbegroting; tienjarige van 1820—1830; en éénjarige over 1820.*

(Ontwerp van Wet II.)

veren werken, zullen geheeten en ingevorderd worden volgens de wetten en verordeningen, op die belastingen en regten bestaande.

Art. 6. Ter bestrijding van de provinciale uitgaven, begrepen in het XIIIde hoofdstuk van de eerste afdeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, mitsgaders van degenen, welke onder de Rijks uitgaven niet zijn opgenomen, zullen provisioneel en tot zoo lang als door Ons, op voordragt der Staten van elke provincie, de middelen tot voorziening in die uitgaven zullen wezen goedgekeurd en in werking gebragt, worden geheven, en, gelijk met de hoofdsommen, ingevorderd, zekr opcenten op de grondbelasting en op de personele en mobiliere belasting. — Het beloop dezer opcenten en van de daarvoor in de plaats te stellen middelen, zal door de Staten Provinciaal worden beheerd, onder de verplichting tot rekening en verantwoording.

Art. 7. Van de vijfden opcenten op de grondbelasting en op de personele en mobiliere belasting in art. 4 vermeld, zullen twee opcenten worden afgesonderd tot daarstelling van een fonds, waarmede Wij aan zoodanige provincien, wier aanvraag tot dat einde billijk zal bevonden worden, eene te gemoetkoming in hare uitgaven zullen verleenen.

Art. 8. Ter bestrijding der gemeente-uitgaven, zullen bij voortdaring vijf opcenten op de hoofdsommen der grondbelasting, en van de personele en mobiliere belasting worden geheven, tot zoo lang andere bepalingen omtrent de plaatselijke belastingen door Ons zullen zijn goedgekeurd.

Lasten en bevelen, enz.

des ouvrages d'or et d'argent, seront levés et perçus, conformément aux lois et réglemens existants.

Art. 6. Il sera perçu huit centièmes additionnels sur le principal de la contribution foncière, et de la contribution personnelle et mobilière, pour subvenir aux dépenses provinciales, tant à celles comprises dans le XII chapitre de la première partie du budget arrêté à partir de 1820, qu'à celles qui ne font pas partie du budget de l'Etat; ces centièmes seront perçus en même temps que le principal, provisoirement et jusqu'à ce que les moyens de faire face aux dites dépenses seront établis, après avoir été approuvés par Nous, sur la proposition des Etats Provinciaux. Le produit de ces centièmes additionnels et des moyens, qui seront adoptés pour les remplacer, sera administré par les Etats Provinciaux, à charge d'en rendre compte.

Art. 7. Deux des cinq centièmes additionnels, à percevoir d'après l'art. 4, sur les contributions foncière et personnelle et mobilière, formeront un fonds commun, sur lequel Nous accorderons des secours pour subvenir à leurs dépenses, aux provinces, dont les demandes à cet effet Nous paraîtront fondées.

Art. 8. Les cinq centièmes additionnels sur le principal des contributions foncière et personnelle et mobilière pour dépenses communales, continueront d'être perçus jusqu'à ce que d'autres dispositions, par rapport aux impositions communales, aient été approuvées par Nous.

Mandons et ordonnons etc.

§ 1. ONTWERP EENER WET, (XXI, 2) tot vaststelling van middelen ter bestrijding van de uitgaven, begrepen in de tweede afdeling der begroting over den jare 1820. (1)

WIJ WILLEM, ENZ.

Alsoo Wij in overweging hebben genomen, dat bij de 122e en 126e artikelen der Grondwet, is bepaald, dat de begrooting van de uitgaven van het Rijk zal worden gesplitst in twee afdelingen; dat deze splitsing zal moeten plaats hebben bij de begrooting voor den jare 1820, of zoo reël vroeger als de omstandigheden het zouden toelaten; dat de tweede afdeling zal bevatten die buitengewone, onvoorziene en onzekere uitgaven, welke, inzonderheid in tijden van oorlog, naar voorkomende omstandigheden moeten worden geregeld, en dat deze uitgaven, en middelen ter bestrijding derselvo, slechts voor één jaar worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, zoo als Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Ter bestrijding van de uitgaven, begrepen in de tweede afdeling der begrooting over den jare 1820, zullen worden gebezigd de navolgende middelen:

a. het gedeelte van 's Rijks directe belastingen, waarmede de personele en mobiliere belasting, en het regt op de deuren en vensters, ten bedrage van veertig (en honderd, over den jare 1816 en vervolgens, is verhoogd) geworden;

b. drie en één-derde opeenten op de hoofdsom der grondbelasting, voor de uitvoering van het percoelsgewijze kadaaster;

c. een vierde van de belasting op het binnenlandsch gedistilleerd;

d. de inkomsten der domeinen, plantagien, wateren en bosschen;

e. de inkomsten der beide loterijen; en

f. de te storten borgtoegen, de opbrengst van de te verkoopen nagelen en oliëteien, de inkomsten wegens het uitoefenen van de jagt, die van te verkoopen objecten behoorende tot de Departementen van Oorlog en van Marine, en alle verdere toevallige baten en restituten.

Art. 2. De hoofdsommen van de personele en mobiliere belasting, en van het regt op de deuren en vensters, voor zoo verre die, ingevolge het voorgaand artikel, tot bestrijding der uitgaven, begrepen in de tweede afdeling der begrooting over 1820, bestemd zijn, worden bepaald als volgt:

voor de personele en mobiliere belasting, op f 1,082,550.00
voor het regt op de deuren en vensters, op . 624,500.00

Zulkende deze hoofdsommen over de provincien worden omgelingen in gelijke evenredigheid en, met de gewone gaarderloozen, ingevorderd worden op gelijken voet, als het gedeelte van gezegde belasting, helgeen ter bestrijding van de uitgaven, begrepen in de eerste afdeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, is aangewezen geworden.

Art. 3. Al de bepalingen, voorkomende in de wet tot vaststelling der middelen tot voorziening in de uitgaven begrepen in de eerste afdeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, ten aanzien van het heffen van opeenten en gaarderloozen, zullen toepasselijk wezen op het doel der personele en mobiliere belasting, en van het regt op de deuren en vensters, in het voorgaand artikel vermeld.

Art. 3. De verhooging van drie en één-derde opeenten op de hoofdsom der grondbelasting, voor de uitvoering van het percoelsgewijze kadaaster, zal, met de gewone gaarderloozen deswege, omgelingen en de gelijk met die belasting ingevorderd worden.

Art. 4. Het één-vierde van de belasting op het binnenlandsch

NOUS GUILLAUME, ETC.

Ayant pris en considération, que, d'après les articles 122 et 126 de la Loi fondamentale, le budget des dépenses du Royaume sera divisé en deux parties; que cette division devra être faite pour l'an 1820, ou plus tôt si les circonstances le permettent; que la seconde partie contiendra les dépenses extraordinaires, imprévues et incertaines, qui, surtout en temps de guerre, doivent être réglées d'après les circonstances; et que ces dépenses, ainsi que les moyens d'y faire face, ne seront arrêtées que pour un an;

A ces causes, le Conseil d'Etat entendu, et de commun accord avec les Etats-Généraux, avons statué, comme Nous statons par les présentes:

Art. 1. Pour faire face aux dépenses du Royaume, comprises dans la seconde partie du budget pour l'année 1820, seront employés les moyens ci-après indiqués:

a. la partie des contributions directes, formant le montant des quarante pour cent, dont les contributions personnelle et mobilière et des portes et fenêtres ont été augmentées depuis l'année 1816;

b. les trois centièmes et un-tiers sur le principal de la contribution foncière pour la confection du cadastre parcellaire;

c. un quart du droit sur les boissons distillées dans le Royaume;

d. les revenus des domaines, plantations, eaux et forêts;

e. les produits des deux loteries;

f. les versements pour cautionnements, le produit des ventes de cious de girafes et essences; les revenus provenant de l'exercice de la chasse; le produit des ventes d'effets superflus des Départements de la Guerre et de la Marine; et en général toutes rentrées accidentelles et restitutions.

Art. 2. Le principal des contributions personnelle et mobilière et des portes et fenêtres, en ce qui concerne la partie de ces contributions destinée par l'article précédent à faire face aux dépenses, comprises dans la seconde partie du budget de l'année 1820, est fixé savoir:

pour la contribution personnelle et mobilière, à f 1,082,550.00
pour la contribution des portes et fenêtres, à 624,500.00

Ce principal sera réparti entre les provinces dans la même proportion, et perçu avec les remises ordinaires des percepteurs, sur le même pied que la partie des dites contributions, destinée à faire face aux dépenses comprises dans la première partie du budget du Royaume, arrêté à partir de 1820.

Art. 3. Toutes les dispositions de la loi, qui déterminent les moyens de faire face aux dépenses comprises dans la première partie du budget du Royaume, arrêté à partir de 1820, en ce qui regarde la perception des centièmes additionnels et des remises des percepteurs, seront applicables à la partie des contributions personnelle et mobilière, et des portes et fenêtres, mentionnées à l'article qui précède.

Art. 4. Les trois centièmes et un-tiers sur la contribution foncière, pour la confection du cadastre parcellaire, seront répartis et perçus, avec les remises ordinaires des percepteurs et appartenants; en même temps que la dite contribution.

Art. 5. Le quart du droit sur les boissons distillées dans le

(1) Zie dezelfde bronnen als opgegeven N° 1. § 1.

VI. *Staatbegroting; tienjarige van 1880—1880; en éénjarige over 1880.*

(Bijlagen behoorende bij het Ontwerp van Wet II.)

B. BIJLAGEN BEHOORENDE BIJ HET ONTWERP VAN WET II.

STAAT inkomende de repartitie van de Grondbelasting, van de Personale en Mobilaire Belastingen, uitgevaardigd van het Bevel op de Deuren en Vensters, tusschen de verschillende Provinciën van het Rijk over den jaer 1880.

PROVINCIE.	GRONDBELASTING.			Personel en Mobilaire.	Deuren en Vensters.
	Ongebouwde eigendommen.	Gebouwde eigendommen.	TOTAAL.		
Noord-Brabant	f 539,890.00	f 180,940.00	f 700,830.00	f 182,650.00	f 71,110.00
Zuid-Brabant	Ongebouwde en gebouwde eigend.		1,110,880.00	244,780.00	133,480.00
Litberg	idem.		481,870.00	108,980.00	55,650.00
Gelderland	486,940.00	184,910.00	651,820.00	117,690.00	58,540.00
Limburg	Ongebouwde en gebouwde eigend.		615,050.00	186,910.00	88,220.00
Oost-Vlaanderen	idem.		1,684,470.00	303,000.00	169,910.00
West-Vlaanderen	idem.		1,415,600.00	288,280.00	109,060.00
Henegouwen	idem.		905,420.00	181,780.00	107,570.00
Zuid-Holland	1,089,360.00	987,180.00	1,976,540.00	369,510.00	175,600.00
Noord-Holland	579,580.00	1,873,930.00	1,958,510.00	269,940.00	218,920.00
Zeeland	434,870.00	104,870.00	539,040.00	60,350.00	48,870.00
Namen	Ongebouwde en gebouwde eigend.		347,440.00	70,010.00	29,580.00
Antwerpen	idem.		718,940.00	154,950.00	104,910.00
Utrecht	316,230.00	209,490.00	519,660.00	57,480.00	37,650.00
Vriesland	984,660.00	194,340.00	1,179,000.00	94,090.00	47,140.00
Overijssel	249,090.00	91,250.00	334,340.00	67,140.00	36,400.00
Groningen	366,410.00	118,810.00	485,220.00	70,880.00	38,000.00
Drenthe	74,980.00	18,580.00	93,510.00	17,950.00	8,250.00
Luxemburg	Ongebouwde en gebouwde eigend.		315,980.00	40,760.00	40,910.00
TOTAAL			f 16,028,160.00	f 2,706,880.00	f 1,561,240.00

10
Raming der
inkomsten ten
behoefte van de
Eerste Afdeeling
voor 1820-1830.

VI. *Staatbegrooting; tienjarige van 1820—1830; en ééjarige over 1820.*

(Bijlagen behorende bij het Ontwerp van Wet II.)

ALGEMEENE BEGROOTING, van de gewone inkomsten van het Rijk.

Nommers der bijzondere Staten.	A A N W I Z I N G D E E M I D D E L E N E N I N K O M S T E N .	Begrooting van de opbrengst.	A A N M E R K I N G E N .
L.	Directe Belastingen	f 26,345,819.38	
II.	Registratie-, Zegel-, Griffie-, Hypotheek- en Successie-Regten . .	12,149,700.00	
III.	Inkomende en Uitgaande Regten, Acofijnen en Watertolten . . .	25,141,000.00	
IV.	Begt op de Gouden en Zilveren Werken	250,000	
V.	Posterijen	2,080,000.00	
TOTAAL		f 65,916,019.38	

VI. *Staatbegroting; tienjarige van 1820—1830; en ééjarige over 1820.*

(Bijlagen behoorende bij het Ontwerp van Wet II.)

I.

Directe Belastingen.

AANWIJZING DER BELASTINGEN OF VERHOOGINGEN.		Begrooting van de Opbrengst.	TOTAALN.
<i>Hoofdsommen.</i>			
Grondbelasting		f 16,028,160.00	
Personele en Mobilaire Belastingen voor $\frac{1}{2}$		2,706,880.00	
Het Regt op de Deuren en Vensters voor $\frac{1}{2}$		1,561,240.00	
Patent-Regt	f 2,080,000		
Af voor kwade posten, enz.	208,000		
		1,872,000.00	
			f 22,167,780.00
<i>Opcnten.</i>			
Voor kosten van Administratie en Regtepleging, enz.	18 op de Grondbelasting . . . . . 18 op de Personele en Mobilaire Belasting	f 2,088,660.80 351,839.40	2,435,490.20
Voor het opmaken der kohieren	2 op het Regt op de Deuren en Vensters		81,224.80
	2 op de Grondbelasting	f 820,568.20	
Voor kwade posten en de kosten der beschrijving, enz. van het Patentregt.	2 op de Personele en Mobilaire Belasting . . . . . 8 op het Regt op Deuren en Vensters . . . . . 10 van het Patentregt afgezonderd	54,127.80 124,899.20 208,000.00	707,590.00
Voor Ontvangloonen op de Grondbelasting, Personeel en Mobilair, en Regt op de Deuren en Vensters van $2\frac{1}{2}$ à 5 per cent.			1,008,284.88
	TOTAAL	f 26,845,319.88	

VI. *Staatbegroting: tienjarige van 1820—1830; en éenjarige over 1830.*

(Bijlagen behoorende bij het Ontwerp van Wet II.)

II.

Registratie, Zegel, Griffie, Hypotheek en Successie-Regten.

AANWIJZING DER REGTEN.	Begrooting van de Opbrengst.	Tiende Verhooging.	TOTAAL.
Zegel	f 1,630,000	f 163,000	f 1,793,000
Registratie	6,000,000	600,000	6,600,000
Griffie	150,000	15,000	165,000
Hypotheek	322,000	32,200	354,200
Successie en overgang door overlijden	3,000,000	"	3,000,000
Boeten wegens Zegel en Registratie	85,000	8,500	93,500
Idem wegens Successie-Regten	10,000	"	10,000
Idem wegens andere overtredingen	90,000	9,000	99,000
Idem	4,000	"	4,000
Paspoorten	23,000	"	23,000
Toevallige ontvangsten	8,000	"	8,000
TOTAAL	f 11,822,000	f 827,700	f 12,149,700

VI. *Staatbegroting: tienjarige van 1820—1830; en éénjarige over 1820.*

(Bijlagen behoorende bij het Ontwerp van Wet II.)

III.

Inkomende en Uitgaande Regten, Accijnzen en Watertollen.

A A N W I J Z I N G D E R R E G T E N .		Begrooting van de Opbrengst.
<i>Inkomende en Uitgaande Regten.</i>		
Inkomend Regt	f 4,375,000	
Uitgaand Regt	1,075,000	
Transito-Regt	350,000	
		f 5,800,000
Tollen		200,000
Borcummer Vuurgeld		6,000
<i>Accijnzen.</i>		
Zout	f 1,800,000	
Buitenlandsche harde Zeep	30,000	
Wijn	2,000,000	
Buitenlandsch Gedistilleerd	410,000	
Binnenlandsch Gedistilleerd f 4,740,000 voor $\frac{3}{4}$	3,555,000	
Bieren	3,600,000	
Azijn	150,000	
Tonnengeld	1,000,000	
Turf	1,050,000	
Steenkolen	950,000	
Koffij	1,250,000	
Suiker	1,600,000	
Waag	800,000	
Ronde-Maat	100,000	
Poiasch	700,000	
Zegel	140,000	
		19,185,000
TOTAAL	f	25,141,000

VI. *Staatsbegroting; tienjarige van 1820—1830; en éénjarige over 1820.*

(Bijlagen behoorende bij het Ontwerp van Wet II.)

IV.

Regt op de Gouden en Zilveren Werken.

	Begroting van de opbrengst.
Bij calculatie naar vorige jaren	f 250,000

V.

Posterijen.

A A N W I J Z I N G D E R O N D E R W E R P E N .		Begroting van het bedrag.
Opbrengst der briefportien	f	1,993,000
Regt van 5 pCt. op de geld-artikelen		16,000
Uitkeeringen der vreemde post-officien		16,000
Ontvangsten van verschillenden aard		5,000
TOTAAL	f	2,080,000

VI. Staatsbegrooting; tienjarige van 1820—1830; en ééjarige over 1820.

(Bijlagen behoorende bij het Ontwerp van Wet IV.)

s E. ALGEMEENE BEGROOTING der Buitengewone Inkomsten van het Rijk, over den jaer 1820.

Nommers der bijzondere Staten.	A A N W I J Z I N G D E R M I D D E L E N E N I N K O M S T E N .	Begrooting van de Opbrengst.	A A N M E R K I N G E N .
I.	$\frac{2}{7}$ Gedeelten van de Personale en Mobilaire Belasting en van het Regt op de Deuren en Vensters	f 2,010,411.17	
II.	$\frac{3}{4}$ per cent verhooging op de Grondbelasting van het Kadaster.	557,660.79	
III.	$\frac{1}{4}$ der Belasting op het Binnenlandsch Gedistilleerd	1,185,000.00	
IV.	Domeinen, Plantagien, Wateren en Rosschen	4,000,000.00	
V.	Loterijen	990,000.00	
VI.	Verschillende Ontvangsten	1,380,610.00	
—	Bijdrage van Zijne Majestät	600,000.00	
	TOTAAL . . .	f 10,873,681.96	

II
Raming der
inkomsten voor de
Tweede Afdeling
voor 1820.

VIII. Staatsbegroting voor 1829, en tienjarige aanwending met 1830.

(Ontwerpen van Wet en verdere bescheiden, betreffende de begroting voor 1829.)

ONTWERP VAN WET tot vaststelling van middelen ter bestrijding van de uitgaven, begrepen in de IIde afdeling der begroting over den jare 1829.

WILLEM, ENZ.

Wij in overweging hebben genomen dat, naar aanvan van het 126ste art. der Grondwet, de middelen ter bestrijding der uitgaven, behoorende tot de IIde afdeling der begroting, slechts voor één jaar worden vastgesteld, en dat het noodig is de vaststelling dezer middelen voor den jare 1829 plaats te hebben; dat voorts bij de Wet van 12 Julij 1824 (Staatsblad n. 9), en bij de successievelijk naar aanleiding geënteerde speciale Wetten, de grondslagen van het aan 's Rijks belastingen zijn gelegd, mitsgaders dat bij de Wet van instelling van een Amortisatie-syndicaat, en ter onderscheiden financiële aangelegenheden des Rijks, van 27sten December 1822 (Staatsblad n. 59), alsmede bij de Wet van voorziening in de voldoening van de nieuwe buitenposten en aflopende betalingen, en ter regeling van de financiële aangelegenheden des Rijks en van het Amortisatie-syndicaat, van den 5den Junij 1824 (Staatsblad n. 38), de noodige uitkeeringen aan de schatkist zijn verzekerd, om de behoeften te voorzien buiten bezwaar der schatplichtigen.

dat Wij, den Raad van State gehoord, en met overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1.

ter bestrijding der uitgaven, begrepen in het Iste onderdeel der IIde afdeling der Begroting over den jare 1829, worden gebezigd de volgende middelen:

1. een som van twee miljoen, negen honderd drie-en-zeestig, vier honderd zeven-en-zeventig guldens, negen-en-veertig cent, zijnde hetgeen de opbrengst der middelen over het bedrag dat tot dekking der uitgaven noodig is, van het miljoen guldens, bij de Wet van den 11den April 1827 (Staatsblad n. 15), ter Onzer beschikking gesteld;

2. een som van negen-en-tweentig duizend, vier honderd vijf, twee-en-tachtig cents, zijnde hetgeen de uitgaven op de Begroting, wegens de dienst van 1825, beneden de raminge zijn gebleven;

3. een som van één-en-negenig duizend, zeven honderd één-en-veertig guldens, negentig cents, zijnde hetgeen in overgeschoten miljoen guldens, hetwelk volgens § 6 van art. 1 der Wet van 11den April 1827 (Staatsblad n. 16), is voorbehouden verhoogde opbrengst der middelen over de dienst van dekking der aanwijzingen op het miljoen guldens, bij de Wet van den 23sten December 1824 (Staatsblad n. 72), ter Onzer beschikking gesteld;

4. een som van één miljoen, drie honderd zeven-en-veertig, vijf honderd negen-en-negenig guldens, zeven-en-tweentig cent, zijnde datgene waarmede de raming der gewone inkomsten der Onzer uitgaven overtreft;

5. regten op den in-, uit- en doorvoer, het buitenlandsch verkeer, de water tollen en de bak- of vuurgelden;

6. inkomsten der domeinen, aan Onzen heminden Zoon Frederik der Nederlanden overgedragen bij de Wet van den Mei 1816 (Staatsblad n. 25);

7. loterij;

8. opbrengst van de te verkoopen goederen, buitengewone en alle andere toevallige baten;

9. openten op de grondbelasting op de gebouwde en onbouwde eigendommen, derden op het personeel en de personen op de indirecte belastingen en op de accijnsen (met uitzondering van het gemaal), waarvan de heffing bij de Wet van 12den Julij 1821 is bepaald;

NOUS GUILLAUME, ETC.

Ayant pris en considération que, d'après l'art. 126 de la Loi fondamentale, les moyens de faire face aux dépenses, qui appartiennent à la IIme partie du Budget, ne sont arrêtés que pour un an, et que par conséquent il convient d'arrêter ces moyens pour l'année 1829; considérant en outre que, par la Loi du 12 Juillet 1821 (*Journal Officiel* n. 9), et par les Lois spéciales arrêtées successivement, les bases du système d'impôts pour le Royaume ont été fixées, et que par la Loi du 27 Décembre 1822 (*Journal Officiel* n. 59), pour l'institution d'un Syndicat d'amortissements, et pour régler différents intérêts financiers du Royaume, ainsi que par celle du 5 Juin 1824 (*Journal Officiel* n. 38), qui détermine le mode de paiement de nouvelles pensions extraordinaires et d'autres dépenses qui s'éteignent, et qui règle différents objets financiers du Royaume et du Syndicat d'amortissement, il a été assuré des fournissements au trésor pour couvrir quelques besoins, sans qu'il en résulte des charges pour les contribuables;

A ces causes, Notre Conseil d'Etat entendu, et de commun accord avec les Etats-Généraux, avons statué, comme Nous statuons par les présentes:

Art. 1.

Pour faire face aux dépenses, comprises dans la Ire subdivision de la IIme partie du Budget pour l'année 1829, seront employés les moyens ci-après indiqués:

a. une somme de deux millions, neuf cent soixante-trois mille, quatre cent soixante-dix sept florins, cinquante neuf et un demi cent, formant le total de ce que, déduction faite du million, que la Loi du 11 Avril 1827 (*Journal Officiel* n. 15) a mis à Notre disposition, le produit des impôts excédés, en 1827, la somme nécessaire pour couvrir les dépenses;

b. une somme de vingt-neuf mille, quatre cent cinq florins, quatre-vingt deux cents, formant le résidu, que les dépenses du Budget ordinaire de 1825 ont laissées sur les sommes consenties;

c. une somme de quatre-vingt onze mille, sept-cent vingt-et-un florins, quatre-vingt dix cents, formant le résidu du million de florins, qui a été réservé sur l'excédant du produit des impôts pendant l'exercice 1825, pour couvrir les dépenses imputées sur le million qui, par la Loi du 23 Décembre 1824 (*Journal Officiel* n. 72), a été mis à Notre disposition pour pourvoir à des besoins imprévus;

d. une somme d'un million, trois cent cinquante-sept mille, cinq cent quatre-vingt dix-neuf florins, vingt-sept cents, qui constitue l'excédant de l'évaluation des revenus ordinaires, comparativement à celle des dépenses;

e. les droits d'entrée, de sortie et de transit, le droit de tonnage à l'extérieur, les produits des péages d'eau, les droits de balises et de fanaux;

f. les revenus des domaines, cédés par la Loi du 25 Mai 1816 (*Journal Officiel* n. 25), à Notre bien-aimé Fils le Prince Frédéric des Pays-Bas;

g. la loterie;

h. les produits des objets à vendre, les revenus extraordinaires et toutes autres recettes éventuelles;

i. trois centièmes additionnels sur les contributions foncières, sur les propriétés bâties et non-bâties; treize sur le personnel et les patentes, sur les impositions indirectes, et sur les accises (excepté la mouture), dont la perception est autorisée par la Loi du 12 Juillet 1821.

VIII. Staatsbegroting voor 1829, en tienjarige aanvangende met 1830.

(Ontwerpen van Wet en verdere bescheiden, betreffende de begrooting voor 1829.)

Art. 2.

Naar aanleiding van de Wet van den 21sten April 1810, wordt de proportionnelle redevance der mijnen voor den jare 1829 bepaald op twee en één half ten honderd van de zuivere oplengest, waaraan afzonderlijke rekening aan de publieke schatkist zal worden gedaan, en welke zal strekken tot goedmaking der kosten van administratie der mijnen, overeenkomstig art. 39 derzelve Wet.

Art. 3.

Ter bestrijding der uitgaven, begrepen in het IIde onderdeel van de IIde afdeling der Begrooting voor den jare 1829, zullen worden gebezigd:

a. eene uitkeering van vier millioen, zes honderd één-en-negentig duizend, vijftien gulden, achttien cents, door het Amortisatie-syndicaat aan de schatkist te verstrekken, zijnde het saldo der som van dertig millioen guldens, met welke voldoening die instelling belast is, volgens art. 4, § d der Wet van den 27sten December 1822 (*Staatsblad* n°. 59), tot instelling van een Amortisatie-syndicaat en ter regeling van onderscheiden financiële aangelegenheden des Rijks;

b. eene uitkeering van twee millioen, negen honderd één-en-veertig duizend, zeven honderd zeven-en-twintig gulden, negen-en-zeetig en één halve cent, door het Amortisatie-syndicaat aan de schatkist te doen, volgens art. 9 van de even gemelde Wet, ten einde de schatkist in staat te stellen tot betaling van de buitengewone pensioenen, lijfrenten en andere aflopende betalingen;

c. eene uitkeering van zeven honderd en veertig duizend gulden, door het Amortisatie-syndicaat aan de schatkist te doen, volgens art. 1 der Wet van den 5den Junij 1824 (*Staatsblad* n°. 38), ten einde de schatkist in staat te stellen tot betaling van al de nieuwe pensioenen, persoonlijke tractementen, toelagen, wachtgelden en verdere aflopende betalingen.

Lasten en bevelen, enz.

Art. 2.

En vertu de la Loi du 21 Avril 1810, la redevance proportionnelle des mines et fiées, pour l'année 1829, à et demi pour cent du produit net; il en sera tenu un ou particulier au trésor public, et le montant sera appliqué dépenses de l'administration des mines, d'après l'art. 39 la dite Loi.

Art. 3.

Pour faire face aux dépenses, comprises dans la ligne 1, vision de la ligne partie du Budget pour l'année 1829, employés :

a. une somme de quatre millions, six cent quatre-vingt mille et quinze florins, dix-huit cents, à fournir au trésor le Syndicat-d'amortissement, comme solde des trente mille florins, dont le payement doit être fait aux termes de la § d de la Loi du 27 Décembre 1822 (*Journal Officiel* n°. 59), pour l'institution d'un Syndicat-d'amortissement, et pour différents intérêts financiers du Royaume;

b. une somme de deux millions, neuf cent quarante-neuf, sept cent vingt-sept florins, soixante-neuf et un demi cent, à fournir également par le Syndicat-d'amortissement, d'après l'art. 9 de la Loi précitée, à l'effet de mettre le trésor en état de payer les pensions extraordinaires, les rentes viagères et autres dépenses qui s'éteignent successivement;

c. une somme de sept cent quarante mille florins, à fournir par le Syndicat-d'amortissement, d'après l'art. 1 de la Loi du 5 Juin 1824 (*Journal Officiel* n°. 38), à l'effet de mettre le trésor en état de payer toutes les nouvelles pensions, les traitements personnels, suppléments, traitemens de non-act et autres dépenses qui s'éteignent successivement.

Mandons et ordonnons, etc.

VIII. Staatsbegrooting voor 1829, en tienjarige aanvragende met 1830.

(Ontwerpen van Wet en verdere bescheiden, betreffende de begrooting voor 1829.)

RAMING DER BUITENGEWONE INKOMSTEN VAN HET RIJK, over den jaer 1829, bestemd tot bestrijding der uitgaven in het 1ste onderdeel van de IIde afdeling der Begrooting van dat jaar.

AANWIJZING DER MIDDELEN EN INKOMSTEN.	Begrooting van de opbrengst.	AANMERKINGEN.
Hetgeen de opbrengst der middelen over 1827 meer bedraagt dan tot dekking der uitgaven noodig is, na aftrek van het millioen gulden bij de Wet van den 11den April 1827 (<i>Staatsblad</i> n ^o . 15) ter beschikking van Zijne Majesteit gesteld . . .	f 2,963,477.59 ^s	
Hetgeen de uitgaven op de <i>gewone</i> Begrooting wegens de dienst van 1826 beneden de raming derzelve zijn gebleven	29,405.82	
Hetgeen is overgeschoten van het millioen gulden, voorbehouden uit de verhoogde opbrengst der middelen over de dienst van 1826, na aftrek van het daaruit benoodigde tot dekking der aanwijzingen op het millioen gulden bij de Wet van den 23sten December 1824 (<i>Staatsblad</i> n ^o . 72), wegens onvoorziene behoeften ter beschikking van Zijne Majesteit gesteld	91,721.90	
Datgeen, waarmede de raming der <i>gewone</i> inkomsten over 1829 die der <i>gewone</i> uitgaven overtreft, zijnde een bedrag van . . .	1,357,599.27	
De regten op den in-, uit- en doorvoer, het buitenlandsch tonnegeld, de watertollen en de bask- of vuurgulden	6,200,000.00	
Inkomsten der domeinen van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, overgedragen bij de Wet van den 25sten Mei 1816.	190,000.00	
De Loterij	600,000.00	
De opbrengst der verkoop van goederen, buitengewone inkomsten, en alle verdere toevallige baten	1,100,000.00	
Opcenten op de directe- en indirecte belastingen en de accijnsen.	5,307,186.24	
Totaal	f 17,839,390.82 ^s	

IX. Staatsbegroting voor de jaren 1848 en 1849.
(Ontwerpen van Wet; Hoofdstuk XI en Recapitulatie.)

26. STAAT VAN BEREKENINGEN voor het Departement van Koloniën, XIde hoofdstuk, over 1848 en 1849

ARTIKEL	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	GERAAMD BELOOP over 1848.		GERAAMD BELOOP over 1849.	
		ARTIKEL	AFDEELG.	ARTIKEL	AFDEELG.
XIde HOOFDSTUK.					
Departement van Koloniën.					
Iste AFDEELING. Kosten van het Departement.					
1	Tractement van den Minister	f	12,000.00	f	12,000.00
2	Bezoldigingen aan den waarnemenden Secretaris-Generaal en van de ambtenaren, clerken en bedienden, ondagelden der assistent-bedienenden.		48,439.20		48,438.00
3	Bureaubehoefden		2,862.00		2,862.00
4	Locaal en meubelen		5,200.00		5,200.00
5	Drukwerk		1,000.00		1,000.00
6	Reis- en verblijfkosten.		Memorie.		Memorie.
		f	69,501.20	f	69,501.20
IIde AFDEELING. Pensioenen.					
1	Pensioenen, welke in de verschillende grootboeken zijn ingeschreven	f	19,195.00	f	19,195.00
2	Pensioenen, waarop, krachtens de wet van den 9den Mei 1846 (Staatsblad n°. 24), na 1 Julij 1846 regten zullen worden verkregen		Memorie.		Memorie.
			19,195.00		19,195.00
	Totaal van het XIde Hoofdstuk	over 1848	f 88,696.20	over 1849	f 88,696.20

27. RECAPITULATIE DER BEREKENINGEN, strekkende tot grondslag van de Begroting van Staats- over de jaren 1848 en 1849.

Hoofdstukken	BENAMING DER HOOFDSTUKKEN.	GERAAMD BELOOP over			
		1848.	1849.		
I.	Huis des Konings	f	1,250,000.00	f	1,250,000.00
II.	De Hooge Collegien van Staat en het Kabinet des Konings		652,939.00		652,939.00
III.	Departement van Buitenlandsche Zaken		541,983.00		541,983.00
IV.	" " Justitie		2,490,734.00		2,491,734.00
V.	" " Binnenslandsche Zaken		4,461,458.00		4,318,458.00
VI.	voor de Zaken der Hervormde Eeredienst.		1,649,896.63		1,649,896.63
VII.	" " " van de Roomsch-Katholieke Eeredienst		562,978.59		562,978.59
VIII.	" van Marine		5,245,683.05		5,353,683.05
IX.	" " Financien { A. Nationale Schuld		36,845,040.83		36,828,779.07
		B. Departement en Administratiën	6,802,779.07		6,262,779.07
X.	" " Oorlog		11,675,000.00		11,675,000.00
XI.	" " Koloniën		88,696.20		88,696.20
	TOTAAL		f 71,573,486.76		f 71,177,486.76

13
Laatste tweejaars-
begroting voor
1848 en 1849.

IX. *Staatsbegroting voor de jaren 1848 en 1849.*
(Ontwerpen van Wet; Hoofdstuk XII. — Memozien van Toelichting met Bijlagen; Hoofdstuk II.)

Hoofdstuk XII.

28. **ONTWERP VAN WET, tot vaststelling der begroting van de uitgaven voor Hoofdstuk XII (Onvoorzienige Uitgaven).**

Wij WILLEM III, KONING.

Als Wij in overleggenomen hebben, dat het noodzakelijk is, bij de vaststelling der begroting van staats-uitgaven over 1848 en 1849 eene som voor onvoorzienige uitgaven aan te wijzen, en die daarin behoort te worden voorzien,

Zoo is het, dat Wij den Raad van State behoort en met genezen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij geëindigen en verstaan bij deze:

Art. 1. Ter bestrijding der onvoorzienige behoeften, welke geïndene den loop van de jaren 1848 en 1849 mogten opkomen, wordt voor het XIIde hoofdstuk ter beschikking van den Koning gesteld eene som van vier maal honderd duizend guldens (f 400,000) voor elk van die jaren, sonder dat dien ten gevolge het maassal zijner begroting van uitgaven kan worden overschreden.

Art. 2. Behoudens de bepaling van art. 30 der wet van den 1den October 1841 (Staatsblad n°. 40), worden in de rekening van ontvangsten en uitgaven, bedoeld bij art. 126 der Grondwet, afzonderlijk vermeld de posten der uitgaven, wegens elk Departement van algemeene Bestuur gedaan uit de sommen bij art. 1 toegestaan.

Lezen en bevelen, enz.

Memozien van Toelichting.

29. **MEMORIE VAN TOELICHTING, behoorende tot het ontwerp van wet tot vaststelling van het Tweede Hoofdstuk der Staatsbegroting over de jaren 1848 en 1849.**

Bij de zamenstelling der Staatsbegroting voor het eerstvolgende roepingstijdstak is inzonderheid gelet op de bedenkingen, welke tijdens de behandeling van de voorzigtige begroting, nopens den vorm, bij de Staten-Generaal zijn gemaakt, en heeft de Regering met zorgvuldigheid onderzocht, welke verbeteringen daarin aangenomen kunnen worden gebragt, zoo door eene meerdere splitsing en afscheiding van vreemdsoortige uitgaven, als door eene duidelijke aanwijzing van de behoeften voor personeel en voor materieel; terwijl, om gevolg te geven aan het verlangen, uitgedrukt bij het Centraal Verdrag over de zes wets-ontwerpen wegens de verlooping van de begroting over 1848 en 1847, ook nog de afdeeling Pensioenen in drie artikelen is gesplitst geworden, waarbij afzonderlijk worden aangewezen: de pensioenen in de verschillende grootboeken ingescreven, welke steeds uit de Staatsbegroting zijn afkweten; die welke vroeger ten laste waren van het opgevoerde Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, doch volgens de wet van den 9den Mei 1846 (Staatsblad n°. 24) op den Staat zijn overgegaan; terwijl het derde artikel, hoewel voor memorie uitgetrokken, bestemd is om daarop later zoodanige pensioenen aan te wijzen, als uit kracht van de aangehaalde wet zullen moeten worden toegekend.

Voorts heeft de Regering vermeend gevolg te kunnen geven aan het verlangen der Staten-Generaal, om de uitgaven van ieder hoofdstuk in zoogenaamde categorien te verdeelen, waardoor uit overzigtende berekening met een oogopslag zal kunnen worden overzigtende en welke op bijzondere voeten gegrond zijn, terwijl eene afzonderlijke afscheiding van de verdere in de staten van berekening voorkomende uitgaven als van zelve aanwijst, welke door den Koning ingevolge de Grondwet worden vastgesteld, en welke de veranderingige uitgaven zijn, die de 4de categorie van verdeling afmaken: zoodat de Regering durft vertrouwen, dat thans in betere inrigting en verdeling der begroting van Staats-uitgaven zal zijn te gemoet gekomen.

Overigens zullen de bijlagen, welke tot toelichting van de staten van berekening moeten strekken en die tot dusverre schriftelijk werden overgelegd, kunnen worden gedrukt, behoudens de uitzondering van zoodanige stukken, welke daarvoor minder geschikt worden geoordeeld en bepaaldelijk aangewezen zullen worden, bij de overbrenging derzelve op het bureau van den Voorzitter der Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

De uitgaven welke tot het hoofdstuk der Hooge Collegien van Staat behooren, kunnen in den aard derzelve geene noemenswaardige bezuinigingen aanbieden, omdat deszelve voor een groot gedeelte tot de zoodanige behooren, welke op de Grondwet of op bijzondere wetten gegrond zijn, terwijl de veranderlijke kosten slechts een onbeduidend gedeelte van de behoeften uitmaken; en toch zal, bij insage van den staat van vergelijking, kunnen worden opgemerkt, dat over 1848 f 5030, en over 1849 f 7080 minder geraamd is kunnen worden, dan over 1847 is toegestaan. Zooveel zulke noodig mogt zijn, zal men thans kunnen overgaan om de verschillende uitgaven kortelijk toe te lichten.

De Iste afdeeling, *Staten-Generaal*, ondergaat eene geringe vermeerdering der f 470, ten gevolge van het brengen eener som van f 400 voor den Commissie van Staat, welke ter assistentie aan den Griffier der Tweede Kamer is toegevoegd, wegens belooning voor de in die betrekking te verrigten werkzaamheden; terwijl een vaste knecht op f 570 sjaars is benoemd, die zijne belooning vroeger uit de bureau-kosten genoot. De bureau- en lokaalbehoefden zijn daarentegen met f 800 verminderd.

De IIde afdeeling, *Raad van State*, ondergaat geene verandering.

Met betrekking tot de IIIde afdeeling, *Algemeene Rekenkamer*, moet worden opgemerkt, dat het daarvoor geraamd cijfer geheel overeenstemt met dat, toegestaan over 1847, terwijl men het, in verband met art. 27 der wet van 5 October 1841 (Staatsblad n°. 40) wenschelijk heeft geacht aan deze afdeeling een nieuw artikel, onder de benaming: *Kosten wegens de opruiming van archieven*, toe te voegen, omdat de meer en meer toenemende omvang van het archief der Algemeene Rekenkamer en de beperkte ruimte tot berging van hetzelfde, de behoefte heraan heeft doen gevoelen en men, ter voorkoming van ongelukken door versakkingen in de gebouwen, waar die archieven bewaard worden, bedacht is moeten worden op eene regelmatig en achtereenvolgende opruiming van hetgeen daarvoor vatbaar is.

Voor de *Kanselarij der beide Orden*, uitmakende de IVde afdeeling, is over 1848 f 4300 en over 1849 f 5300 minder geraamd, dan over 1847 is toegestaan. Deze besparing is hoofdzakelijk gegrond op de berekening eener vermoedelijke sterfte van ridders der Milliaire Willens-orde, zijnde de post voor tractementen van de beambten met f 100 verhoogd.

De Vde afdeeling, *Hooge Raad van Adel*, is met f 1000 verminderd, ten gevolge van het voortdurend vervuld zijn der betrekking van Voorzitter van dien Raad; terwijl op de tractementen van de ambtenaren ook nog f 200 is kunnen bespaard worden.

Het geraamd cijfer voor het *Kabinet des Konings*, uitmakende de VIde afdeeling, is hetzelfde als over vroegere jaren, alhoewel, door de splitsing van het artikel *bureau- en lokaalbehoefden in drie artikelen*, eene geringe wijziging volgens de werkelijke uitgaven in vorige jaren, is de onderverdeling der som is moeten worden in acht genomen.

Bij de VIIde of slot-afdeeling, *Pensioenen*, worden twee nominatieve staten overgelegd, opgemaakt onder dagteekening van den 1sten Augustus 1846, en aanwijzende de pensioenen, welke ten laste van dit hoofdstuk loopen, tot een gezamenlijk bedrag van f 43,176. Men berekent, dat over versterft over 1848 zal kunnen worden geraamd f 40,559 en over 1849 f 39,659, en alsoo over het eerste jaar gelijkstaande met het cijfer toegestaan over 1847, terwijl over 1849 f 1000 minder is gebragt.

Het totaal cijfer der raming van het IIde hoofdstuk bedraagt over 1848 f 652,939 en over 1849 f 650,339.

WET OP DE MIDDELEN.

2. Midd. 1.)

ONTWERP VAN WET.

IN WILHELMINA, BIJ DE GRADIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen weten:

2200 Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de artikelen 123 en 124 der Grondwet, jaarlijks de middelen behooren te worden aangewezen tot dekking van alle uitgaven des Rijks, en alzoo de algemeene begrooting begrepen;

2300 is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met een overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

2400 Na goedmaking van de uitgaven, begrepen in de algemeene begrooting voor het dienstjaar 1914, zullen over dat jaar worden aangewezen de middelen en inkomsten hierna omschreven, te weten:

A. de directe belastingen:

- 1. de grondbelasting,
- 2. de personeele belasting,
- 3. de belasting op de bedrijfs- en andere inkomsten,
  - a. $\frac{1}{2}$ gedeelte van de krachtens de wet van 19 Maart 1913 (Staatsblad n°. 109) geheven wordende tien procenten op de bezitting op de bedrijfs- en andere inkomsten, over het belastingjaar 1913—1914,
  - b. de vermogensbelasting,
  - c. $\frac{1}{4}$ gedeelte van de krachtens de wet van 19 Maart 1913 (Staatsblad n°. 109) geheven wordende tien procenten op de verbruiksbelasting, over het belastingjaar 1913—1914;

B. de accijnzen:

- 1. de accijns op de suiker,
- 2. de accijns op den wijn,
- 3. de accijns op binnenlandsch en buitenlandsch gedistilleerd, tot een bedrag van ten hoogste vijf en twintig miljoen honderd duizend gulden,
- 4. de accijns op het zout,
- 5. de accijns op bieren en azijnen,
- 6. de accijns op het geslacht;

C. de indirecte belastingen:

- 1. de rechten en boeten van zegel,
  - a. de rechten en boeten van zegel, met uitzondering van die genoemd bij de letters a, b en c van artikel 18 der wet van 11 Juli 1882 (Staatsblad n°. 98) en bij de wet van 24 Mei 1897 (Staatsblad n°. 155),
  - b. de rechten en boeten van registratie,
  - c. de rechten en boeten van hypotheek,
  - d. de rechten en boeten van successie en van overgang bij overlijden;
- 2. de rechten op den invoer:
- 3. de rechten op den invoer,
- 4. de rechten op het formaatzegel, in gebruik bij de heffing van rechten op den invoer,
- 5. vijftig procenten op het formaatzegel voornoemd;
- 6. de waarborg en de belasting der gouden en zilveren werken:
- 7. de belasting op de gouden en zilveren werken,
- 8. het essaafloon in geval van verbreking der werken en voor gehalteproeven, welke geene betaling van belasting ten gevolge hebben;
- 9. de inkomsten der domeinen, wegen en vaarten:
- 10. de inkomsten van de gewone domeinen, enz.,
- 11. de inkomsten van het domein van Oorlog,
- 12. de inkomsten van de groote wegen,
- 13. de inkomsten van vaarten, veren en havens;
- 14. de opbrengst der posterijen;
- 15. de opbrengst der Rijkstelegrafen en -telephonen;
- 16. de opbrengst der Staatsloterij;
- 17. de opbrengst der uitgifte van akten voor de jacht en visscherij en van consenten voor de kustvisscherij;
- 18. de opbrengst der loodsgelden;
- 19. het recht op de mijnen:
- 20. het vaste en proportioneele recht op de mijnen,
- 21. vijftien procenten van het recht op de mijnen voor kwade posten en collecteloon;
- 22. het aandeel van het Rijk in de opbrengst van de exploitatie der Staatsspoorwegen;
- 23. het aandeel van den Staat in de winsten van de Nederlandsche Bank, ingevolge de wet van 31 December 1903 (Staatsblad n°. 335);
- 24. de in art. 2 bedoelde bijdrage uit het Fonds, voortvloeiende uit kooprijzen van domeinen;
- 25. de leges geheven ingevolge de wet van 9 Mei 1890 (Staatsblad n°. 80), gewijzigd bij die van 29 December 1898 (Staatsblad n°. 246);
- 26. de opbrengst van voor het publiek verkrijgbaar gestelde stukken;
- 27. de renten van kapitalen, voorgesloten aan de koloniën in Oost- en West-Indië, aan Staatsbedrijven, 's Rijks bijzondere fondsen, gemeenten, spoorwegmaatschappijen, enz.:
- 28. het aandeel van Nederlandsch Oost-Indië in de renten en kosten van de Nationale Schuld,

29. de inkomsten der Staten-Generaal. Bijlagen. 1913—1914.

85. de rente van kasvoorschotten aan Nederlandsch Oost-Indië,
86. de rente van kasvoorschotten aan *Suriname*,
87. de rente van kasvoorschotten aan *Curaçao*,
88. de rente door de kolonie *Suriname* verschuldigd van het voorschot voor den aanleg van een spoorweg naar het *Lauagebied*,
89. de rente van voorschotten ingevolge art. 33 der Woningwet,
40. de rente van voorschotten aan het Tiendfonds,
41. de rente door de gemeente *Penlo* verschuldigd van het naar verleende voorschot voor het inrichten der spoorwegbrug over de *Maas* voor gewoon verkeer,
42. de rente van het voorschot aan de N. O. Locaalspoorwegmaatschappij verstrekt, ingevolge art. 11 der overeenkomst, goedgekeurd bij de wet van 15 Juli 1898 (*Staatsblad* n°. 185) en dividend over de aandelen dier Maatschappij in het bezit van het Rijk,
43. de rente van kapitalen verstrekt aan het Staatsmuntbedrijf,
44. de rente van kapitalen verstrekt aan de artillerie-inrichtingen,
45. de rente van andere door den Staat verleende voorschotten,
- S. de terugbetalingen van kapitalen voorgesloten aan de koloniën in Oost- en West-Indië, aan Staatsbedrijven, 's Rijks bijzondere fondsen, gemeenten, spoorwegmaatschappijen, enz.:
46. het aandeel van Nederlandsch Oost-Indië in de aflossing van Nationale Schuld,
47. de terugbetaling door *Suriname* van het voorschot verstrekt voor den aanleg van een spoorweg naar het *Lauagebied*,
48. de aflossing van voorschotten ingevolge art. 33 der Woningwet,
49. de terugbetaling van voorschotten verstrekt aan het Tiendfonds,
50. de terugbetaling van kapitalen verstrekt aan het Staatsmuntbedrijf,
51. de terugbetaling van kapitalen verstrekt aan de artillerie-inrichtingen;
52. de terugbetaling van andere door den Staat verleende voorschotten,
- T. de uitkeeringen door Staatsbedrijven van *supplétoire premie wegens de pensioenverzekering van het personeel, alsmede van brandverzekeringspremie*:
53. de uitkeeringen van *supplétoire pensioenverzekeringspremie* en van *brandverzekeringspremie* door het Staatsmuntbedrijf,
54. de uitkeeringen van *supplétoire pensioenverzekeringspremie* en van *brandverzekeringspremie* door de artillerie-inrichtingen;
- U. de verschillende ontvangsten en toevallige baten het Departement van Buitenlandsche Zaken betreffende:
55. de consulaatrechten,
56. de door de Chineseche Regeering verschuldigde schadevergoeding ter zake van de onlusten in 1900,
57. de bijdragen voor pensioen van burgerlijke ambtenaren onder het Departement van Buitenlandsche Zaken ressorterende,
58. de opbrengst der verkochte Rijksgoederen en -eigendommen,
59. de andere ontvangsten niet tot de genoemde behoorende
- V. de verschillende ontvangsten en toevallige baten het Departement van Justitie betreffende:
60. de inkomsten van den Hoogen Raad van Adel en de renten van de te zijnen name op het Grootboek der Nationale Schuld, rentende 2 1/2, ten honderd, ingeschreven kapitalen,
61. de inkomsten voortvloeiende uit den arbeid in de gevangenissen en de Rijkswerkinstellingen,
62. de baten het beheer van den gewonen dienst der gevangenissen en der Rijkswerkinstellingen betreffende,
63. de inkomsten voortvloeiende uit den dienst van de Rijksucht- en -opvoedingswezen,
64. de Griffierechten,
65. de gerechtelijke boeten,
66. de bijdragen voor pensioen van burgerlijke ambtenaren onder het Departement van Justitie ressorterende,
67. de opbrengst der verkochte Rijksgoederen en -eigendommen,
68. de andere ontvangsten niet tot de genoemde behoorende
- W. de verschillende ontvangsten en toevallige baten het Departement van Binnenlandsche Zaken betreffende:
69. de opbrengst van de *Nederlandsche Staatscourant* en het verslag der *Handelingen van de Staten-Generaal*,
70. de opbrengst van het *Staatsblad*,
71. de bijdrage van de gemeente *Rotterdam* in de kosten der aldaar bestaande Rijksinrichting tot opleiding van vroege vrouwen,
72. de baten voortvloeiende uit het beheer van de Rijkskranksinnigengestichten,
73. de baten voortvloeiende uit het beheer van het Unie-situatieziekenhuis te *Leiden*,
74. de baten voortvloeiende uit het beheer van de kliniek der Rijksuniversiteit te *Utrecht*,
75. de bijdragen voor het volgen der lessen aan de Rijksuniversiteiten,
76. de betalingen voor het afleggen der examens bedoeld bij art. 138 der wet tot regeling van het hooger onderwijs,
77. de bijdragen voor het volgen der lessen aan de Technische Hoogeschool,
78. de betalingen voor het afleggen der examens aan de Technische Hoogeschool,
79. de bijdragen van leerlingen op de Rijks- en hooger burgerscholen,
80. de bijdragen van gemeenten in de kosten van Rijks- en hooger burgerscholen,
81. de schoolgelden van leerscholen, verbonden aan Rijkskweekscholen van onderwijzers,
82. de betalingen voor het afleggen der examens bedoeld bij art. 88 der wet tot regeling van het lager onderwijs,
83. de bijdragen voor pensioen van onderwijzers bij lagere scholen,
84. de terugvallen door gemeenten ter zake van het door haar, volgens art. 43 der wet tot regeling van het lager onderwijs, over 1912 te veel is genoten,

Begrooing van de staats-uitgaven voor het dienstjaar 1851.
(Ontwerpen van Wet. — Memorien van Toelichting.)

[II. 63.]

ONTWERP VAN WET tot vaststelling van hoofdstuk XI der begrooing van de staats-uitgaven voor het dienstjaar 1851.

WIL WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens art. 120 der Grondwet, de algemeene begrooing jaarlijks moet worden vastgesteld,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ART. 1. Het XIde hoofdstuk der begrooing van de staats-uitgaven voor het dienstjaar 1851, betreffende het Departement van Kolonien, wordt vastgesteld als volgt:

Iste AFDEELING.

Kasten van het Departement.

Artikel 1. Tractement van den Minister	f 12,000.00
Artikel 2. Tractement van den secretaris-generaal, de verdere hoofden en andere ambtenaren en maandgeld van de klerken en geemploojerden, mitsgaders schrijffloonen, alsmede dagelden der bedienden en assistent-bedienden.	73,828.50
Artikel 3. Bureau- en local-behoefden, benevens drukwerk	11,351.00
Artikel 4. Reis- en verblijfkosten	200.00
	<hr/>
	f 97,379.50

IIde AFDEELING.

Pensioenen, wachtgelden en afloopende betalingen.

Artikel 5. Pensioenen, a. ingeschreven in de gewone en buitengewone grootboeken, mitsgaders in de beide bijboeken.	f 7,196.00
b. waarop na 1 Julij 1846 regten zijn verkregen.	7,578.00
	<hr/>
	f 14,774.00
Artikel 6. Wachtgelden, ten behoeve van ambtenaren, uitgevallen ten gevolge van maatregelen van algemeen bestuur	1,744.00
Artikel 7. Afloopende betalingen, schadeloosstelling aan ambtenaren voor het gemis van emolumenten	1,700.00
	<hr/>
	18,218.00

IIIde AFDEELING.

Onvoorzene uitgaven.

Artikel 8. Onvoorzene uitgaven.	3,000.00
	<hr/>
	f 118,597.50

Honderd achttien duizend vijf honderd zeven en negentig gulden, vijftig cents.

ART. 2. Wanneer de som, in dit hoofdstuk uitgetrokken voor een der onderwerpen van uitgaaf begrepen onder de artikelen 3, 4, 5 en 6, ontoereikend mogt worden bevonden, kan het ontbrekende bedrag, met inachtneming van het voorschrijft van het 2de lid van art. 24 der wet van 5 October 1841 (Staatsblad n°. 40), aangevuld worden door overschrijving uit den post voor onvoorzene uitgaven, in hetzelfde hoofdstuk voorkomende.

ART. 3. De in den loop van het dienstjaar opkomende behoeften het voorschreven departement betreffende, welke hare omschrijving niet vinden in de posten van uitgaaf

hiervoren vermeld, worden op den post voor onvoorzene uitgaven aangewezen.

Die uitgaven worden bij de rekening omschreven en, antwoord, in zoovele bijzondere posten als zij gelijksoortig onderwerpen betreffen.

Lasten en bevelen

[II. 69.]

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Ter bevordering van duidelijkheid en gemakkelijheid het onderzoek der begrooing, is in den uitgewerkten en a lichtenenden staat, achter ieder onderdeel waar de raming e verandering ondergaat, de noodige opheldering gevoegd.

Tot grondslag van vergelijking is genomen de verkie uitkomst van het dienstjaar 1849, omdat het onmogelij dig is toegeschenen, als punt van vergelijking de eene rami tegenover de andere te stellen. Zoo als reeds in de Memoe van Toelichting bij de begrooing van 1850 is vermeld, de verhooging van het cijfer der kosten van het Departem van Kolonien een gevolg van de door de Staten-Generaal langde overbrenging op de staatsbegrooing van de besolij gen enz. der ambtenaren, welke in 1849 ea vroeger tot koloniale fondsen werden gekweten; waardoor nogtas ge meerdere uitgaaf, maar eene verplaatsing van cijfers, wa te weeg gebracht.

De door het Gouvernement beraamde maatregel, om a 1. Januarij 1851 buiten werking te stellen het besluit v den Souvereinen Vorst, dd. 18 Januarij 1814, n°. 6, wa bij aan de ambtenaren tot het algemeen bestuur behoort de, emolumenten zijn toegekend, zal ten gevolge hebbe dat aan die ambtenaren eenige schadevergoeding voor het mis daarvan dient te worden verleend, en waarop dan o bij de zamenstelling der begrooing is gerekend. Die uitg is echter van afloopenden aard, omdat dezelve alleen beten king heeft op de thans daarin deelende ambtenaren.

Nevens ten toelichtenden staat, wordt tot adstrucie v den post voor wachtgelden eene lijst overgelegd van de am tenaren, welke 's Lands dienst hebben verlaten, en het i ieder derzelven toegekend wachtgeld.

Het eindcijfer der begrooing van 1851 bedraagt f 118,597.

Wordt hiervan afgetrokken de daaronder be grepen schadeloosstelling aan de ambtenaren voor het gemis van de hiervoren omschreven emolumenten, berekend op 1,700

dan levert de raming voor dat jaar, ad . f 116,897.1

tusschen het toegestane voor 1850, ad 118,218.2

een voordeelig verschil op van . . . . . f 1,335.

De Minister van Kolonien,
Cas. F. PABST.

[II 73.]

ONTWERP VAN WET tot vaststelling van hoofdstuk I der begrooing van de staats-uitgaven voor het dienstjaar 1851.

WIL WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volge artt. 119 en 120 der Grondwet, de algemeene begrooing jaarlijks moet worden vastgesteld,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

EENIG ARTIKEL.

Het XIIde hoofdstuk der begrooing van de staats-uitgaven voor het dienstjaar 1851, betreffende de Onvoorzene uitgaven, wordt vastgesteld als volgt:

Eenig Artikel.

Onvoorzene uitgaven. Honderd duizend gulden. (f 100,000) Lasten en bevelen, dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst, en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegien en ambtenaren, wien zulks aangaat, en de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Begrooting van de staats-uitgaven voor het dienstjaar 1851.
(Recapitulatie.)

BENAMING DER HOOFDSTUKKEN.	Geraamd beloop voor 1851.	Toegestaan voor 1850.	Uitgegeven of nog uit te geven voor 1849.	Verschil tusschen het geraamd beloop voor 1851 en het cijfer der uitgaaf voor 1849.	
				MEERDER.	MINDER.
				Huis des Konings	f 800,000.00
De Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings	578,018.00	590,874.00	546,150.185	f 31,867.815	"
Departement van Buitenlandsche Zaken	492,752.32	519,052.00	524,153.645	"	31,401.325
Departement van Justitie	2,238,077.50	2,269,948.00	2,181,444.66	56,632.84	" (1)
Departement van Binnenlandsche Zaken	4,872,773.96	4,544,414.74	4,203,234.225	669,539.735	" (2)
Departement voor de Zaken der Herv. Eeredienst enz.	1,638,529.365	1,638,862.165	1,649,660.005	"	11,130.64
Departementen voor de Zaken der R.-K. Eeredienst	536,296.515	533,848.185	559,193.10	"	22,896.585
Departement van Marine	5,323,600.00	5,323,600.00	5,230,251.995	93,348.005	"
A. Nationale Schuld	36,238,509.89	36,424,608.83	36,346,576.57	"	108,066.68
B. Departement van Financien	6,365,623.60	6,186,579.35	5,998,166.36	387,457.24	"
Departement van Oorlog	10,506,000.00	10,558,000.00	10,791,694.34	"	285,694.34
Departement van Kolonien	118,597.50	118,233.50	80,776.555	37,820.945	"
Onvoorziene uitgaven	100,000.00	100,000.00	398,777.68	"	298,777.68
Totalen	f 69,808,778.65	f 69,608,110.77	f 69,385,643.83	f 1,276,666.58	f 853,531.76
			Verschil in meerder	f 423,234.82	

1) Onder het cijfer der uitgaaf voor 1849 en dat toegestaan voor 1850 zijn de kosten uit de provinciale begrotingen voldaan, noemen, en daarentegen die ter zake van den arbeid in de gevangnissen weggelaten.
2) Het eindeijfer in het wetsontwerp opgenomen, is ter zake de kosten van het bestuur der provincien, welke voor memorie is gebracht, met f 508,070 verhoogd.

II. 75.]

ONTWERP VAN WET tot vaststelling der middelen en inkomsten tot dekking der uitgaven begrepen in de staatsbegrooting voor het dienstjaar 1851.

WIL WILLEM III, enz.

Indo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens art. 119 en 120 der Grondwet, jaarlijks de middelen behooren worden aangewezen tot dekking van alle uitgaven des Rijks de algemeene begrooting begrepen,
Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met geen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Ter goetmakning van de uitgaven, begrepen in de algemeene begrooting voor 1851, zullen over dat jaar worden geheugd:
1°. de rijks-directe en indirecte belastingen, accijnzen en regten, hierna genoemd, zoo als dezelve thans worden geheugd of de nadere wettelijke bepalingen moeten worden geregeld en waarvan de raming der opbrengsten bij deze wet is gevoerd, weten:

- de grondlasten,
- de belasting op het personeel,
- het patentregt,
- de accijnzen,
- de regten en boeten van registratie, zegel, successie, griffie en hypotheek,
- de regten op den in- en uitvoer, de tonnegelden van de zeeschepen, de scheepvaartregten en de vuur-, ton- en bakengelden,
- het regt van waarborg op de gouden en zilveren werken;
- de inkomsten der domeinen, wegen en vaarten;
- de opbrengst der posten;
- de opbrengst der staats-loterij;
- de opbrengst der uitgegeven acten voor de jagt en vischerij;

BILJAL VAN DE NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT. 1850—1851. II.

6°. de opeenten op de hoofdsom der volgende belastingen, accijnzen en regten, te weten:

- een en twintig en een halve opeenten op de grondbelasting, daaronder begrepen twee opeenten voor kwade posten, twee opeenten welke, naar aanleiding van de 2de zinsede van art. 15 der wet van den 12den Junij 1821 (Staatsblad n°. 9), vroeger door de gemeenten zijn gevoeten en een en een halve opeenten van de zes opeenten, geheven volgens art. 14 der wet van den 12den Junij 1821 (Staatsblad n°. 9), tot dekking van uitgaven die vroeger ten laste van de provincien werden gebracht, welke uitgaven thans, naar aanleiding van het IIde hoofdstuk van de IIde afdeling der wet van den 6den Julij 1850 (Staatsblad n°. 30), regeldende de zamenstelling en de magt van de Provinciale Staten, in het IVde hoofdstuk der staatsbegrooting voor het dienstjaar 1851, alstot het rijksbestuur behoorende, zijn uitgetrokken,
- twintig opeenten op het personeel,
- acht en twintig opeenten op het patentregt, zullende de opeenten op het personeel en het patentregt geheven worden over het geheele belastingjaar, eindigende den laatsten April 1852,
- acht en veertig opeenten van den accijs op de suiker, den wijn, het binnenlandsch gedistilleerd, benevens op het collectief zegel daartoe behoorende, en op de vervoerbijzeten voor al de accijnzen,
- acht en dertig opeenten van den accijs op het geslagt, het zout, de zeep, de bieren en azijnen en de steenkolen, alsmede op het collectief zegel daartoe behoorende,
- acht en twintig opeenten van den accijs op den turf, benevens op het collectief zegel daartoe behoorende,
- drie en twintig opeenten van den accijs op het gemaal en op het collectief zegel daartoe behoorende,
- acht en dertig opeenten op de regten en boeten van registratie, zegel en successie, alsmede op de griffie- en hypotheek regten,

2 ADMINISTRATIEVE ONTSTAANSGESCHIEDENIS

Formele grondslag

Op 23 april 1798 was door een 'Constituerende Vergadering, representerende het Bataafsche Volk' – dat was dat deel van de gekozen 'Nationale Vergadering' dat na de staatsgreep van 22 januari 1798 de macht had overgenomen – een grondwetsontwerp voor de Bataafse Republiek aan 'het volk' ter goed- of afkeuring voorgelegd. Van de naar schatting 4 à 500.000 mannen van de vereiste stemgerechtigde leeftijd stemden er 153.913 vóór het ontwerp en 11.597 tegen, waarmee het was aangenomen.⁵⁶ Op 1 mei 1798 gaf de Constituerende Vergadering het 'Uitvoerend Bewind', opdracht de aangenomen staatsregeling bij proclamatie bekend te maken.⁵⁷

Artikel 124 in 'Titul IV Van het Uitvoerend Bewind' daarvan bepaalde: 'Het [= het Uitvoerend Bewind] zend, jaarlijks, aan het Vertegenwoordigend Lichaam de gewoone of ook buitengewoone begrotingen van Staats-Uitgaven, gelijk ook eene verandwoording der Penningen, gedurende het voorig jaar door hetzelfde uit de Nationale Kas ontvangen en uitgegeven, beiden op den tijd en wijze, in TITUL VI AFD. II. [= artt. 214 t/m 219] bepaald.'

Daaraan voorafgaand was in 'Titul III Van de Vertegenwoordigende Hoogste Magt' artikel 50 lid h. en lid o. al vastgesteld: 'Aan dit Lichaam [= het Vertegenwoordigend Lichaam] behoort uitsluitenderwijze (...)

h. Het beoordelen en vaststellen der jaarlijksche begrotingen van Staats-uitgaven, zoo gewoone als buitengewoone, en het aan zig doen verandwoorden van zoodanige sommen als het Uitvoerend Bewind gedurende het afgelopen jaar uit 's Lands Kas ontvangen en uitgegeven heeft.

o. Het vaststellen van algemeene, zoo gewoone als buitengewoone, belastingen, naar het voorschrift der Staatsregeling, en het maaken van Financiële Inrigtingen.'

Behalve de reeds genoemde artikelen bevatte deze grondwet in 'Titul VI Van de Finantiën' ook nog een aantal afzonderlijke artikelen, waarin nadere bepalingen waren vastgelegd over:

het tijdstip van indiening van de uitgavenbegroting (214);

het tijdstip van indiening van een voorstel voor de daartoe benodigde belastingen (208);

hoe er gehandeld moest worden wanneer er buitengewone uitgaven nodig waren (209);

de gang van zaken bij de raadpleging en besluitvorming van het 'Vertegenwoordigend Lichaam' (218).

Het in dit artikel vermelde 'Reglement Letter D' bevatte bovendien bepalingen over:

het instellen van een commissie tot onderzoek van de ingediende begroting door de 'Eerste Kamer' (art. 1),

(NB de functie van de toenmalige 'Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam' kwam overeen met die van de huidige Tweede Kamer der Staten-Generaal),

de verplichting van het 'Uitvoerend Bewind' en de 'Commissarissen der Nationaale Rekening' (die de taken van de vroegere Generaliteitsrekenkamer hadden overgenomen⁵⁸) tot nadere informatie (artt. 1 t/m 3) en

het tijdstip waarop de begroting vastgesteld diende te zijn (art. 4);

het feit dat elke post afzonderlijk begroot en gemotiveerd moest worden en dat tevens aangegeven moest zijn met behulp van welke gewone of buitengewone belastingen het benodigde bedrag het best bijeengebracht kon worden (215);

de verplichting tot een post onvoorziene uitgaven, of ongespecificeerde zaken (216);

de vorming van een 'Kas van Reserve' (212 en 217);

de gelden nodig ten behoeve van de koloniën (241) (art. 253 bepaalde overigens dat de kosten voor het huishoudelijk bestuur der koloniën door de inwoners zelf geregeld en betaald moesten worden):

de vaststelling door het 'Vertegenwoordigend Lichaam' van de 'huiselijke departementale kosten' voor de acht departementen waarin de Republiek, na opheffing van de oude provinciale indeling, was verdeeld (175)

het tijdstip waarop de 'departementale besturen' hun begroting aan het Uitvoerend Bewind moesten inzenden (176)

de gang van zaken bij buitengewone departementale kosten (178).

In artikel 50 was bovendien vastgelegd dat het 'Vertegenwoordigend Lichaam' 'uitsluitenderwijze' het recht had om 'op voordracht van het Uitvoerend Bewind'

de salarisbedragen en onkostenregelingen voor burgerlijke en militaire ambtenaren vast te stellen (lid k.);

nieuwe ambten in te stellen (lid m.);

beloningen en pensioenen te verlenen (lid s.).

De integrale tekst van de genoemde – en van de hierna nog te noemen – grondwetsartikelen is te vinden in Bijlage A. Bijlage B biedt een concordans op alle grondwetsartikelen met betrekking tot de openbare financiën in de opeenvolgende Nederlandse grondwetten.

In de grondwetten na die van 1798 werd de prominente rol van de

volksvertegenwoordiging in de totstandkoming van de nationale begrotingen aanmerkelijk teruggedrongen. Het aantal grondwetsartikelen met betrekking tot de begroting werd veel geringer.

Het 'opperbestuur over de nationale geldmiddelen', dat in de grondwet van 1798 impliciet in handen van de volksvertegenwoordiging lag, werd in de grondwetten van 1801 tot en met 1848 expliciet in handen van de uitvoerende macht gelegd (1801: 40, 1805: 56, 1806: 41, 1814: 40, 1815: 61, 1840: 60, 1848: 61), hoewel aan de opvatting dat de nationale volksvertegenwoordiging het laatste woord over de staatsbegroting behoorde te hebben formeel niet werd getornd (zie 1801: 40, 1805: 28, 1806: 42, 1814: 70, 1815: 121, 1840: 122, 1848: 119), en het zo bleef dat belastingen slechts geheven konden worden uit kracht van een wet (1814: 70 en 117, 1815: 197, 1840: 195), dus met toestemming van de volksvertegenwoordiging.

In de grondwet van 1801 had de volksvertegenwoordiging nog het recht de voorgedragen begroting van uitgaven en middelen 'in overweging te nemen', daarover gedurende vier weken 'de nodige conferentiën' met het Staats-Bewind te houden en daarover vervolgens nog twee weken publiekelijk te discussiëren alvorens tot een besluit te komen (59).

Maar volgens de grondwetten van 1805 (58), 1806 (44), 1814 (71), 1815 (121), 1840 (122) mocht de volksvertegenwoordiging de begrotingen nog slechts goed- of afkeuren; (overigens kon kritiek van de volksvertegenwoordiging in de praktijk wel aanleiding voor de regering zijn de begroting op onderdelen nog bij te stellen alvorens hij in stemming werd gebracht).

In 1814 was bovendien zelfs bepaald dat de gewone uitgaven in tijd van vrede voor eens en voor altijd vastgesteld zouden worden, en dat alleen voor buitengewone, onzekere uitgaven, met name in oorlogstijd, de inwilliging slechts voor een jaar zou gelden (71); in 1815 werd dat echter veranderd in de bepaling dat de gewone begroting toch althans eens in de tien jaar aan de volksvertegenwoordiging moest worden voorgelegd (124 en 125) en dat nog wel over deze gewone uitgaven beraadslaagd mocht worden als de koning tussentijds te kennen gaf dat een deel van die uitgaven was veranderd of niet meer nodig was (124).

In de grondwetten van 1814, 1815 en 1840 was bovendien niet expliciet vastgelegd dat alle rijksuitgaven op de begroting gebracht moesten worden, waarvan Willem I gebruik heeft gemaakt door leningen af te laten sluiten en uitgaven te laten verrichten door het eigenlijk ten behoeve van de vermindering van de nationale schuld opgerichte Amortisatiesyndicaat, waarvan de handelingen grotendeels onttrokken waren aan de controle van de volksvertegenwoordiging.⁵⁹

In de grondwet van 1801, die tijdelijk een meer federalistische staatsstructuur bracht, werd bepaald dat de 'departementen' [= de provincies,]

voortaan hun eigen kosten zouden regelen (1801: 65); de begroting van departementale [= provinciale,] kosten hoefde in 1801 nog slechts aan het Staats-Bewind, dus niet aan de volksvertegenwoordiging, te worden voorgedragen (66); de grondwet van 1805, die het centralisme herstelde, bracht daarin geen verandering (62) en ook de grondwet van 1806 plaatste de departementale besturen uitdrukkelijk rechtstreeks onder het 'gouvernement' (62); in 1814 (84), 1815 (143) 1840 9(141) en 1848 (129) bleef bepaald dat deze begroting slechts ter goedkeuring aan de koning voorgelegd hoefde te worden, die dan het goedgekeurde bedrag vervolgens op de staatsbegroting bracht; in 1815 (150) en 1840 (148) was er bovendien een afzonderlijke bepaling voor het onderhoud en de aanleg van nuttige werken, voor de financiering waarvan de departementen uitsluitend met de koning hoefden te overleggen en waarin niet bepaald werd dat deze uitgaven op de staatsbegroting geplaatst moesten worden.

Voor de invoering van nieuwe departementale belastingen bleef de goedkeuring van de volksvertegenwoordiging nodig, maar de grondwet van 1801 bepaalde dat die goedkeuring alleen geweigerd mocht worden, als er schade voor de algemene belastingen of een belemmering van in-, uit- en doorvoer van het ene departement naar het andere uit kon voortvloeien (1801: 58); de grondwet van 1805 bepaalde weer uitdrukkelijk zónder deze restrictie dat de departementale besturen slechts na goedkeuring van de volksvertegenwoordiging nieuwe belastingen mochten heffen, maar tevens dat het voorstel daartoe dan altijd van de centrale uitvoerende macht in de persoon van de Raadpensionaris uitgegaan moest zijn (1805: 64); de grondwet van 1848 bepaalde dat de Provinciale Staten bij de koning voorstellen voor nieuwe belastingen konden indienen, die dan wel door de wet bekrachtigd moesten worden (1848: 129).

De uitvoerende macht – dus in 1801 het Staats-Bewind, in 1805 de Raadpensionaris, in 1806 de koning – zou voortaan de *pensioenen* verlenen, zij het overigens nog wel op basis van een door het Wetgevend Lichaam goedgekeurd reglement of op basis van een wet (1801: 41, 1805: 57, 1806: 43); de grondwetten van 1814, 1815 en 1840 bevatten alleen de bepaling dat de koning het recht heeft 'daartoe termen zijnde' militaire officieren op pensioen te stellen (1814: 39, 1815: 59, 1840: 58).

Tevens bepaalde de uitvoerende macht voortaan, zonder enige inmenging van de volksvertegenwoordiging, de *ambtenarensalarissen* (1801: 40, 1805: 56, 1806: 41, 1814: 40); de in totaal benodigde bedragen kwamen natuurlijk wel op de staatsbegroting; alleen ten aanzien van de bezoldiging der rechterlijke macht gold sinds de grondwet van 1815 dat die door de wet geregeld werd (1815: 61, 1840: 60).

De expliciete vermelding dat de gelden nodig voor de koloniën aan de volksvertegenwoordiging gevraagd moesten worden verdween in de grondwet van 1801, waardoor alleen de bepaling overbleef dat de Raden

van Bestuur over de koloniën direct ondergeschikt waren aan de uitvoerende macht (47); de grondwetten van 1806 (36), 1814 (36) en 1815 (60) en 1840 (59) gaven de vorst 'bij uitsluiting' het opperbestuur over de koloniën, hoewel in 1840 wel werd vastgesteld dat het gebruik van het batig slot bij de wet geregeld diende te worden (59).

De grondwet van 1840 herstelde de rol van de volksvertegenwoordiging in de totstandkoming van nationale begrotingen in belangrijke mate door:

de invoering van een tweejaarlijkse begroting van uitgaven (123) en inkomsten (124), met slechts door middel van wetgeving de mogelijkheid om daarin tussentijds veranderingen aan te brengen (waarmee er ook formeel een einde kwam aan de splitsing van de begroting in een jaarlijks en een tienjaarlijks deel, waarmee men ten gevolge van de Belgische Opstand in de praktijk al in 1830 gestopt was);

de bepaling dat de uitgaven voor ieder departement van algemeen bestuur [= ministerie,] ieder een afzonderlijk hoofdstuk der algemene begroting uit dienden te maken en elk bij een afzonderlijke wet voorgedragen en vastgesteld moesten worden (gezien het feit dat de volksvertegenwoordiging tot 1848 niet beschikte over het recht van amendement verloor deze bepaling haar van het dilemma of eventuele bewaren tegen een onderdeel wel zwaar genoeg wogen om de hele begroting te verwerpen); en de bepaling dat tussentijdse overschrijving van bedragen naar andere hoofdstukken slechts mogelijk was in overleg met de Staten-Generaal (125).

De grondwet van 1848 breidde deze rol vervolgens nog uit door uitdrukkelijk te bepalen:

dat de begrotingen voortaan *alle* uitgaven des Rijks en de middelen tot dekking daarvan bij wet moest aanwijzen (119);

dat er voortaan weer *elk* jaar een begroting aangeboden diende te worden (120);

dat een begrotingshoofdstuk ook in meer dan één ontwerp van wet vervat kon worden – een artikel dat in de praktijk met name gebruikt is om de begrotingsartikelen met betrekking tot de rentebetalingen en aflossingen op de nationale schuld los te koppelen van de rest van de begroting van het ministerie van financiën – en dat de volksvertegenwoordiging bij wet kon vaststellen in hoeverre ze overschrijving van gelden naar een andere post wilde toestaan (121);

dat de Tweede Kamer het recht had wijzigingen in een voorstel van de koning aan te brengen (107);

dat de koning weliswaar het opperbestuur der koloniën behield, maar dat het beleid van de regering en het beheer van de geldmiddelen aldaar door de wet geregeld moesten worden (59 en 60).

De grondwetswijziging van 1887 bracht geen wijzigingen in de formele grondslag van de staatsbegrotingen.

Uitvoeringsbesluiten en -procedures

Na de staatsgreep van januari 1798 was op 15 februari 1798 het Comité tot de Zaken van het Bondgenootschap te Lande opgeheven, dat in 1795 de taken overgenomen had van de Raad van State die ten tijde van de oude Republiek de Generale Petitie, de Staten van Oorlog en de extraordinaris petitiën altijd had voorbereid.⁶⁰ Wel bleef het 'Departement van Finantie' van het Comité onder leiding van A.S. Abbema (1736-1802) nog tot 1 april 1799 gehandhaafd, maar daarnaast werd op 6 maart 1798 I.J.A. Gogel als Agent van Finantie benoemd. Dit agentschap kreeg het beheer over de inning van de convooien en licenten en daarnaast ging Gogel onmiddellijk aan het werk om alle benodigde informatie te verzamelen om zowel de eerste nationale begroting van uitgaven voor de nieuwe Bataafse Republiek op te kunnen stellen als om een plan voor een nationaal belastingstelsel te ontwerpen ter bekostiging van deze uitgaven.⁶¹ Daarmee liep hij alvast vooruit op de in 1799 opgestelde 57 artikelen tellende *Instructie voor de Agent van Finantie van het Bataafsch Gemeenebest*.⁶² Artikel 12 daarvan bepaalde dat de agent het Uitvoerend Bewind in staat diende te stellen begin oktober aan het Vertegenwoordigend Lichaam een algemene begroting aan te bieden, waartoe de andere agenten, de Raden van Aziatische en Amerikaanse Bezittingen en Coloniën, de departementale en de gemeentebesturen hem vóór 1 september specifieke en gemotiveerde begrotingen met opgave van de benodigde gelden moesten doen toekomen. Artikel 13 bepaalde dat hij bij die algemene begroting de in artikel 12 bedoelde eraan ten grondslag liggende afzonderlijke begrotingen mee moest overleggen en dat hij de algemene begroting 'op de duidelijkste wijze' diende in te richten en vergezeld moest laten gaan 'van zeer uitvoerig bewerkte en gemotiveerde bijlagen' met betrekking tot: de jaarlijkse renten en interessen, de 'eigenlijke Staatsbehoeften' voor de verdediging te water en te land, wegen en waterstaat, welvaart, wetenschap, opvoeding, 'beloning van grote en goede daden' en een post onvoorzien, de traktementen en onkosten van alle volksvertegenwoordigers, bestuurders en ambtenaren, de inkomsten en uitgaven van de koloniale handel en de andere inkomsten en uitgaven met betrekking tot de koloniën. De instructie omvatte voorts niet alleen de opdracht dat hij het Uitvoerend Bewind in staat moest stellen het Vertegenwoordigend Lichaam een nieuw stelsel van belastingen aan te bieden (artikel 9) maar hij kreeg tevens de taak jaarlijks voorstellen te doen ter verbetering in het belastingstelsel (artikel 10).

Het eenhoofdige Agentschap van Finantie werd na de staatsgreep van september 1801 vervangen door het college van 'Thesaurieren en Raden van Financiën'. Hun instructie van 43 artikelen was enerzijds gebaseerd op die voor de Agent van Finantie van 1799, omdat het nu eenmaal 'wenschelijk is zich in dit vak zoo veel mogelijk bij het eenmaal bepaalde te houden' en anderzijds op de financiële bepalingen in het – enkele maanden vóór de staatsgreep van januari 1798 verworpen – Ontwerp van Staatsregeling van 1797.⁶³ De artikelen 22 en 23 waren vrijwel identiek aan de artikelen 12 en 13 van 1799. Art. 25 verplichtte het college 'tot zoo veel bezuinigingen als met de belangen en dienst van den Lande eenigszins bestaanbaar is'. Het college moest bovendien de begroting na het herstel van de vrede zo reduceren 'dat het totale Montant der Uitgaven de bekende en gewone Inkomsten' niet alleen niet meer zou overtreffen, maar dat er jaarlijks ook nog wat in een 'Cas de Reserve' en een 'Cas ter aflossing der Nationale Schuld' gestort zou kunnen worden.

Een soortgelijke opdracht kreeg ook weer de 'Secretaris van Staat voor de Financiën der Bataafsche Republiek' in de Instructie die hoorde bij het Staatsbesluit van 31 mei 1805 no. 52.⁶⁴ Artikel 34 verplichtte hem de Raadpensionaris op 1 november in staat te stellen om aan Hun Hoog Mogenden vertegenwoordigers van het Bataafse Gemenebest op de eerste dag van hun najaarszitting 'eene Algemeene Begrooting van alle zoodanige Sommen, als voor den dienst van het volgend Jaar worden vereist' voor te leggen en 'te dien einde gebruik te maken van de Opgaven welke hem intijds door de respective departementen van Bestuur en Administratie zullen worden gedaan' en hen 'alle zoodanige nadere inlichtingen, explicatiën en ophelderingen te vragen, als hij ter vervaardiging van voorschreven Begrooting zal oordeelen te behooren'. Ook hij moest 'alle Posten goed van elkaar onderscheiden' en bovendien 'succincte doch distincte opgave (doen) van alle de apparent gewone inkomsten der Republiek gedurende een volgend Jaar' en een raming geven van de inkomsten en uitgaven van de koloniën en bezittingen en van de Directie van de Levantse Handel, teneinde daaruit te beoordelen of subsidie nodig is of dat storting in de Nationale Kas te verwachten is; tevens moest hij 'consideratiën suppediteren' ten aanzien van mogelijke bezuinigingen (artikel 35).

De secretaris van staat voor de Financiën I.J.A. Gogel werd op 5 juni 1806 door koning Lodewijk Napoleon tot minister van Financiën benoemd en zijn instructie werd op 25 juni 1806 aangevuld door een besluit bestaande uit 5 artikelen, waarvan art. 2 bepaalde dat de koning zelf, na goedkeuring door het Wetgevend Lichaam van de wet op de staatsbehoeften, tezamen met de minister van Financiën zou overgaan 'tot de verdedeling der Fondsen voor ieder Ministerie benooidg'.⁶⁵

Wie de volledige administratieve gang van zaken bij de totstandkoming van de staatsbegrotingen wil nagaan, is aangewezen op – tijdro-

vend – nader onderzoek in de ingekomen en uitgegane stukken in het archief financiën 1798-1813.⁶⁶

De na de inlijving bij Frankrijk in 1813 herwonnen onafhankelijkheid en de vereniging van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden in 1815 brachten vanzelfsprekend een geheel nieuwe situatie. De begroting voor 1816 was de eerste begroting voor Noord en Zuid gezamenlijk. Door de koning was bij KB 22 februari 1815 nr. 27 een Commissie der Begrotingen ingesteld, bestaande uit W. Mollerus, P.J. de Bije, S. Dassevael en P. van Lelijveld, om de redactie van de Algemeene Begroting voor 1815 zodanig te herzien, dat die kon dienen als model voor die van 1816.⁶⁷ De splitsing tussen gewone en buitengewone uitgaven, die de grondwet van 1815 uiterlijk voor de begroting voor 1820 verplicht stelde (art. 122), hoefde daarbij nog niet te worden doorgevoerd. Op 16 september 1815 werden de algemene grondslagen vastgesteld voor de bestuurlijke samenvoeging van Noord en Zuid. Daarna was door de genoemde commissie het rapport uitgebracht dat ten grondslag lag aan het 16 artikelen tellende KB van 13 oktober 1815 nr. 42 waarin de te volgen procedure bij de opstelling van de begroting werd vastgelegd.⁶⁸

Artikel 1 daarvan bepaalde dat de hoofden van de verschillende bij het besluit van 16 september ingestelde departementen van algemeen bestuur een afschrift van de nieuwe redactie der staatsbehoeften voor 1815 toegezonden zouden krijgen, op basis waarvan ze hun begroting voor 1816 moesten opstellen. Artikel 4 verschafte hun bovendien uitdrukkelijk de bevoegdheid om ‘acht gevende op Onze [= van de koning] bedoeling om de behoefte van de Staat in alle hare bijzonderheden te leren kennen, eene nog meer ontwikkelde extenuë te geven aan de verschillende objecten welke voor 1816 moeten worden aangevraagd, dan bij de geformeerde redactie mogte zijn aangewezen worden’. Artikel 6 verplichtte hen om - zoals men dat eerder voor de begrotingen van 1809 en 1810 had weten te realiseren – bij elke behoefte ‘tevens de bestaande autoriteit aan [te] wijzen waarop elke uitgave is gebaseerd, hetzij dat deze autoriteit gevonden worde in stellige besluiten van ons, of van voormalige daartoe bevoegde Regeringscollegiën of Gouvernemenen, ofwel in reglementaire Ministeriele verordeningen op Ons gezag vernieuwd of tot stand gebracht’.

De begroting voor 1816 werd zo de eerste van het nieuwe koninkrijk die niet meer ‘eene raming in massa’ was, maar ‘een gevolg van meer nauwkeurige berekeningen voortvloeiend uit de rechten en plichten van de verschillende bestanddelen der nieuwe staatsinrichting’.⁶⁹ De departementen en hun afdelingen hadden dus het recht afdelingen en artikelen in hun begrotingen toe te voegen of weg te laten, maar de koning had het prerogatief te bepalen welke departementen er op de begroting zouden verschijnen (grondwet 1815 art. 75).

Kritiek binnen de volksvertegenwoordiging op de discrepantie tus-

sen de uitgaven en de inkomsten leidde bij secreet besluit van 1-8-1818 La T.T. tot de instelling van een geheime staatscommissie tot vereenvoudiging en bezuiniging van het staatsbestuur.⁷⁰ De commissie – waarin het reeds genoemde lid van de commissie tot de begrotingen S. Dassevael, griffier van de Algemene Rekenkamer, een sleutelrol zou gaan spelen – was van oordeel dat vergaande centralisatie daartoe de aangewezen weg was. Art. 5 van het KB van 16 juni 1819 La R4 no. 101, een van de eerste resultaten van de werkzaamheden van de commissie, bepaalde dat de minister van Financiën de ‘tienjarige en jaarlijksche begrotingen van Staatsbehoeften’ aan de Kroon zou aanbieden ‘met voordracht tevens van de middelen geschikt om dezelve te bestrijden’. De werkzaamheden van de commissie hebben uiteindelijk geleid tot het KB van 4 september 1823, dat de organisatie en werkwijze van de departementen van algemeen bestuur – dus ook die ten aanzien van de opstelling van de begroting van elk departement – vastlegde. Dit KB is vervolgens tot 1966 van kracht gebleven.⁷¹ Men dient zich bij dit alles voortdurend te realiseren dat de ministers tot 1848 slechts ondergeschikte ambtenaren waren, die met de uitvoering van het door de koning vastgestelde beleid waren belast en geen eigen verantwoordelijkheid hadden, en dat Willem I van het begin af aan een opmerkelijk intensieve en gedetailleerde belangstelling aan de dag legde voor alle aspecten van de staatsfinanciën.

Door middel van een reeks gedetailleerde voorschriften voor het beheer der rijksuitgaven en een intensief persoonlijk toezicht streefde Willem I er naar zo nauwkeurig mogelijk te weten te komen, hoe de geraamde bedragen zich verhielden tot de werkelijk benodigde. Hij bekeek de begrotingsvoorstellen van de departementen nauwkeurig en liet de betreffende ministers tot in details weten op welke posten hij wijzigingen wenste, alvorens de begrotingsontwerpen naar de Staten-Generaal werden gezonden.⁷² Hij slaagde er op die manier in de voor de verschillende hoofdstukken uitgetrokken bedragen voor de eerste tienjarige begroting voor de jaren vanaf 1820 aanmerkelijk lager te laten zijn dan die voor 1816.⁷³ Het streven van de koning naar een voortdurende nauwkeurige kennis van de verhouding tussen de geraamde bedragen en de werkelijke werd in de jaren daarna verder geperfectioneerd.

De volksvertegenwoordiging kreeg de ‘gewone’ begroting conform de grondwet slechts eenmaal per tien jaar voorgelegd, maar intern bleef men, ook voor die ‘gewone’ uitgaven, wel met jaarlijkse begrotingen en zelfs met maandelijksche verantwoordingen werken. De daarbij te volgen procedures werden bij KB van 24 oktober 1824 nr. 69 vastgelegd in een lijvig *Algemeen Reglement wegens het beheer der geldmiddelen in het Koninkrijk der Nederlanden*, bestaande uit 453 artikelen en voorzien van 59 bijlagen met modellen van staten. Dit is tot de Comptabiliteitswet van 1927 het centrale comptabele document gebleven – wat wil zeggen dat ambte-

naren die rijks gelden ontvingen of uitgaven hun financiële handelingen tot 1927 op de daarin vastgelegde wijze moesten verantwoorden.⁷⁴ Art. 136 van dit reglement bepaalde dat gedurende ieder tienjarig tijdvak voor de gewone jaarlijkse behoeften een huishoudelijke begroting werd ingesteld, in te richten volgens een vast model, zowel ten behoeve van het algemene overzicht over die tien jaren als ten behoeve van een vergelijking van het geraamde met het feitelijk nodige (art. 138).⁷⁵ Art. 139 daarvan stond toe om tussentijds nieuwe artikelen of afdelingen toe te voegen. De artt. 97 t/m 99 bepaalden dat er ook jaarlijks staten moesten worden opgemaakt, waarin de geraamde met de plaats gehad hebbende ontvangsten vergeleken werden. De coördinatie van de werkzaamheden voor het opstellen van de begrotingen bleef in handen van de minister van Financiën.⁷⁶

Op het ministerie van Financiën werden, behalve de wetsontwerpen op de middelen, de inkomstenramingen, de eigen departementsbegroting en de begroting met betrekking tot de nationale schuld, ook de uitgavenbegrotingen voor de hoofdstukken 1 (Koninklijk Huis), 11 (Hoge Collegiën van Staat) en x (Onvoorzien) opgemaakt. Een organisatieschema van het ministerie van Financiën voor de periode 1831-1918 is te vinden in de inventaris van het Verbaalarchief van het ministerie voor deze periode van de hand van A.H. Tempelaars.

Algemene verordeningen en correspondentie betreffende de Staatsbegroting van Uitgaven voor de periode 1813-1830 zijn te vinden in het archief van het ministerie van Financiën 1813-1830, inv.nr. 32, dossiernrs. 74 en 75. 'Stukken betreffende 's Rijks Ontvangsten en Uitgaven' en 'Besluiten en beschikkingen betreffende de regeling van 's Rijks ontvangsten en uitgaven met vaststelling van de modellen van staten' voor de periode 1815-1831 zijn in het zelfde archief te vinden onder de inv.nrs. 68-71. Stukken betreffende de opmaak van de staatsbegroting en de verantwoording van de uitgaven voor de periode 1831-1851 bevinden zich in het Algemeen Rijksarchief in het Dossierarchief van het ministerie van Financiën 1831-1918 onder de inv.nrs. 128-141.⁷⁷

De gang van zaken nadat de beide wetsontwerpen voor de begroting van de uitgaven en van de middelen en de daarbij behorende berekeningen en ramingen aan de Tweede Kamer waren voorgelegd, was na 1813 van het begin af aan als volgt. De begroting werd besproken in zeven secties of afdelingen van de 110 leden tellende Tweede Kamer van gemiddeld ongeveer 10 kamerleden, zowel Noordelijke als Zuidelijke en elk jaar wisselend van samenstelling, die schriftelijk verslag uitbrachten van hun bevindingen en van de vragen en opmerkingen waartoe de begroting in hun afdeling aanleiding had gegeven. Na de halvering van het parlement ten gevolge van de gebeurtenissen van 1830 werd het aantal afdelingen dat over de begroting rapporteerde beperkt tot vijf.

De regering reageerde schriftelijk op alle genoemde punten van alle afdelingen en verschaftte zonodig extra bijlagen met informatie ter nadere opheldering van bepaalde posten. Soms gaven de opmerkingen de regering tevens aanleiding tot het aanbrengen van wijzigingen in de ingediende wetsontwerpen, die dan weer in de zeven (resp. vijf) secties becommentarieerd werden, en waarop de regering dan weer schriftelijk reageerde etc. Tenslotte werd er, op basis van de gemaakte aanmerkingen van de secties en de reacties daarop van de regering, ten behoeve van de Kamer als geheel een samenvattend verslag opgesteld, waarna de plenaire bespreking in de Kamer met de minister van Financiën begon en de ontwerpen ten slotte in stemming werden gebracht.

Bij verwerping van een ontwerp moest de regering een nieuw ontwerp indienen en begon het proces van voren af aan. Bij aanneming in de Tweede Kamer werden de ontwerpen enkele dagen later bij de Eerste Kamer in stemming gebracht. Ook als deze een ontwerp verwierp begon het proces nog een keer van voren af aan. Pas de grondwetswijziging van 1848 gaf de Kamer het recht van amendement en daarmee dus tevens het recht om bij begrotingshoofdstukken artikelen toe te voegen of weg te laten.

Kenmerk van de procedure in de 19e eeuw was dat ieder kamerlid betrokken werd bij de besluitvorming over ieder wetsvoorstel. Dat werd dus niet overgelaten aan 'specialisten' door wie andere kamerleden zich dan in hun stemgedrag konden laten leiden. De vijf afdelingen werden om de twee maanden door middel van loting uit de gehele Tweede Kamer samengesteld. De Centrale Afdeling, die de volgorde bepaalde waarin de binnengekomen wetsvoorstellen en overige stukken in de afdelingen werden behandeld, bestond uit de voorzitter van de Tweede Kamer en de voorzitters van de vijf afdelingen. De zogenaamde Voorlopige Verslagen, waarop de regering schriftelijk commentaar gaf, waren uitgebreid en bevatten zowel opmerkingen van algemene aard als opmerkingen die betrekking hadden op onderdelen van de begroting. Als het antwoord van de regering op het verslag in de zogenaamde Memorie van Antwoord naar het oordeel van de commissie bevredigend was, stelde de commissie van rapporteurs een eindverslag op waarin werd geconstateerd dat het voorstel behandeld kon worden in de Kamer. Tot en met de begroting van 1874 werd dit het Eindverslag van de Commissie van Rapporteurs genoemd, na die tijd heette dit stuk het Verslag.⁷⁵

Als gevolg van een wijziging van het reglement van orde voor de Tweede Kamer in 1909 werd de procedure voor begrotingsvoorstellen gewijzigd. Nadat de begrotingen in september door de minister van Financiën waren ingediend, benoemde de voorzitter van de Tweede Kamer een begrotingscommissie van 50 leden met voor ieder lid een plaatsvervanger (zodat ieder lid van de Tweede Kamer lid van de commissie was of

als plaatsvervanger werd aangewezen). De begrotingscommissie werd na overleg ingedeeld in 10 kleinere commissies, die ieder een deel van de begroting voor hun rekening namen. Deze namen de taak van de commissie van rapporteurs over; zij stelden dus de verslagen samen. Vervolgens werden de afdelingen op dusdanige wijze samengesteld dat in ieder van de vijf afdelingen een lid uit iedere begrotingscommissie én zijn plaatsvervanger vertegenwoordigd was. Men bleef werken met het systeem van voorlopige en definitieve verslagen waarna het voorstel plenair behandeld werd.

De behandeling in de Tweede Kamer werd geopend met de zogenaamde algemene beraadslagingen, waarin de leden de kans kregen opmerkingen te maken ten aanzien van het voorstel in het algemeen. Hierna ging men over tot de puntsgewijze behandeling van de begrotingen. Eerst werd gestemd over ingediende amendementen, daarna over de afzonderlijke artikelen van de begroting. Als het gehele voorstel was goedgekeurd, kon de Eerste Kamer zich erover buigen en het goedkeuren. Dan kon het worden opgenomen in het staatsblad. Tot 1875 werden vrijwel alle begrotingen nog voor de aanvang van het dienstjaar tot wet verklaard en in het staatsblad opgenomen. Door de toenemende omvang van de begrotingen bleek dit niet meer haalbaar. Daardoor werd het gebruik de hoofdstukken I (Koninklijk Huis), II (Hoge Collegiën), VIIA (Nationale Schuld) en de wet op de middelen voor de aanvang van het dienstjaar te behandelen en aan te nemen. De overige hoofdstukken verschenen pas in de loop van het volgend jaar in het staatsblad, hoewel de behandeling ervan al voor de jaarwisseling kon zijn begonnen. Soms kon men helemaal niet tot een besluit komen, bijvoorbeeld door tussentijdse verkiezingen, en nam men genoegen met het vaststellen van voorlopige begrotingen. Echter van iedere begroting werd uiteindelijk een definitieve versie aangenomen en in het staatsblad geplaatst.

Bij de begrotingsstukken voor de Kamer werden vanaf 1816 conform art. 128 van de grondwet ook de rekeningen gevoegd van de gedurende het jaar voorafgaande aan het lopende begrotingsjaar verrichte betalingen en binnengekomen ontvangsten. Dus bij de begroting voor 1817 de rekeningen van de betalingen en ontvangsten op de begroting van 1815 en voorgaande jaren, bij de begroting voor 1818 die op de begroting van 1816 en voorgaande jaren etc. Op basis daarvan kon de Kamer zich informeren over de verhouding tussen ramingen en opbrengsten van de middelen in het betreffende en de daaraan voorafgaande begrotingsjaren, over de stand van zaken ten aanzien van de betalingen op voorgaande begrotingen en over de staat van het saldo van de schatkist aan het einde van het betreffende begrotingsjaar.

Interpretatie en betrouwbaarheid

De belangrijkste punten die men zich dient te realiseren bij het gebruik van gegevens uit de nationale begrotingen vloeien voort uit het voorgaande. Met name:

dat vóór 1848 niet *alle* rijksuitgaven en -inkomsten op de begrotingen terug te vinden zijn; wie bijvoorbeeld geïnteresseerd is in de activiteiten van de rijksoverheid op het terrein van de wegen- en kanalenaanleg moet er rekening mee houden dat dergelijke werkzaamheden soms gefinancierd werden uit leningen waarvoor aan de Kamer apart, buiten de begroting om, toestemming werd gevraagd⁷⁹, dat deze voorts voor een belangrijk deel gefinancierd zijn door het Amortisatiesyndicaat, dus geheel buiten de Kamer om, voor een deel uit leningen verstrekt door de door de koning opgerichte Société Générale, die deels door het Amortisatiesyndicaat werden overgenomen; het Amortisatiesyndicaat beheerde onder meer 23 fondsen waarvan er veel betrekking hadden op een waterstaatswerk;⁸⁰ de mogelijkheid om het Amortisatiesyndicaat te benutten voor de financiering van openbare werken was voor de koning vooral van belang geworden, nadat de Kamer op 24 december 1829 een wet had aangenomen die bepaalde dat voor openbare werken geen gelden mochten worden uitgegeven als de toegewezen middelen daartoe geen ruimte lieten⁸¹; ook bijvoorbeeld de totale rentelast op de Nederlandse staatsschuld in deze jaren is niet uit de begrotingen op te maken, omdat ook die deels door het Amortisatiesyndicaat werd gedragen, deels door allerlei bijzondere fondsen⁸²;

dat een ingediend wetsontwerp tot vaststelling van (een hoofdstuk van) de staatsbegroting niet alleen verworpen, maar ook tussentijds nog weer ingetrokken kan zijn, zodat men altijd bedacht moet zijn op gewijzigde ontwerpen nadien; de vermelding of een ingediend ontwerp al of niet aangenomen is, is overigens wel altijd in de bij de begrotingsbehandeling behorende stukken in de Bijlagen bij de Handeling aan te treffen; daarnaast kan een begroting achteraf in een later jaar nog aanvulling gevergd blijken te hebben;

dat de bedragen die op de begroting voor een bepaalde post vermeld stonden in het geheel niet overeen hoefden te komen met wat er in dat jaar – en zelfs niet met wat er in de loop der jaren – tenslotte werkelijk op die post uitgegeven werd; alleen uit de rekeningen is op te maken hoeveel er in een bepaald jaar op de begroting van dat jaar – én op de (restant-) begrotingen van voorgaande jaren – werkelijk werd uitgegeven; ten eerste hadden de hoofden van de departementen tot 1848 na verkregen goedkeuring van de koning en de Rekenkamer het recht om bedragen van de ene post naar de andere over te schrijven zonder de Staten-Generaal daarin te betrekken: pas de wet van 29-6-1851 bepaalde dat dergelijke

overschrijvingen alleen bij wet konden worden toegestaan; ten tweede werd ook los daarvan niet altijd het gehele begrote bedrag uitgegeven; van de op de begrotingen voor 1813 tot en met 1819 gezamenlijk gevoeterde f 368 miljoen was bijvoorbeeld op 1 januari 1820 ruim f 38 miljoen (dus meer dan 10%) nog niet uitgegeven; bijna f 13 miljoen daarvan werd aangemerkt als achteraf bezien 'niet benodigd', maar bijna f 26 miljoen moest nog wel uitgegeven worden;⁸³ nog een voorbeeld: op de 'gewone' begroting voor 1825 van bijna f 60 miljoen werd in dat jaar voor nog geen f 50 miljoen aan betalingen verevend (d.i. geregistreerd en goedgekeurd door de Rekenkamer), op de buitengewone van f 16,5 miljoen ruim f 11 miljoen; het totale bedrag aan in 1825 verrichte betalingen was overigens vanzelfsprekend wel weer aanmerkelijk hoger dan deze ongeveer f 61 miljoen, omdat er ook nog vele betalingen op voorgaande begrotingen werden verricht;

dat ook de werkelijke opbrengsten van de belastingen aanmerkelijk af konden wijken van de geraamde opbrengsten, vooral bij de accijnzen konden die afwijkingen aanzienlijk zijn; ook voor dit geval dient men dus niet de gegevens uit de begrotingen, maar die uit de rekeningen te gebruiken;

dat vóór 1848 op de inkomstenbegroting ook wel posten opgevoerd werden die in feite niet als inkomsten beschouwd konden worden, zoals bijvoorbeeld de borgtochten die comptabele ambtenaren moesten stellen, zodat begrotingen ook om die reden vaak slechts schijnbaar in evenwicht waren⁸⁴;

dat tot 1820 de inningskosten van veel belastingen van de opbrengsten werden afgetrokken en men dus ook netto-bedragen begrootte, terwijl de bedragen nadien bruto bedragen waren; de inningskosten kwamen toen als een uitgavepost op de begroting van het ministerie van financiën;

dat niet alle uitgaven van overheidswege op nationaal niveau werden gedaan, dat met name bijvoorbeeld op het terrein van wegen en waterstaat veel uitgaven ten laste van de *provincies* kwamen⁸⁵ en op het terrein van de armenzorg en het onderwijs veel ten laste van de *gemeenten*; provinciale en gemeentelijke overheden genoten bovendien niet alleen uitkeringen van rijkswege, maar hadden daarnaast ook eigen inkomsten⁸⁶;

dat drukfouten in financiële overheidsstukken bepaald niet uitgesloten zijn.

3 VERWIJZENDE NOTITIES

Vindplaatsen

De begrotingen van 1799 tot en met 1810 zijn incidenteel aan te treffen in bibliotheken. De Koninklijke Bibliotheek in Den Haag bezit die voor 1799 tot en met 1807 en die voor 1810. De daar aanwezige exemplaren zijn doorschoten met wit papier voorzien van aantekeningen, waarin op overzichtelijke wijze verwezen wordt naar wetten en besluiten met betrekking tot allerlei posten. De Universiteitsbibliotheek van Amsterdam bezit juist de in Den Haag ontbrekende exemplaren van de begrotingen van vóór 1813, namelijk die voor 1808 en 1809, zij het zonder dergelijke aantekeningen, en tevens die voor 1810 en voor de tweede helft van 1810.

In het archief Dassevael in het Algemeen Rijksarchief zijn voor de jaren 1799 tot en met 1807 eveneens met wit papier doorschoten exemplaren te vinden, voorzien van soortgelijke aantekeningen als bovenbedoeld.⁸⁷ Het archief van S. Dassevael, die tussen 1798 en 1801 werkzaam was op het Agentschap van Financierie en na 1813 griffier-archivist was van de Staatssecretarie, het hart van het landsbestuur ten tijde van Willem I, en tenslotte secretaris van de Algemene Rekenkamer, bevat een grote verzameling gedrukte overheidsdocumenten, waaronder vele begrotingen.⁸⁸ Het bevat tevens een door hemzelf samengesteld manuscript-overzicht van de begrote staatsuitgaven voor de jaren 1799 tot en met 1827, dat buitengewoon nuttig is, omdat daarin systematisch alle op dezelfde onderwerpen betrekking hebbende begrotingsposten over deze periode bij elkaar gebracht zijn.

Met het nodige zoekwerk zullen alle exemplaren van de begrotingen voor 1799 tot en met 1810 vanzelfsprekend ook terug te vinden zijn in de – nogal moeilijk toegankelijke – archieven van het Agentschap (later Ministerie) van Financierie en van de Wetgevende Colleges van 1798 tot 1813 in het ARA.⁸⁹

Wie, voor wat betreft de begrotingen vanaf 1815, voldoende heeft aan de totaalbedragen per begrotingshoofdstuk van de in het Staatsblad gepubliceerde daadwerkelijk aangenomen begrotingen en wetten op de middelen om in die uitgaven te voorzien, kan het eenvoudigst J.J. Weeveringh, *Handleiding tot de geschiedenis der staatsschulden, Eerste Deel Nederlandsche Staatsschuld* (Haarlem 1852), raadplegen, waarin ze allemaal tot en met 1852 opgenomen zijn, onder vermelding van de datum en het nummer van het Staatsblad waar ze oorspronkelijk in gepubliceerd waren.

G. Luttenbergs bekende *Register der wetten en besluiten betreffende het*

openbaar bestuur in de Nederlanden sedert den Jaare 1796 (Zwolle 1796-1950) bevat niet alleen de begrotingen, maar vermeldt ook alle bijbehorende stukken, inclusief de parlementaire besprekingen met een korte inhoud, en hun vindplaats in de Handelingen.

Daarnaast zijn dus alle begrotingsontwerpen en wetsontwerpen op de middelen, en dan steeds *met* alle bijbehorende 'Berekeningen strekkende tot basis van de begroting van uitgaven' en 'Ramingen der inkomsten', vanzelfsprekend terug te vinden in de in veel bibliotheken aanwezige uitgave van de *Handelingen der Staten-Generaal*, in de *Bijlagen*. Deze werden sinds 1847/8 gepubliceerd als *Bijblad tot de Nederlandsche Staatscourant*. Die over de vroegere jaren werden tussen 1859 en 1902 alsnog in dezelfde vorm gepubliceerd, aanvankelijk door J.J.F. Noordziek, en later door A.L.H. Ising, W. van Erkelens en J.A. Jungman.

Vanaf 1870 zijn in de Bijlagen bij de Handelingen tevens alle toelichtingen opgenomen. De uitgebreide gedrukte toelichtingen op de begrotingen voor de periode vóór 1870 kan men raadplegen in het archief van de Staten-Generaal in het ARA. In de registers op de Handelingen staat aangegeven, welke bijlagen wel gedrukt zijn maar niet in de Handelingen zelf zijn opgenomen. Aanvullingen op eerder goedgekeurde begrotingen treft men ook in het Staatsblad aan, zodra de wettelijke goedkeuring daarvoor verkregen was. Ze zijn terug te vinden via de registers op het Staatsblad. De behandeling van aanvullingen op begrotingen is met de bijbehorende bijlagen vanzelfsprekend weer te vinden in de Handelingen.

Wat betreft de vindplaatsen in archieven van de begrotingen sinds 1813: het archief Dassevael bevat onder de inv.nrs. 110-130 (oud nr. 43) in 17 handzame afzonderlijke delen bij elkaar de gedrukte begrotingen voor 1813 tot en met 1826, die ongetwijfeld het basismateriaal hebben gevormd voor het hierboven genoemde manuscriptoverzicht van de begrotingen voor 1799 tot 1827, en onder nr. 204 (oud nr. 144) ook nog eens de begrotingen voor 1816 tot en met 1827. De inv.nrs. 131-136 bevatten de begrotingen van 1827-1835.

De intensieve bemoeienis van Willem I met de staatsfinanciën heeft vanzelfsprekend tot gevolg gehad dat er ook veel materiaal met betrekking tot de begrotingen te vinden is in het archief van de Staatssecretarie. De in het ARA aanwezige, door Th. Clemens opgestelde *Alfabetische lijst van de hoofden van de rubrieken van de indices op het Geheim Verbaal van het Staatssecretariaat, 1813-1840*, bevat alleen al 35 pagina's met het trefwoord 'begrotingen', 207 met het trefwoord 'belastingen', 36 met het trefwoord 'geldleningen', 41 met het trefwoord 'geheime uitgaven', 705 met het trefwoord 'financiële zaken' etc.! Het is evident dat het gebruik van dit archief enerzijds een rijkdom aan materiaal zal opleveren, maar dat het anderzijds zeer tijdrovend zal zijn.

Het archief van het ministerie van Financiën 1813-1830 bevat onder

de inv.nrs. 519-545 staatsbegrotingen en rekeningen voor de periode 1813-1831, waarin met enig zoekwerk ook de jaarlijkse huishoudelijke 'gewone' begrotingen terug te vinden zijn, die ten tijde van de eerste tienjarige 'gewone' begroting voor intern gebruik werden opgemaakt.⁹⁰ Inv.nr. 42, dossiernr. 135 bevat de concept Wet op de Middelen met bijlagen voor 1830 en volgende jaren. Het Dossierarchief van het ministerie van Financiën 1831-1918 bevat onder inv.nr. 142 een bijzonder nuttig gedrukt 'Algemeen Overzicht van de opbrengsten der Rijksmiddelen en inkomsten, mitsgaders buitengewone credietmiddelen, vergeleken met de Rijksuitgaven, over de dienstjaren 1831 tot en met 1851' met een aanvulling voor de jaren 1852 tot en met 1857. Onder inv.nr. 160 bevat ditzelfde archief 'Kladaantekeningen houdende totaalbedragen van de begrotingshoofdstukken en de hiertegenoverstaande belastinginkomsten over 1910-1916 opgemaakt i.v.m. de wet op de geldmiddelen'. (Voor de periode tussen 1857 en 1910 worden dergelijke stukken niet in inventarissen vermeld.)

Aanvullende bronnen

Aanvullend komen vanzelfsprekend ten eerste in aanmerking de in de Bijlagen bij de Handelingen gepubliceerde *Verslagen van de Sectiën en van de Centrale Afdeling van de Tweede Kamer* naar aanleiding van de begrotingsontwerpen en na 1840 bovendien de daaraan voorafgaande *Voorlopige Verslagen en de Memories van Beantwoording daarop*, die soms ook nog interessante aanvullende kwantitatieve gegevens bevatten, en de in de *Handelingen* zelf gepubliceerde behandelingen van de begrotingsontwerpen in de Tweede en Eerste Kamer. De omvang van deze stukken kan variëren van enkele tot vele tientallen pagina's. In de memorie van toelichting bij de begrotingsvoorstellen staat meestal aangegeven waarvan opvallende veranderingen het gevolg zijn. De redevoering van de minister van Financiën bij de indiening van de voorstellen bevat informatie over de algehele financiële toestand en ook veel statistische gegevens.

Wat betreft de inkomstenbegrotingen is ten tweede vanzelfsprekend de belastingwetgeving de belangrijkste aanvullende bron. De meest handzame eerste ingang op de 19e eeuwse belastingen is F.N. Sickenga, *Geschiedenis der Nederlandsche Belastingen sedert het jaar 1810*, 2dln. (Utrecht, 1883). Moeizaam toegankelijk en zeer omvangrijk zijn de ontwerpen voor belastingwetten en voor wijzigingen daarin en de behandeling daarvan in de Staten-Generaal, die soms honderden pagina's druks in de Handelingen hebben opgeleverd. Systematisch toegankelijk en zeer compleet is de gedrukte *Verzameling der wetten, besluiten en aanschrijvingen betreffende de Directe belastingen en de In- en Uitgaande Rechten en Accijnzen*,

1823-1911, vooral in de in 16 delen tussen 1897 en 1911 door C. van Dillen en C. Middelkoop uitgegeven en geannoteerde versie daarvan, waarvan in ieder geval een volledige serie met nog twee pakken aanvullingen beschikbaar is in het Dossierarchief van het ministerie van Financiën 1831-1918 in het ARA onder de inv.nrs. 1269-1286 en aanvullend daarop de *Circulaires en instructies betreffende de Registratie, het Kadaster en de Loterijen, 1818-1957*, uitgegeven door het ministerie van Financierie, in hetzelfde archief aanwezig onder de inv.nrs. 1329-1358.⁹¹

Bijzonder nuttig en handzaam, alleen niet voor de gehele periode 1798 tot 1914 compleet, is het 'Overzicht van de over 1830 tot 1890 plaats gehad hebbende wijzigingen in de wetten en verordeningen nopens de heffing van de onderscheiden middelen, welke geacht kunnen worden op de opbrengst daarvan van eenige invloed te zijn geweest', dat te vinden is in de *Mededeeling van de opbrengst der belastingen en andere middelen en van verschillende bijzonderheden met de heffing der belastingen in verband staande. Overzicht van die opbrengst over de jaren 1881-1890 met toelichting over de heffing van 1831-1890*, uitgeg. door het departement van Financierie (Den Haag, 1892), dat verscheen als aanvulling op het 'Vijftigjarig overzicht ook volgens de graphische methode van de opbrengst der belastingen en andere middelen 1831-1880 met "toelichtingen"', in: *Statistiek van het Koninkrijk der Nederlanden. Bescheiden betreffende de geldmiddelen. Zeventiende stuk. — Eerste gedeelte (1891)*. Voorts de overige sinds 1846 verschenen *Bescheiden betreffende de geldmiddelen* (aanwezig in de bibliotheek van het Centraal Bureau van de Statistiek).

Tenslotte vormen vanzelfsprekend de *Rekeningen der Ontvangsten en Uitgaven* een belangrijke aanvullende bron.

Literatuur

Andere gidsen

Er zijn vanzelfsprekend leerboeken bestemd voor juristen en economen, waarin ingegaan wordt op de achtergronden van het ontstaan en de vorm van de rijksbegroting. Voor historici zijn vaak juist ook de wat oudere leerboeken interessant.

L. Koopmans en A. Wellink, *Overheidsfinanciën* (Leiden 1989). (Zeer veel gebruikt, vele herdrukken, helder en beperkt van omvang, maar weinig historisch.)

C. Goedhart, *Hoofdlijnen van de leer der openbare financiën* (Leiden 1958).

B.J.F. Steinmetz, *Handboek der Nederlandsche Overheidsfinanciën* (Amsterdam 1949).

J.C. de Bruyn, *Schets van de Rijkscomptabiliteit* (Alphen a/d Rijn 1937)

P.H. van der Kemp, *De leer der administratie van staatsfinanciën* (Leiden 1878).

Specifiek over de begroting:

W.F. van der Griend, 'De ontwikkeling van de rijksbegroting', in: Chr. van Wijngaarden en W.F. van der Griend, *De rijksbegroting, verleden en toekomst* (Alphen a/d Rijn 1971).
De Rijksbegroting (Rotterdam 1949).

Over fiscale bronnen:

N.J.P.M. Bos en R.C.J. van Maanen, *Fiscale bronnen: structuur en onderzoeksmogelijkheden* (Zutphen 1993).

Historische studies, van belang voor een goed begrip van de historische situering

Als recent handboek komt het meest in aanmerking:

E.H. Kossmann, *The Low Countries, 1780-1940* (Oxford 1978).

Daarnaast de betreffende hoofdstukken in de nieuwe Algemene Geschiedenis der Nederlanden (NAGN). De uitvoerige, beredeneerde bibliografieën bij elk hoofdstuk, achterin elk deel, helpen de lezer verder op weg:

C.H.E. Wit, 'De Noordelijke Nederlanden in de Bataafse en de Franse Tijd 1795-1813', in: NAGN 11 (Bussum 1983) 157-187.

J.A. Bornewasser, 'Het Koninkrijk der Nederlanden 1815-1830', in: *ibidem*, 223-279.

G.J. Hooykaas, 'De politieke ontwikkeling in Nederland 1830-1840', in: *ibidem*, 304-315.

M.G. Buist, 'Geld, bankwezen en handel in de Noordelijke Nederlanden, 1795-1844', in: NAGN 10 (Bussum 1981) 289-322.

J.C. Boogman en dr. C.A. Tamse, 'De politieke ontwikkeling in Nederland 1840-1874', in: NAGN 12 (Bussum 1977) 305-433.

C.A. Tamse, 'De politieke ontwikkeling in Nederland, 1874-1887', in: NAGN 13 (Bussum 1978) 207-225.

J.T. Minderaa, 'De politieke ontwikkeling in Nederland 1887-1914', in: *ibidem*, 431-474.

Voor de economische achtergrond kan men in eerste instantie raadplegen:

Th. van Tijn en W.M. Zappey, 'De negentiende eeuw, 1813-1914', in: J.H. van Stuyvenberg (red.), *De economische geschiedenis van Nederland* (Groningen 1977) 201-259.

R.Th. Griffiths, 'The creation of a national Dutch economy: 1795-1909', in: *Tijdschrift voor Geschiedenis* 95/4 (1982) 513-538.

Voor een internationale historische situering raadplege men de historische hoofdstukken in het recente proefschrift van:

E.J. Janse de Jonge, *Het budgetrecht. Rechtsvergelijkende studie naar de begrotingsbehandeling door het parlement in de Verenigde Staten, Engeland en Nederland* (Zwolle 1993).

Meer specifiek over de periode van de eerste nationale begrotingen:

J.M.F. Fritschy, *De patriotten en de financiën van de Bataafse Republiek.*

Hollands krediet en de smalle marges voor een nieuw beleid (1795-1801) (Den Haag 1988).

— — 'Financiële unificatie en natievorming. Een onderzoek in Overijssel', in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 104/4 (1989) 665-683.

Inzicht in het functioneren van één van de interessantste fondsen die onder beheer van het Amortisatiesyndicaat geplaatst werden, biedt:

W.M. Zappey, 'Het Fonds van Nationale Nijverheid, 1821-1846', in:

Exercities in ons verleden. 12 Opstellen over de economische en sociale geschiedenis van Nederland en koloniën 1800-1950 (Assen 1982) 127-143.

Als achtergrondinformatie met betrekking tot de vroegste inkomstenbegrotingen komen als recent verschenen studies in aanmerking:

A.M. Elias, 'De invoering van het Franse belastingstelsel hier te lande in 1812. Voorgeschiedenis en gevolgen', in: *Gielebundel. Opstellen aangeboden aan prof. mr. J.F.M. Giele* (Deventer 1990) 221-231.

H. Stokman-Prins, 'Belastingwetgeving 1813-1823; via overgangswetgeving naar een nieuw stelsel van belastingen', in: *ibidem*, 645-654.

En voorts de wat oudere, meer economisch-historische studie:

H.R.C. Wright, *Free Trade and Protection in the Netherlands 1816-1830.*

A Study of the First Benelux (Cambridge 1955).

Over de belastingherziening in de tweede helft van de 19e eeuw:

A.C.J. de Vrankrijker, *Belastingen in Nederland 1848-1893. De strijd om een modernisering van het stelsel* (Haarlem 1967) (Bevat een uitvoerige literatuurlijst.)

G.M. Boissevain, *De jongste belastinghervorming in verband met de geschiedenis van 's Rijks financiën sedert de grondwetsherziening van 1848* (Amsterdam 1894).

Een meer recente studie met informatie over de koloniale financiën is:

C. Fasseur, *Kultuurstelsel en Koloniale Baten* (Leiden 1975).

Over de minister en het ministerie van Financiën verscheen:

J.K.T. Postma, 'De positie van de Minister van Financiën: van gewoonterecht naar comptabiliteitswet', in: *Openbare financiën in drievoud (opstellen aangeboden aan prof. dr. Th.A. Stevers)* (Zutphen 1989), 216-228.

T. Pfeil, 'Het beheer van de openbare financiën onder Koning Willem I: organisatie, taakstelling en werkwijze van het Ministerie van Financiën 1814-1840' (onuitgeg. doct. scriptie, Nijmegen, 1988).

Aanvullende oudere literatuur met feitelijke juridische informatie over het departement van Financierij vormen:

J.C. Beth, *De departementen van Algemeen Bestuur gedurende het tijdvak 1798-1907* (Groningen 1908).

W.M. de Brauw, *De departementen van algemeen bestuur in Nederland sedert de omwenteling in 1795* (Utrecht 1864).

Een aantrekkelijk artikel over een ambtenaar met veel kennis van en invloed op de rijksbegrotingen in de eerste decennia van de 19e eeuw is:

P.J. Margry, 'Uwe Excellentie Onderdanige en Gehoorzamen Dienaar S. Dassevael', in: *Van Camere vander Rekeningen tot Algemene Rekenkamer. Zes eeuwen Rekenkamer. Gedenkboek bij het 175-jarig bestaan van de Algemene Rekenkamer* (Den Haag 1989) 185-207.

Voor meer uitvoerige specifieke literatuur over financiële geschiedenis in de 19e eeuw is men in hoofdzaak nog steeds aangewezen op oudere, en zelfs 19e-eeuwse studies. Als eerste dienen dan de studies van Riemens genoemd te worden:

H. Riemens, *Het Amortisatiesyndicaat. Een studie over de staatsfinanciën onder Willem I* (Amsterdam 1935). (De recentere studie van Meyere, P. de, *Het Amortisatiesyndicaat (1822-1840)* (Brussel 1986) kan aanvullend, maar zeker niet als vervanging worden geraadpleegd).

-- 'De finantieele politiek onder Koning Willem I', in: *De Gids* 101/3 (1937) 144-167.

-- *De financiële ontwikkeling van Nederland* (Amsterdam 1949).

En vervolgens Mansvelts monumentale studie:

W.M.F. Mansvelt, *Geschiedenis van de Nederlandsche Handelmaatschappij*, 2 dln. (Haarlem 1924).

Onmisbare 19e-eeuwse studies zijn nog steeds:

L. Bonaparte, *Geschiedkundige gedenkstukken en aanmerkingen over het bestuur van Holland* (Amsterdam 1820); ook in het Frans: *Documens historiques et réflexions sur le gouvernement de la Hollande* (Paris 1820).

Memoriën en Correspondentiën betrekkelijk den staat van 's Rijks geldmiddelen in den jare 1820 door I.J.A. Gogel, uitgeg. door J.M. Gogel (Amsterdam 1844).

J.J. Weeveringh, *Handleiding tot de geschiedenis der staatsschulden, Eerste Deel Nederlandsche Staatsschuld* (Haarlem 1852). Aanvullend hierop komt in aanmerking:

A. Houwink, 'Een halve eeuw Nederlandsche staatsschuld 1798-1848', in: *De Economist* 90 (1941) 585-607.)

F.N. Sickenga, *Geschiedenis der Nederlandsche Belastingen. Tijdvak der Omwenteling* (Utrecht 1885).

— — *Geschiedenis der Nederlandsche Belastingen sedert het jaar 1810, 2 dln.* (Utrecht 1883).

Administratief-juridische publikaties, van belang voor een goed begrip van de concrete totstandkoming

De belangrijkste publikatie in dit opzicht is:

Algemeen Reglement wegens het beheer der geldmiddelen in het Koninkrijk der Nederlanden (KB 24 oktober 1824 nr. 69).

Voor de daaraan voorafgaande periode dient men te raadplegen:

S. Dassevael, *Geschiedkundig overzicht der Koninklijke voorschriften omtrent het beheer der Staatsuitgaven in Nederland* ('s Gravenhage en Amsterdam 1822) (ook in het Frans verschenen).

Verzameling van besluiten en reglementen betrekkelijk de Staatsuitgaven en credieten 1818-1831.

Voor de grondwetsartikelen zijn nuttig:

Grondwet, De -, een artikelsgewijs commentaar, onder red. van P.W.C. Akkermans (Zwolle, 1987). (Het meest recent; de commentaren zijn voor historici van belang; bevat echter niet de complete tekst van oudere grondwetten.)

W.J.C. van Hasselt, *Verzameling van Nederlandse staatsregelingen en grondwetten* (Alphen a/d Rijn 1987¹⁷). (Het meest gangbare en toegankelijke overzicht van alle teksten.)

G.W. Bannier, *Grondwetten van Nederland verzameld door -* (Zwolle 1936). (Biedt met name voor de vroegste periode meer achtergrondinformatie.)

Voor de inkomstenbegrotingen zijn recueils van belastingwetten vanzelfsprekend belangrijk:

Alle de Publicatiën en Notificatiën betreffende de Algemene Belastingen met de Generale Voordragt, 6 delen (Den Haag 1806-9).

Verzameling van publicatiën, notificatiën en besluiten betreffende de

onbeschrevene middelen, welke zijn ingevoerd in de Vereenigde Nederlanden op de 1e Jan. 1814 (Den Haag 1814).

Wetten op de belastingen in werking in 1813-1822 (6 delen).

Verzameling van wetten en besluiten betreffende de directe belastingen en de in- en uitgaande rechten en accijnzen, 1823-1905. (Daarnaast bestaan *Alphabetische en chronologische tafels op de verzameling der wetten enz. betreffende de directe belastingen, 1823-1901.*)

Verzameling der wetten, besluiten en aanschrijvingen betreffende de Directe belastingen en de In- en Uitgaande Rechten en Accijnzen, 1823-1911, uitgegeven en geannoteerd door C. van Dillen en C. Middelkoop (1897-1911). (Omvat 16 delen + 2 aanvullingen en is toegankelijk via een register; handzamer dan de voorgaande uitgave, die een veel groter aantal delen beslaat.)

Circulaires en instructies betreffende de Registratie, het Kadaster en de Loterijen, 1818-1957, uitgegeven door het ministerie van Financiën.

Daarnaast zijn er meer algemene recueils van wetten, besluiten en maatregelen, die aanvullend van belang kunnen zijn:

Reglementen en Instructiën 1821-1824 (te vinden in de bibliotheek van de Algemene Rekenkamer.)

Handleiding tot de kennis van het staatsbestuur in het koninkrijk der Nederlanden of Beredeneerd Alphabetisch Register van Vaderlandsche wetten, belangrijke besluiten, reglementen, resolutiën en andere officiële verordeningen; bevattende tevens de woordelijke of zakelijke inhoud van al de stukken door deze verschillende benamingen aangewezen, Eerste deel, eerste stuk (eerste helft van) 1825 (Dordrecht 1826). Vervolgdelens met betrekking tot 1825 en 1828-1833. (Aanwezig in de bibliotheek van de Algemene Rekenkamer.)

G. Luttenberg, *Register der wetten en besluiten betreffende het openbaar bestuur in de Nederlanden sedert den jaare 1796* (Zwolle 1843). (Betreft 1796 t/m 1839. Ingedeeld in onderwerpen, zoals bijv. 50. 'Begroting de Staatsbehoefden', 63. 'Belastingen in het algemeen' etc.)

Luttenberg's chronologische verzameling der wetten en besluiten 1813-1950 (Zwolle 1841-1951). (Heeft behalve jaarlijkse ook meerjarige registers, bijv. op 1813-1924, met als trefwoord o.m. 'begrotingen'. Voor vroege jaren minder uitgebreid dan voorgaande titel.)

Historische studies waarin de bron gebruikt is

Het aantal recente studies waarin dit het geval is, is zeer beperkt; genoemd kunnen worden:

- N.H. Douben, 'Ontwikkeling van de normering der Rijksbegroting in Nederland, 1814-1940', in: *Maandschrift Economie* 30 (1965/6) 133-147.
- J.M.F. Fritschy, *De patriotten en de financiën van de Bataafse Republiek. Hollands krediet en de smalle marges voor een nieuw beleid (1795-1801)* (Den Haag 1988).
- W. Fritschy, 'Staatsvorming en financieel beleid onder Willem I', in: *Staats- en natievorming onder koning Willem I (1815-1830)*, onder redactie van C. Tamse en E. Witte (Brussel 1992).
- R.Th. Griffiths, *Industrial Retardation in the Netherlands 1830-1850* (Den Haag 1976).
- 'The role of taxation in wage formulation in the Dutch economy in the first half of the nineteenth century', in: *Ondernemende Geschiedenis* (Den Haag 1977) 260-271.
- J.A. de Jonge, 'Het economisch leven in Nederland. Overheids-financiën. 1873-1895; 1895-1914', in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 13 (Bussum 1978) 36-40, 250-254.
- J.W.B. van Overhagen en P. de Wolff, 'De financiën van de Nederlandse rijksoverheid in de periode 1850-1914', in: *Economisch- en sociaal-historisch jaarboek* 32 (1969) 206-234.
- Th. A. Stevers, 'Begrotingsnormering 1814-1939', in: *Economisch- en sociaal-historisch jaarboek* 39 (1976) 101-147.
- 'Welke factoren bepalen de veranderingen in het niveau en de structuur van de belastingen in de 19e en 20e eeuw?', in: *Smeets-bundel* (Deventer 1967).
- J. Teijl, 'Nationaal inkomen in Nederland in de periode 1850-1900. Tasten en testen', in: *Economisch- en Sociaal- Historisch Jaarboek* 34 (1971) 232-262.

Daarnaast zijn enkele 19e-eeuwse publikaties vermeldenswaard:

- G.H. Betz, 'Finantiële Beschouwingen', I - xvi, in: *Bijdragen tot de Kennis van het Staats-, Provinciaal- en Gemeentebestuur in Nederland (1860-1869)*. (I bespreekt o.m. de bedragen die als rentelast opgegeven staan op de vroegste begrotingen, IV bespreekt de begrotingen van 1814 t/m 1819, V en VI die van 1819 en 1820, VII t/m X betreffen het Amortisatiesyndicaat.)
- W.F. Osiander, *Geschichtliche Darstellung der niederländische Finanzen seit der wiedererlangten Selbständigkeit des Staates in 1813*, Teil I 1813-1829 (1829), Teil II 1830-1833 (1834).

Archiefinventarissen

Inventaris van de Archieven van het Ministerie van Financiën 1798-1813
(z.pl. z.j.).

- Archieven afkomstig van het Ministerie van Financiën 1813-1830*
(Schaarsbergen 1970).
- H. Bonder, *De Archieven van de Algemeene Staatssecretarie en van het Kabinet des Konings met de daarbij gedeponeerde archieven over 1813-1840*
(Den Haag 1932).
- C.H.M. Hendriks, *Voorlopige inventaris Dassevael* (z.pl. z.j.).
- A.M. Tempelaars, *Inventaris van het Openbaar en het Kabinets-Geheim Verbaalarchief van het Ministerie van Financiën 1831-1940* (Den Haag 1986).
- *Inventaris van het Dossierarchief van het Ministerie van Financiën 1831-1918* (Den Haag, 1989).

4 MOGELIJKE GEBRUIKSWIJZEN IN HET HISTORISCH ONDERZOEK

Themata

‘De medewerking tot het vaststellen der uitgaven van den Staat en tot het regelen der middelen, waardoor die uitgaven behooren te worden gedekt is eene der gewichtigste bemoeiingen waartoe de Grondwet de vertegenwoordigers des volks roept: het onderzoek toch der daartoe betrekkelijke regeringsvoordragten leidt als van zelf tot een beknopt overzicht van de verschillende deelen des staatsbestuurs in verband tot de voor ieder derzelve verlangde geldsommen.’

Aldus de openingszin van de ‘Algemene Beschouwing van het Voorlopig Verslag der Commissie van Rapporteurs’ over de begrotingen voor 1848 en 1849.⁹² Wat voor parlementsleden toentertijd gold, geldt ook nog voor de historische onderzoeker nu. De begrotingen vormen een bron voor de politieke geschiedenis, omdat ze verschuivingen tonen in prioriteiten ten aanzien van de uitgaven en in keuzes ten aanzien van de inkomsten. De behandeling van de begrotingen in het parlement vormt de kern van het democratisch bestel van de moderne staat. Uit het voorgaande zal duidelijk geworden zijn dat een verantwoord gebruik van deze bron voor dit doel niet goed mogelijk is zonder grondige kennis van alle aspecten van het institutionele kader.

Gegevens met betrekking tot de overheidsfinanciën kunnen vanzelfsprekend ook een belangrijke bron vormen voor vraagstellingen op het terrein van de sociale en de economische geschiedenis. Wellicht nog in sterkere mate dan politieke prioriteiten weerspiegelen verschuivingen in – en vooral de groei van – overheidsuitgaven en -inkomsten de economische en sociale haalbaarheid daarvan. Voor onderzoek in deze richting zijn echter niet de begrotingen, maar de rekeningen in de regel toch de meest aangewezen bron.⁹³

Incidenteel bieden de specificaties in de bij de begrotingen behorende berekeningen, of de nadere toelichtingen van de regering in haar antwoord op vragen van de Kamersecties, ook op sociaal en/of economisch gebied nog wel interessante gegevens die bijvoorbeeld bij kunnen dragen aan onze kennis van de inkomens, zoals gedetailleerde lijsten van gepensioneerden en de omvang van hun pensioen, en overzichten van individuele traktementen van de hoogste tot de laagste ambtenaar, of gegevens die inzicht bieden in het reilen en zeilen van een bedrijf als de Staatsdrukkerij.

Combinatie en verrijking van de informatie

Particuliere archieven van personen die een rol hebben gespeeld in het politieke leven en geïnteresseerd waren in financiële zaken kunnen vanzelfsprekend waardevolle extra informatie opleveren. Voor de eerste helft van de 19e eeuw valt met name te denken aan de, in druk uitgegeven, *Bijdragen* van G.K. van Hogendorp en aan het archief van het kamerlid Daam Fockema over de periode 1794-1840 (1847), aanwezig in het Rijksarchief in Friesland.⁹⁴ Enkele *Financiële Bijdragen* van de hand van laatstgenoemde werden gepubliceerd in de Bijlagen tot de Handelingen van de Tweede Kamer.⁹⁵

Zeer veel stukken uit particuliere en andere archieven werden bovendien uitgegeven in de tien delen *Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840*.⁹⁶ Vanaf het zesde deel (periode 1810-1813) hebben de meeste delen via een zakenregister een ingang op het onderwerp 'Financiën', een enkele keer ook op 'Begrotingen'.

Voor een correctie van de omvang van uitgaven en inkomsten voor de bevolkingsgroei kunnen tenslotte aanvullend ook cijfers over de bevolkingsomvang van belang zijn.⁹⁷

NOTEN

- * Voor hun commentaar op een eerdere versie van deze tekst zijn wij dank verschuldigd aan drs. T. Pfeil, drs. J.K.T. Postma en mr. J. Viersen, medeleden van de Werkgroep voor de geschiedenis van de overheidsfinanciën in Nederland, aan drs. E. Horlings van de Vrije Universiteit te Amsterdam, aan drs. A.M. Tempelaars van het Algemeen Rijksarchief (ARA) in Den Haag en aan S.F.M. Plantenga, ARA, voor hun hulp.
- 1 C. Goedhart, *Hoofdlijnen van de leer der openbare financiën* (Leiden 1958) 258; zie ook: J.C. de Bruyn, *Schets van de Rijkscomptabiliteit* (Alphen a/d Rijn 1937) 74-5.
  - 2 Politicologen die geïnteresseerd zijn in de *totstandkoming* van het financiële beleid, hanteren een *pluralistisch* overheidsbegrip: de overheid wordt door hen niet beschouwd als één actor, maar gezien als een samenspel van ministers, parlementariërs, belangengroepen en ambtenaren. Economen echter die meestal meer geïnteresseerd zijn in de gevolgen van het financiële beleid, hanteren een holistisch overheidsbegrip: de overheid als een eenhoofdig subject, dat aan de hand van welomschreven doelstellingen de beslissingen neemt over de uitgaven en de belastingtarieven. L. Koopmans en A. Wellink, *Overheidsfinanciën* (Leiden 1989) 2.
  - 3 In Groningen en Friesland hadden ook niet-adellijke grondbezitters zitting in de Statenvergaderingen, in Utrecht hadden de protestant geworden rechtsopvolgers van de (grondbezittende) kanunniken een vertegenwoordiging in de Statenvergadering van hun gewest. Zie bijv. A.Th. van Deursen, 'Staatsinstellingen in de Noordelijke Nederlanden 1579-1780', in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* 5 (Bussum 1980) 382-3.
  - 4 Wissing, P.W. van, *De Staten van Oorlog te Lande en de Generale Petities 1576-1795*, Broncommentaren xii ('s-Gravenhage 1990).
  - 5 [J.D. van der Capellen tot den Pol], *Aan het Volk van Nederland Het patriotisch program uit 1781*, uitg. H. Zwitzer (Amsterdam 1987) 31, 34, 37, 85, 88. Zie over de verhouding legeruitgaven en vlootuitgaven ook J.S. Bartstra, *Vlootherstel en legeraugmentatie 1770-1780* (Assen 1952).
  - 6 W. Fritschy, 'Financiële unificatie en natievorming. Een onderzoek in Overijssel', in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 104/4 (1989) 665-683, zie 669-70 en 678.
  - 7 S. Schama, *Patriots and Liberators. Revolution in the Netherlands 1780-1813* (Oxford 1977) 45-50; E.H. Kossmann, *The Low Countries, 1780-1940* (Oxford 1978) 36 en idem, 'The Crisis of the Dutch State 1780-1813: Nationalism, Federalism, Unitarism', in: *Britain and the Netherlands* 1v eds. J. Bromley and E. Kossmann (Den Haag 1971) 156-168.
  - 8 Zie A.J. van der Meulen, *Studies over het Ministerie van Van de Spiegel* (Leiden 1905) 122-3.
  - 9 De rapporten werden gedrukt onder de titel *Memorie houdende het Generaal Rapport van de Personeele Commissie van het Defensiewezen. Met Bijla-*

- gen. In dato 28 October 1789 Ten gevolge van Haar Hoog Mogende Resolutie van den 4 Meij 1785 en Memorie houdende het Generaal Rapport van de Personeele Commissie van het Financiewezen met Bijlagen. In dato 21 Meij 1790. Ten gevolge van haar Hoog Mogende Resolutie van den 4 Meij 1785 (Den Haag 1790).
- 10 Zie Fritschy, 'Financiële unificatie en natievorming', 668 en 672-3.
  - 11 J.M.F. Fritschy, *De patriotten en de financiën van de Bataafse Republiek. Hollands krediet en de smalle marges voor een nieuw beleid (1795-1801)* (Den Haag 1988) 104-116.
  - 12 Zie Fritschy, *De patriotten en de financiën*, 121-131 en 155-160. Het rapport met de bedoelde begroting is te vinden in *Het Ontwerp van Constitutie van 1797*, L. de Gou ed., RGP, KS 55-57 (Den Haag 1983-85), I, 136-160 (aldaar 150-2).
  - 13 Zie voor het verslag van een tijdgenoot: C. Rogge, *Geschiedenis der Staatsregeling voor het Bataafsche Volk* (Amsterdam 1799) in het bijzonder 196 vv.
  - 14 Een uitvoerige bespreking van de eerste nationale begroting is te vinden in Fritschy, *De patriotten en de financiën*, hfdst. 3.
  - 15 Zie de gedrukte *Besluiten van de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam* deel 9, 1e stuk, 1-4-1799. De begroting was op 9-11-1798 bij het Vertegenwoordigend Lichaam binnengekomen; *ibidem* deel 4, 2e stuk, 9-11-1798.
  - 16 De eerste dateerde van 5 december 1797; het was een 'Algemeene Geldheffing van 8% van het jaarlijks inkomen van elk der Ingezetenen van deze Republiek'. Zie Fritschy, *De patriotten en de financiën*, 137-8, 176. In de aanbiedingsbrief bij de eerste nationale begroting voor 1799 werd erop gewezen dat het tekort voor het lopende jaar 1798 begroot werd op f 16 miljoen en voor het nieuwe begrotingsjaar op f 45 miljoen, terwijl de gewone inkomsten op niet meer dan f 33.860.000,- begroot werden.
  - 17 Een overzicht van de tekorten van 1799 t/m 1805 biedt J.J. Weeveringh, *Handleiding tot de geschiedenis der staatsschulden, Eerste Deel Nederlandsche Staatsschuld* (Haarlem 1852) 39. Overzichten van de genomen financiële maatregelen zijn te vinden in Fritschy, *De patriotten en de financiën*, 177-178 en in *Aantekening der onderscheiden Heffingen in de Nederlanden sedert de jaren 1795 tot 1805 etc.* (Amsterdam 1844). Voor de maatregelen ter dekking van de tekorten na 1805 zie F.N. Sickenga, *Geschiedenis der Nederlandsche Belastingen. Tijdvak der Omwenteling* (Utrecht 1885) 101 t/m 105.
  - 18 Zie de *Bijlage tot de Besluiten van de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam*, 31-7-1799; Fritschy, *De patriotten en de financiën*, 127 en 303.
  - 19 Zie *Alle de Publicatiën en Notificatiën betreffende de Algemene Belastingen met de Generale Voordragt*, 6 delen (Den Haag 1806-9); de begrote bedragen werden met de feitelijke opbrengsten in 1806 en 1807 gepubliceerd in *Memoriën en Correspondentiën betrekkelijk den staat van 's Rijks geldmiddelen in den jare 1820 door I.J.A. Gogel*, uitgeg. door J.M. Gogel (Amsterdam 1844); ook in Fritschy, *De patriotten en de financiën*, 303-304.
  - 20 Resp. ruim f 49 en nog geen f 39 miljoen en f 82 miljoen. De feitelijke opbrengst lag overigens lager dan de begrote, t.w. nog geen f 43 miljoen.

- Zie voor gedetailleerder gegevens Fritschy, *De patriotten en de financiën*, Bijlage D 1, 304-5.
- 21 Weeveringh, *Handleiding tot de geschiedenis der staatsschulden*, 28-30.
  - 22 ARA, 2.01.21 ministerie van Financiën 1798-1813, inv.nr. 877A 'Stukken betreffende de beperking van de uitgaven van de staat en de vereenvoudiging en bezuiniging van de nationale administratiën en stukken betreffende het Koninklijk Decreet van 16-7-1806 Litt. D1 rakende het in verhouding brengen van de ontvangsten en uitgaven van de Staat' 1805-1807 (meest drukwerk).
  - 23 Weeveringh, *Geschiedenis der Staatsschulden*, 42; G.W. Bannier, *Grondwetten van Nederland* (Zwolle 1936), Inlijvingsdecreet artt. 125-8, 130, 133, pp. 199-201. Enkele belastingen werden door de Fransen meteen al per 1-1-1811 afgeschaft. Zie: A.M. Elias, 'De invoering van het Franse belastingstelsel hier te lande in 1812. Voorgeschiedenis en gevolgen', in: *Gielebundel. Opstellen aangeboden aan prof. mr. J.F.M. Giele* (Deventer 1990) 221-231, 227.
  - 24 Wet 11-2-1816, *Stbl.* 14. De wetten tot regeling van het stelsel der indirecte belastingen en over de heffing en het tarief der rechten van In- en Uitvoer traden op 1-12-1816 in werking (Wet 15-9-1816, *Stbl.* 35 en 3-10-1816, *Stbl.* 53). De invoering van een algemeen successierecht werd pas per 1-1-1818 een feit (Wet 27-12-1817, *Stbl.* 37).
  - 25 Zie H.R.C. Wright, *Free Trade and Protection in the Netherlands 1816-1830. A Study of the First Benelux* (Cambridge 1955) en E. Bloemen en W. Fritschy, 'The first Benelux 1815-1830', (te verschijnen).
  - 26 Belangrijk bronnenmateriaal m.b.t. deze stelselherziening is gepubliceerd in *Memoriën en Correspondentiën betreffende den staat van 's Rijks geldmiddelen in den jare 1820 door I.J.A. Gogel*, uitgeg. door J.M. Gogel (Amsterdam 1844). Zie voor een nauwkeurig overzicht van de wijzigingen tussen 1816 en 1823: Chr.H. Stokman-Prins, 'Belastingwetgeving 1813-1823; via overgangswetgeving naar een nieuw stelsel van belastingen', in: *Gielebundel* (Deventer 1990) 645-654.
  - 27 F.N. Sickenga, *Geschiedenis der Nederlandsche Belastingen sedert het jaar 1810*, 2 dln. (Utrecht 1883) spreekt al van de 'indirecte' en de 'eigenlijk gezegde indirecte belastingen', met welke laatste hij dan de accijnzen bedoelt; zie deel II, 1.
  - 28 Ten tijde van de Republiek van vóór 1795, maar ook nadien nog wel, was vaak sprake van zogenaamde 'verhogingen', die dan uitgedrukt werden in een breukgetal, bijv. 1/10 of 1/5 verhoging. Het stelsel van 1806 stond gemeentebesturen toe om voor de kosten van het bestuur der gemeenten op een aantal belastingen 5 of ten hoogste 10 'additionele stuivers' te heffen. Van de opbrengst daarvan kwam sinds de wet van 30-11-1807 4% weer ten goede aan de nationale middelen, als vergoeding voor de inningskosten; Sickenga, *Gesch. der Ned. Belast. Tijdsak der Omwenteling*, 99-100.
  - 29 De 15 (sinds 1823: 13) syndicaatsopcenten die geheven werden tot de opheffing van het Amortisatiesyndicaat in 1840 en de opcenten ten behoeve van de gemeenten (tot 1823: max. 5, van 1823 tot 1848: 2, na 1848: maximaal 25) en die ten behoeve van de provincies (sinds 1822: 6, vanaf

- 1848 een – aanzienlijk – variërend aantal per provincie) werden niet vermeld.
- 30 De tienjarige begroting voor 1820-30 bedroeg bijna f 60 miljoen, de éénjarige begrotingen varieerden van ongeveer f 20 tot f 26 miljoen.
- 31 Vanaf 1823 werden er bijvoorbeeld op de grondbelasting nog maar 30,5 procenten geheven, voordien minimaal 54 $\frac{5}{6}$, maximaal 56 $\frac{1}{3}$.
- 32 H. Riemens, *Het Amortisatiesyndicaat. Een studie over de staatsfinanciën onder Willem I* (Amsterdam 1935), 144-155.
- 33 *Ibidem*; idem, 'De finantieele politiek onder koning Willem I', in: *De Gids* 3 (1937) (Amsterdam 1935). Zie ook P. de Meyere, *Het Amortisatiesyndicaat (1822-1840)* (Brussel 1986) die de geschiedenis van het syndicaat nogmaals heeft beschreven vanuit 'het Belgische standpunt terzake' (p. 9). Wij zijn dank verschuldigd aan mr. J. Viersen te Den Haag, die ons op deze laatste publikatie opmerkzaam maakte. Voor de Société Générale zie: J. Laureyssens, 'Le crédit industriel et la Société Générale des Pays-Bas pendant la régime hollandais 1815-1830', in: *Revue belge d'histoire contemporaine* (1972) 111 1-2, 119-141.
- 34 Wet 27-12-1822, *Stbl.* 59; en zie G.K. van Hogendorp, *Bijdragen tot de Huishouding van Staat in het Koninkrijk der Nederlanden, verzameld ten dienste der Staten-Generaal*, Tweede verbeterde uitgave onder toezigt van Mr. J.R. Thorbecke, 10 delen in 5 banden (Rotterdam etc. z.j., oorspr. 1817-1825), Band 4, Deel 7, 76-113 en 152.
- 35 Een overzicht is te vinden in de *Handelingen der Staten-Generaal, Bijlagen 1840/1*, 147-151.
- 36 Riemens, *Het Amortisatiesyndicaat*, 109-113, 158-167, 175; idem, 'De finantieele politiek', 154 en 160.
- 37 Riemens, *Het Amortisatiesyndicaat*, 178.
- 38 *Ibidem*, 231.
- 39 Het gezamenlijke bedrag voor de Eerste en de Tweede Afdeling op de begroting voor 1830 had f 78 miljoen bedragen, terwijl de begrotingen voor 1832 en 1833 f 49 miljoen bedroegen, nog ongerekend de vele extra miljoenen die toegestaan werden in verband met de staat van oorlog.
- 40 Zie bijv. W. Fritschy, 'Spoorwegaanleg in Nederland en de rol van de staat, 1831-1845', in: *Economisch- en sociaal-historisch jaarboek* (1983) 180-227, aldaar 197.
- 41 C. Fasseur, *Kultuurstelsel en Koloniale Baten* (Leiden 1975) 42.
- 42 *Ibidem*, 1-2 en W.M.F. Mansvelt, *Geschiedenis van de Nederlandsche Handelsmaatschappij* (Haarlem 1924), vooral deel 1, hoofdstuk v 11 'Uitbreiding der financieele betrekkingen tot het gouvernement', 344-443; de term 'Staatsbankier' op p. 390.
- 43 Zie hierover in detail het onderdeel 'formele grondslag'.
- 44 M.G. Buist, 'Geld, bankwezen en handel in de Noordelijke Nederlanden', in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* 10 (Bussum 1981) 289-322, aldaar 305-6 en Riemens, *Het Amortisatiesyndicaat*, 21.
- 45 Een helder overzicht van de maatregelen tussen 1840 en 1844 biedt Buist, 'Geld, bankwezen en handel in de Noordelijke Nederlanden', 306.
- 46 In totaal werd tussen 1850 en 1860 met behulp van de koloniale baten een bedrag van f 135 miljoen op de Nationale Schuld afgelost, waardoor de

totale rentelast met f 6,5 miljoen verminderde. Tussen 1850 en 1857 werd voor f 7 miljoen aan belastingen afgeschaft, waartegenover slechts voor f 1,5 miljoen aan nieuwe belastingen werd ingevoerd. Fasseur, *Kultuurstelsel en Koloniale Baten*, 121.

- 47 Zie hierover A.C.J. de Vrankrijker, *Belastingen in Nederland 1848-1893. De strijd om een modernisering van het stelsel* (Haarlem 1967).
- 48 In 1914 was dat percentage nog slechts ongeveer 10; tijdens WO I en de crisis van de jaren dertig was dat rond de 25% (na WO I was het aandeel eerst nog gedaald tot rond de 16% in 1920); na WO II is sprake van een geleidelijke stijging van ongeveer 25% vlak na de oorlog tot ongeveer 40% in de jaren tachtig; zie J.L. van Zanden en R.T. Griffiths, *Economische Geschiedenis van Nederland in de 20e eeuw* (Utrecht 1989) grafiek 3.1a, p. 62.
- 49 Wet 14-5-1814, *Stbl.* 58; Weeveringh, *Geschiedenis der Staatsschulden*, 84; Riemens, *Het Amortisatiesyndicaat*, 25-27.
- 50 Th.A. Stevers, *De Rekenkamer* (Leiden 1979) 17, spreekt over 'de interne begroting die geheim bleef', en ook J.K.T. Postma, 'De positie van de Minister van Financiën: van gewoonterecht naar comptabiliteitswet', in: *Openbare financiën in drievoud* (opstellen aangeboden aan prof. dr. Th.A. Stevers) (Zutphen 1989), 216-228, aldaar 217, schrijft dat er 'alleen voor intern gebruik een gedetailleerde begroting' was; Weeveringh, *Geschiedenis der Staatsschulden*, 177, schreef, terecht, dat slechts van een gedeelte der ontvangsten de vermoedelijke opbrengst bij de wet bepaald werd, maar hij lijkt er niet van op de hoogte geweest te zijn dat een raming van alle inkomsten wel degelijk aan de Kamer werd medegedeeld, wat in zijn geval overigens wellicht te verklaren is uit het feit dat de grote uitgave van de Handelingen door J. Noordziek pas uit de jaren zestig van de 19e eeuw dateert.
- 51 N.H. Douben, 'Ontwikkeling van de normering der Rijksbegroting in Nederland, 1814-1940', in: *Maandschrift Economie* 30 (1965/6) 133-147, benadrukt dat de grens tussen wat men in de 19e eeuw als 'gewoon' en wat men als 'buitengewoon' opvoerde, vaag was.
- 52 Alleen de begroting voor 1834 bevatte intern per hoofdstuk nog wel een keer een splitsing in 'gewoon' en 'buitengewoon'.
- 53 Deze zijn wel terug te vinden in de rekeningen.
- 54 Bijv. 1816, 1817, 1819, 1820-30.
- 55 Bijv. in 1816, 1820-30, 1821, 1822, 1824, 1832.
- 56 G.W. Bannier, *Grondwetten van Nederland verzameld door* - (Zwolle 1936) 9.
- 57 Ibidem.
- 58 Stevers, *De Rekenkamer*, 12.
- 59 Zie paragraaf 1a hierboven.
- 60 Zie hierover P.W. van Wissing, *De Staten van Oorlog te Lande en de Generale Petities, 1576-1795* Broncommentaren x11 ('s-Gravenhage 1990).
- 61 Zie voor de politieke discussies rond de eerste nationale begrotingen Fritschy, *De patriotten en de financiën*, 86-118.
- 62 Exemplaren zijn o.m. aanwezig in de bibliotheek van het ARA en in die van de Universiteit van Amsterdam en in de Collectie Dassevael in het ARA ('Verzameling van Instructies': inv.nrs. 153-4).

- 63 Zie ARA, Wetgevende Collegiën, inv.nr. 44 'Notulen Staatsbewind', 17-11-1801, no. 44.
- 64 Exemplaren zijn o.m. aanwezig in de bibliotheek van het ARA en in die van de Universiteit van Amsterdam en in de Collectie Dassevael in het ARA ('Verzameling van Instructies': inv.nrs. 153-4).
- 65 ARA, Wetgevende Colleges, 'Decreten en Besluiten van de Koning van Holland' 9/6 - 31/12 - 1806, 25-6-1806, no. 9.
- 66 Deze zijn uitsluitend toegankelijk door middel van de toentertijd vervaardigde indices en klappers. ARA, ministerie van Financiën 1708-1813, inv.nrs. 1118-1149.
- 67 Zie ARA, Staatssecretarie, inv.nr. 146 KB 13-10-1815, nr. 41.
- 68 ARA, Staatssecretarie, inv.nr. 146. Een gedrukte versie is te vinden in *Reglementen en Instructiën 1815* waarvan een exemplaar aanwezig is in de bibliotheek van de Algemene Rekenkamer.
- 69 S. Dassevael, *Geschiedkundig overzicht der Koninklijke voorschriften omtrent het beheer der Staatsuitgaven in Nederland* ('s Gravenhage en Amsterdam 1822) 19. Deze (ook in het Frans verschenen) publikatie biedt een nauwkeurig overzicht van de koninklijke besluiten voorafgaande aan het Algemeen Reglement van 1824 (zie verderop in de tekst), die voor de hoofden van de departementen voorschriften bevatten voor de indiening van de begroting en hun recht om afdelingen en artikelen toe te voegen of weg te laten: KB's 17-6-1817 no. 60, 2-7-1818 La EE, 5-2-1819 La D 3, 28-4-1819 La AG3, 10-7-1821 no. 85. Voor de periode tussen dit laatste KB en de invoering van het *Algemeen Reglement van 1824* is nog beschikbaar *Reglementen en Instructiën 1821-1824* (te vinden in de bibliotheek van de Algemene Rekenkamer.)
- 70 Het archief van deze commissie bevindt zich in ARA, Staatssecretarie, inv.nrs. 6066-6074. De werkzaamheden van de commissie zijn beschreven in T. Pfeil, 'Het beheer van de openbare financiën onder Koning Willem I: organisatie, taakstelling en werkwijze van het Ministerie van Financiën 1814-1840' (onuitgeg. doct. scriptie, Nijmegen 1988) 37-75. Ook in het archief van ministerie van Financiën 1813-1830 bevinden zich 'Stukken betreffende bezuiniging en vereenvoudiging van het beheer van 's Rijks gelden' (inv.nr. 23).
- 71 Pfeil, 'Het beheer van de openbare financiën etc.', 75.
- 72 Zie bijv. ARA, Staatssecretarie, inv.nr. 6395 'Eigenhandige aantekeningen van de koning omtrent de financiën van het Rijk' (merendeels uit 1818).
- 73 Alleen de begroting voor Financiën was aanmerkelijk hoger (1820: f 37,8; 1816: f 23,5 milj.), waardoor de totale begroting van f 81,2 milj. slechts weinig lager was dan die van f 82 milj. voor 1816. Dat was voor ongeveer f 4 milj. het gevolg van verschuldigde rente op nieuw aangegane schulden, voor ruim f 10 miljoen echter slechts van het feit dat de kosten op de inning van de belasting voorheen direct van de opbrengsten werden afgetrokken en op de nieuwe begroting niet meer. Zie de *Comparatieve staat der Begroting van 1816 en 1820 overgelegd door den Minister van Financiën in de zitting van den 16den December 1820*, opgenomen in Dassevael, *Geschiedkundig overzicht*, 84-85.
- 74 De tekst werd gepubliceerd in het *Bijvoegsel tot het Staatsblad* x11 2e stuk

- 1825, 249-356; de bijlagen zijn hierin echter niet opgenomen en evenmin in het exemplaar in de bibliotheek van het ARA. Ze zijn wel te vinden in het exemplaar in de bibliotheek van de Algemene Rekenkamer en in ARA, Archief ministerie van Financiën 1813-1830, inv.nr. A. Doos 69-71 ('Besluiten en beschikkingen betreffende de regeling van 's Rijks ontvangsten en uitgaven met vaststelling van de modellen van staten 1816-1831').
- 75 Bij KB van 2-9-1831 no. 95 werden de voorschriften betreffende de inrichting van deze huishoudelijke begrotingen enigszins versoepeld en hoefde hun 'loop' nog slechts twee maal per jaar in plaats van elke maand te worden onderzocht. Pfeil, *Het beheer van de openbare financiën onder Willem I*, 110. In het exemplaar van het Algemeen Reglement van 1824 in de bibliotheek van de Rekenkamer is dit KB als een los vel ingelegd. ARA, ministerie van Financiën 1831-1918, inv.nr. 127 bevat stukken betreffende in te voeren bezuinigingen op de rijksuitgaven voor de jaren 1831-34, 1836, 1840 en 1841. Het materiaal voor 1841 bevat een stuk waarin wordt vastgesteld dat de huishoudelijke begroting met ingang van de dienst voor 1841 niet meer zal worden opgesteld.
- 76 Postma, 'De positie van de Minister van Financiën', 218.
- 77 Van de beschikkingen met betrekking tot de Rijksuitgaven zit, blijkens steekproeven, het meeste materiaal vermoedelijk in het Dossierarchief en slechts weinig in het – veel moeilijker toegankelijke – Verbaalarchief. Echter met name voor de periode 1845-1913 is er zelfs in het Dossierarchief vrij weinig materiaal over de totstandkoming van de begrotingswetten bewaard gebleven, bijvoorbeeld geen interne nota's van het ministerie (vriendelijke schriftelijke mededeling van de heer A.M. Tempelaars van het ARA). Met betrekking tot de belastingen is een groter deel, maar toch waarschijnlijk minder dan de helft van de bewaard gebleven stukken in het Verbaalarchief gebleven. Zie A.M. Tempelaars, *Inventaris van het Openbaar en het Kabinets-Geheim Verbaalarchief van het Ministerie van Financiën 1831-1940* (Den Haag 1986) Inleiding, p. xvii.
- 78 Deze procedures waren vastgelegd in reglementen van orde; zie voor de Tweede Kamer bijvoorbeeld die van 5 mei 1852, 18 maart 1872, 19 maart 1874, 17 oktober 1888, 18 mei 1909 en 5 juli 1912. Het reglement van de Eerste Kamer was veel eenvoudiger en onderging geen belangrijke veranderingen.
- 79 Bijv. de leningen t.b.v. het aanleggen of verbeteren van grote wegen en t.b.v. werken aan het Nieuwe Diep (Hand. TKSG Bijl. pp. 302 en 304; de lening van f 2,2 milj. t.b.v. de Zuid-Willemsvaart en die van f 1,2 milj. t.b.v. het Zederikkanaal (zie Hand. TKSG 1823/4 Bijl. pp. 245-250); de lening van f 2 milj. t.b.v. de droogmaking van de Zuidplas (Hand. TKSG 1824/5 Bijl. p. 22) en die van f 8 milj. i.v.m. schade door overstromingen (Hand. TKSG 1824/5 Bijl. p. 458).
- 80 Riemens, *Het Amortisatiesyndicaat*, 147, 158-167 en 233. Bij KB van 5-2-1825 was het beheer van de gelden van bijzondere rijksfondsen die in de schatkist beruisten, aan het Amortisatiesyndicaat overgedragen. I. Capadose benadrukte al in 1856 dat 'de meeste onwettige uitgaven die men in de financiële geschiedenis der verschillende landen kan aanwijzen zijn

- geschied uit bijzondere fondsen'; zie zijn *De Algemeene Rekenkamer en de rekenplichtigheid in Nederland* (Den Haag 1856) 209.
- 81 Riems, *Het Amortisatiesyndicaat, 180-181*.
- 82 Zie voor een opsomming H.L. Fievez, *De Staatsfinanciën, beschouwingen over haar beheer en hare verantwoording* ('s Gravenhage 1849) 20-21.
- 83 Zie *Hand. TKSg 1820/21 Bijl.*, 122-3.
- 84 Zie Oslander, *Geschichtliche Darstellung*, 25 en Weeveringh, *Geschiedenis der Staatsschulden*, 184.
- 85 M.J.A.V. Kocken, *Bijdrage tot de kennis van het provinciale financieewezen in zijn historische ontwikkeling* (Alpen a/d Rijn 1933) bespreekt de verhouding van de provinciale tot de Rijksfinanciën sinds 1798.
- 86 Cf. J.W.B. van Overhagen en P. de Wolff, 'De financiën van de Nederlandse rijksoverheid in de periode 1850-1914', in: *Economisch en Sociaal-Historisch Jaarboek* 32 (1969) 206-234 en W. Meyer, J.W.B. van Overhagen en P. de Wolff, 'De financiën van de Nederlandse provinciën en gemeenten, 1850-1914', in: *ibidem* 33 (1971) 27-66.
- 87 ARA, Dassevael, inv.nrs. 69-79 (oud nr. 30). Inv.nr. 34 (oud nr. 23) van hetzelfde archief bevat nog de begroting voor de tweede helft van 1810.
- 88 Zie over hem P.J. Margry, 'Uwe Excellentie Onderdanige en Gehoorzamen Dienaar S. Dassevael', in: *Van Camere vander Rekeningen tot Algemene Rekenkamer. Zes eeuwen Rekenkamer. Gedenkboek bij het 175-jarig bestaan van de Algemene Rekenkamer* (Den Haag 1989) 185-207.
- 89 ARA, Wetgevende Colleges, 1798-1801: Besluiten van de Eerste Kamer inv.nrs. 586-661, van de Tweede Kamer inv.nrs. 662-699, indices inv.nrs. 732-4, dossiers m.b.t. Agentschap van Financie in Uitvoerend Bewind inv.nrs. 261-300, begroting 1800 met bijlagen in inv.nr. 703; 1801-1806: Notulen van het Wetgevend Lichaam (Hun Hoogmogenden) inv.nrs. 1-41 (geen index), dossiers m.b.t. financiën in Staatsbewind inv.nrs. 207-223 en 283-315, begrotingen 1802 en 1804 in inv.nrs. 525-527; 1806-1810 in Staatssecretarie onder Lodewijk Napoleon begroting 1808 in inv.nrs. 512, 513 en 638.
- 90 ARA, ministerie van Financiën 1813-1830, inv.nr. A. Doos 519-540 'Staatsbegroting en Rekening 1813 t/m 1831'; doos 525 bevat bijv. een stuk, geschreven 25-7-1827 (no. 162), exh. 1-8-1827 no. 200, opgemaakt i.v.m. artt. 405, 406, 411 en 413 van het *Algemeen Reglement van 1824* betr. (o.m.) 'het afsluiten der begrotingen en het overbrengen op een volgende dienst der sommen welke nog uit die Begroting benodigd zijn tot kwijting van niet verjaarde staatsuitgaven' voor het dienstjaar 1824, waarin voor elk artikel in elke afdeling van elk hoofdstuk, zowel van de 'gewone' als van de 'buitengewone' begroting voor 1824 (totaal bedrag van deze begrotingen resp. f 59,9 milj. en f 25,5 milj.) aangegeven is, welk bedrag daarvan overgebracht werd op de begroting voor 1825 (in totaal resp. bijna f 5,3 milj. en ruim f 4,7 milj.) en welk bedrag daarvan in het geheel 'niet benodigd' geweest bleek te zijn (resp. bijna f 1,5 milj. en ruim f 0,7 milj.). De 'gewone' begroting van 1824 werd dus voor ruim 11% bijgesteld, de 'buitengewone' voor ruim 21%!
- 91 Van de eerst genoemde verzameling is eveneens een door het ministerie van Financie verzorgde uitgave beschikbaar onder de inv.nrs. 1139-1230,

- die echter aanzienlijk meer delen beslaat en daardoor veel omslachtiger in het gebruik is.
- 92 Bijlagen bij de Handelingen van de Tweede Kamer voor het zittingsjaar 1846/47, p. 157.
- 93 In hun bijdragen aan het Pionier-project van NWO over de reconstructie van de Nationale Rekeningen van Nederland in de 19e en de eerste helft van de 20e eeuw zullen de beide auteurs zich onder meer daarop baseren ten behoeve van een schatting van de bijdrage van de overheid aan het nationale inkomen in de 19e eeuw.
- 94 G.K. van Hogendorp, *Bijdragen tot de Huishouding van Staat in het Koninkrijk der Nederlanden, verzameld ten dienste der Staten-Generaal*, Tweede verbeterde uitgave onder toezigt van Mr. J.R. Thorbecke, 10 delen in 5 banden (Rotterdam etc. z.j., oorspr. 1817-1825). Bevat uitvoerige commentaren op de begrotingen van inkomsten en uitgaven van 1815 tot en met 1824 en vele andere commentaren op financieel gebied. Het (ongeïntariseerde) archief van mr. D. Fockema beslaat 6 meter; er is wel een plaatsingslijst; zie ook Collectie Fries Genootschap inv.nrs. 876-885.
- 95 1826/27 no. VI, 1827/28 no. XVIII, 1828/29 no. XIX, 1829/30 no. VII. In een voetnoot vermeldde de uitgever van HTK 1829/30 dat Daam Fockema's eigenhandig geschreven opstellen omtrent financiële aangelegenheden voorkomen in zijn parlementaire nalatenschap.
- 96 Uitgegeven door H.T. Colenbrander, RGP, GS 1-6, 11-13, 16, 17, 23, 25, 27, 30, 31, 37, 40, 42, 44, 46, 50 (Den Haag 1907-1922).
- 97 C.A. Oomens, *De loop der bevolking van Nederland in de negentiende eeuw*, CBS Statistische onderzoeken M.35 (Den Haag 1989), bevat correcties op de oudere publikaties van E.W. Hofstee, *De demografische ontwikkeling van Nederland in de eerste helft van de negentiende eeuw. Een historisch-demografische en sociologische studie* (Deventer 1978) en 'Demografische ontwikkeling van de Noordelijke Nederlanden circa 1800-circa 1975', in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* 10 (Bussum 1981) 63-94.

B I J L A G E A

Tekstoverzicht van de belangrijkste grondwetsartikelen met betrekking tot de overheidsfinanciën, 1798-1887

- G Burgerlijke en Staatkundige Grondregels voorafgaande aan de grondwet van 1798.
- W Wet betrekkelijk tot onderscheidene algemeene bepalingen (7 augustus 1806) behorende bij de grondwet van 1806.

1798

G52 Van de aanneming der Constitutie af, zal 'er aan den doorvoer, koop en verkoop van alle voordbrengselen van den vaderlandschen grond, gelijk mede van alle goederen, binnen deze Republiek bewerkt of vervaardigd, door en in alle Departementen en Plaatsen, geenerlei belemmering, hoe ook genoemd, worden toegebracht.

G58 De Maatschappij verleent nimmer eenig Pensioen, dan voor zoo verr', na het gestrengst onderzoek, gebleken zij, zoovan de getrouwe diensten, aan de Republiek bewezen door hun, die daarop aanspraak maaken, als van derzelve volstrekt onvermogen, om, hetzij door ouderdom, of door eenig lichaamlijk gebrek, den Lande langer van dienst te zijn, en van hunne eigen middelen te bestaan.

G66 Het gebruik der penningen door de Natie opgebracht, word, op gezette tijden, door den druk bekend gemaakt.

50 Aan dit Lichaam [= het Vertegenwoordigend Lichaam] behoort uitsluitenderwijze

g Het kennismaken van de staat van 's Lands Financiën van zes tot zes maanden, mede door het Uitvoerend Bewind in te leveren.

h Het beoordeelen en vaststellen der jaarlijksche begrootingen van Staats-uitgaven, zoo gewoone als buitengewoone, en het aan zig doen verändwoorden van zoodanige sommen als het Uitvoerend Bewind gedurende het afgelopen jaar uit 's Lands Kas ontvangen en uitgegeven heeft.

k Het bepalen der Tractamenten, Defroijementen, en andere toelagen van alle Ambtenaren, zoo Burgerlijke als Militaire, op voordragt van het Uitvoerend Bewind, voor zoo veel dezelve bij de Staatsregeling niet bepaald zijn. (Cf. ook art. 94 en 191.)

m Het, des nodig, maaken van nieuwe Ambten, zoo Burgerlijke als

Militaire, met bepaling van derzelve Tractamenten en Voordeelen, op voordragt van het Uitvoerend Bewind.

o Het vaststellen van algemeene, zoo gewoone als buitengewoone, belastingen, naar het voorschrift der Staatsregeling, en het maaken van Financiële Inrigtingen.

s Het toeleggen van belooningen, en verleenen van Pensioenen, op voordragt van het Uitvoerend Bewind, mids volgend het voorschrift *Art. 57 en 58 der Burgerlijke en Staatkundige Grondregelen* (zie onder 8).

98 De beide Raaden van Administratie, over de Buitenlandsche Etablissemten, Bezittingen en Coloniën der Republiek, zoo ook Commissarissen van de Nationaale Tresorie, worden aangesteld door het Uitvoerend Bewind, en zijn aan hetzelfde ondergeschikt, en verändwoordlijk.

124 Het [= het Uitvoerend Bewind] zend, jaarlijks, aan het Vertegenwoordigend Lichaam de gewoone of ook buitengewoone begrootingen van Staats-Uitgaven, gelijk ook eene verandwoording der Penningen, gedurende het vorig jaar door hetzelfde uit de Nationaale Kas ontvangen en uitgegeven, beiden op den tijd en wijze, in *TITUL VI AFD. II.* [= artt. 214 t/m 219] bepaald.

125 Ook zend Hetzelfde [= het Uitvoerend Bewind], van zes tot zes Maanden, aan dat Lichaam [= het Vertegenwoordigend Lichaam] eenen naauwkeurigen staat van de Nationaale Kas. Het stelt daarbij alle verbeteringen en bezuinigingen in het Financiële voor, die hetzelfde nodig oordeelt.

129 Het [= het Uitvoerend Bewind] heeft de beheering over alle de Goederen en Bezittingen der Republiek, gelijk mede over haare buitenlandsche Etablissemten en Coloniën, en derzelve inwendig bestuur. Het draagt zorg, dat de jaarlijksche inkomsten van alle dezelve verzeerd, en in de Nationaale kas gestort worden.

175 De Huislijke Departementaale Kosten, voor ieder Departement, worden, jaarlijks, door het Vertegenwoordigend Lichaam bepaald.

176 Ten dien einde, zend elk Departementaal Bestuur, jaarlijks, met den aanvang der Maand *September*, aan het Uitvoerend Bewind eene specifieke begrooting der kosten voor het volgend Jaar.

177 Bij deze begrooting voegt Hetzelfde eene specifieke verändwoording der sommen, in het afgelopen Jaar aan het Departement toegestaan.

178 In onvoorziene gevallen kan een Departementaal Bestuur eene buitengewoone begrooting inzenden. Het Uitvoerend Bewind doet dezelve, alsdan, zonder uitstel, aan het Vertegenwoordigend Lichaam ter beoordeeling toekomen.

194 Geen Gemeente-Bestuur mag eenige nieuwe plaatselijke Belasting vaststellen, dan na alvorens daaromtrent te hebben gehandeld, en te zijn overeengekomen met gevolmagtigden uit de Stembevoegde Burgeren binnen deszelfs Gemeente, tot dat einde, op de wijze, bij het *reglement* voorgeschreven [= art. 191], door dezelve benoemd, en onder opvolgende goedkeuring van het Vertegenwoordigend Lichaam.

195 Ieder Gemeente-Bestuur maakt deszelfs jaarlijksche reekeningen van den plaatslijken Ontvang en Uitgave openbaar, op de wijze, bij het *Reglement* bepaald.

196 Het zend, jaarlijks, met den aanvang der Maande *Augustus*, aan dat Departementaal Bestuur, waaronder deszelfs Gemeente behoort, specifieke Memorien van Ontvang en Uitgave voor nationale Reekening.

208 Het Vertegenwoordigend Lichaam beslist, jaarlijks, na ontvang der vereischte openingen van het Uitvoerend Bewind, en van de Commissarissen der Nationale Reekening, bij het vaststellen der algemeene begrooting van Staats-Uitgaven, of de algemeene belastingen op denzelfden voet behooren te blijven, dan wel vermeerderd, of verminderd, te worden., Het voorstel hiertoe word in de *Eerste* Kamer in overweging gebragt, uiterlijk *éne* maand, nadat die begrooting zal bekragtigd zijn. Geene Wet, waarbij eene nieuwe belasting word ingevoerd, heeft langer kragt, dan *één* Jaar, indien zij niet uitdrukkelijk vernieuwd word.

209 Indien de omstandigheden der Republiek eenige buitengewoone uitgaven noodzaaklijk maaken, vind het Vertegenwoordigend Lichaam die, bij voorkeur, zoo veel mogelijk, uit eene buitengewoone heffing, en wel als *don gratuit*, bij wijze van Quotisatie over de relative inkomsten en verteeringen van alle de Ingezetenen der Bataafsche Republiek. Dan, wanneer Hetzelve oordeelt, te moeten overgaan tot het zoeken van Penningen, bij wijze van vrijwillige Negotiatie, bepaalt Het den kortstmooglijken termijn van aflossing, en eene behoorlijk geëvenredigde belasting, voldoende tot het bekomen der noodige fondsen, zoo tot betaaling der jaarlijksche aflossingen, als interessen. Deze belasting zal niet verder mogen geheven worden, dan toereikende tot de jaarlijksche aflossingen en interessen, noch worden verlengd, nadat dezelve Negotiatie zal zijn afgelost; alles onder de bepalingen bij *art. 205* vermeld.

210 (Over het nieuw in te voeren belastingstelsel.)

211 (Over het tijdstip van invoering daarvan.)

212 De Uitgaven zullen, in tijd van Vrede, zooveel mogelijk verminderd, en zodanig worden geregeld, dat zij de bekende en vastgestelde inkomsten niet moeten overtreffen. In gewoone tijden, zal het overschot, of wel eene jaarlijksche som, door het Vertegenwoordigend Lichaam te bepaalen, worden overgebracht in eene afzonderlijke Kas van *Reserve*, ten einde te kunnen voorzien in de behoeften van den Staat, bij opkomende Oorlogen, of andere nationale rampspoeden.

214 In den aanvang der Maand *October* van ieder Jaar zend het Uitvoerend Bewind, aan het Vertegenwoordigend Lichaam, eene algemeene begrooting van alle zoodanige Sommen, als hetzelfde oordeelt, dat, voor het volgend jaar, ten dienste der Republiek zullen vereischt worden, met bijvoeging der bijzondere begrootingen van de Departementale Bestuuren, daartoe betrekkelijk, en van zijn consideratiën, zo noodig op dezelve.

215 Deze algemeene jaarlijksche begrooting houd in de afzonderlijke Soms-bepaaling van elken bijzonderen post, is gemotiveerd, en geeft tevens bedenkingen op, aangaande de geschiktste middelen, om het benodigde voor een volgend jaar, door gewoone of buitengewoone belastingen, te vinden.

216 Er zal op die begrooting een bijzondere Post gesteld worden voor onvoorziene Uitgaven, of ongespecificeerde zaken.

217 Op dezelve word, echter niet gebragt zoodanige Som, als het Vertegenwoordigend Lichaam zal besluiten, te doen overbrengen in de Kas van *Reserve*, bij *Art. 212* bepaald.

218 Het Vertegenwoordigend Lichaam raadpleegt en besluit over de jaarlijksche algemeene begrooting van Staats-Uitgaven. De wijze word bij het *Reglement*, LETTER D, EERSTE AFDEELING, bepaald.

219 Het Uitvoerend Bewind verandwoord jaarlijks, vóór het einde van *Julij*, aan het Vertegenwoordigend Lichaam, de Sommen door hetzelfde, gedurende het voorig jaar, uit de Nationale Kas ontvangen en uitgegeven. Alle Leden van voorn. Bewind verklaaren bij deze gelegenheid, plegtig op hunne gedaane belofte bij het aanvaarden van hunne Post, dat zij van de Penningen tot geheime Uitgaven hun toegestaan,

geen ander gebruik hebben gemaakt, dan ten dienste der Republiek. Deze schriftelijke door alle de Leden geteekende Verklaring word aan de beide Kamers van het Vertegenwoordigend Lichaam gezonden. Deze Reekening word jaarlijks gedrukt en publiek gemaakt. In tijd van Oorlog, met eenige Europeesche Mogendheid, word deze openbaarmaking uitgesteld tot zes maanden na den Vrede.

Reglement D

art. 1 Zoodra de begrooting van Staats-Uitgaven, door het Uitvoerend Bewind, aan de *Eerste* Kamer is ingezonden, doet Deze, door eene daartoe benoemde Commissie, onderzoeken, of dezelve zoodanig zij ingerigt, als bij Art. 214 en 215 is bepaald. Daarin eenig gebrek bevindende, geeft dezelve Kamer hiervan aan het Uitvoerend Bewind kennis, met opgave der verlangde ophelderingen of bijvoegingen.

art. 2 Het Uitvoerend Bewind voldoet, ten spoedigsten, aan de begeerte der *Eerste* Kamer.

art. 3 De begrooting van Staats-Uitgaven in de behoorlijke form gebracht zijnde, zend de *Eerste* Kamer die, onverwijld, aan de Commissarissen der Nationaale Reekening, die dezelve naauwkeurig onderzoeken, en daarop, van post tot post, uiterlijk binnen ééne Maand daarna, hunne consideratien aan dezelfde Kamer doen toekomen.

art. 4 Het Vertegenwoordigend Lichaam raadpleegt en besluit alsdan, in de gewoone form, omtrend deze begrooting, vóór het einde van dat jaar.

art. 5 Het Uitvoerend bewind zend, in geval van noodzaaklijkheid, eene buitengewoone begrooting, ingerigt, als bij Art. 215 is bepaald, waaromtrent alsdan gehandeld wordt, volgens Art. 1 tot 4 hier vooren.

226 Het getal deze Commissarissen [= Commissarissen der Nationaale Reekening] word bepaald op *zeven*, en *ééne* Secretaris, aantestellen en afzetten door het Vertegenwoordigend Lichaam, en aan geen Uitvoerende Magt verbonden, noch verandwoordelijk.

227 Zij ontvangen, bij hunnen aanstelling, van het Vertegenwoordigend Lichaam, eene Instructie, inhoudende eene aanwijzing van derzelve onderscheiden werkzaamheden, onder de behoorlijke verandwoordelijkheid aan Hetzelve.

228 (Over derzelve werkzaamheden.)

241 Het Uitvoerend Bewind zal, ieder Jaar, na de specifieke opgave, die aan hetzelve door ieder der Raaden zal moeten gedaan worden, van de Vertegenwoordigende Vergadering de noodige gelden vragen, zoo wel

voor het onderhoud der gezegde Bezittingen en Coloniën, als om in de Soldijen, Renten, Pensioenen en andere noodwendigheden, te voorzien.

242 Het Uitvoerende Bewind zal, alle Jaaren, na van ieder der Raaden reekening en verandwoording, met overlegging van alle stukken en bescheiden, daartoe behoorende, ontvangen te hebben, aan de Vertegenwoordigende Vergadering verslag doen van zoodanige sommen, als tot waarneming van de belangen der Buitenlandsche Bezittingen en Coloniën, gedurende het afgelopen Jaar, ontvangen en uitgegeven zijn, alsmede van den staat der zaken aldaar. Bijaldien er een zuiver overschot, na aftrek van hetgeen voor het volgend Jaar noodig zal zijn, plaats heeft, zal hetzelfde in de Nationale Kas gestort worden. De Rapporten, Reekeningen en Begrootingen, in dit en het vorig Artikel gemeld, zullen door den druk worden bekend gemaakt.

253 De kosten, voor het huishoudenlijk Bestuur der Coloniën, zullen door de Inwooners zelve, geregeld en betaald worden.

1801

40 Het Staats-Bewind heeft het Bestuur der Nationale Geldmiddelen; hetzelfde regelt de vaste jaarwedden der Nationale Amptenaren en onderzoekt het gene ieder jaar voor den dienst der Republiek *gewoon* of *buitengewoon* gevorderd wordt. Hetzelfde legt de kosten van dien in Algemeene Begrootingen aan het Wetgevend Lichaam voor en vraagt de inwilling der daartoe benodigde Geldmiddelen. Ingevalle de *gewone* inkomsten niet toereikende zijn tot goedmaking der *gewone* kosten, draagt het Staats-Bewind nieuwe Algemeene Belastingen aan het Wetgevend Lichaam voor; doch tot goedmaking der *buitengewone* kosten, draagt hetzelfde of *buitengewone* belastingen voor den tijd van één Jaar, of vrijwillige of onvrijwillige Negotiatien aan het Wetgevend Lichaam voor, en in geval van het laatste tevens het fonds tot betaling van de Interessen en aflossing der genegotiëerde Capitalen.

41 Het Staats-Bewind draagt een algemeen Reglement aan het Wetgevend Lichaam voor, het welk door het Staats-Bewind in het verleenen van Pensioenen in acht genomen zal worden.

46 Er zal een Nationale Rekenkamer zijn, bestaande uit negen Leden, door het Wetgevend Lichaam te benoemen, en wel bij vacature uit eene nominatie van vijf Personen, door de Rekenkamer geformeerd, en door het Staats-Bewind op drie verminder; ten einde Jaarlijks de Rekeningen der verschillende Departementen van Staat optenemen, en te liquideren,

mitsgaders behoorlijke Rekening en Verandwoording te vorderen van alle bijzondere Comptabelen, welker Rekeningen onmiddelijk aan dezelve zullen worden gebragt, achtervolgens zodanige Instructie, als door het Staats-Bewind aan het Wetgevend Lichaam ter bekrachtiging zal worden voorgedragen; zullende Jaarlijks één der Leden afgaan, volgens den rang, welke door het Lot zal worden bepaald.

47 Er zullen twee afzonderlijke Raden van Bestuur zijn, over den Oost- en West-Indischen Handel en Bezittingen der Republiek, waar van de eerste uit negen, en de laatste uit vijf Leden zal bestaan: beiden zullen onmiddelijk ondergeschikt zijn aan het Staats-Bewind. Zij hebben, ten behoeve der gemelde Bezittingen, de afzonderlijke Administratie hunner Inkomsten: ingevale dezelve niet toereikende zijn, worden zij uit de Nationale Kas gesubsidieerd, in welke aan den anderen kant ook het overschot zal worden gestort. Zij dragen zorg voor de Administratie der Politie en Justitie in de gemelde Bezittingen; als mede voor derzelve verdediging, voor zo verre daaromtrent door het Staatsbewind niet onmiddelijk wordt beschikt: zij zijn wegens hun gehouden Bestuur aan het Staatsbewind verantwoordelijk, en doen van hunne ontvangsten en uitgaven jaarlijks Rekening en Verandwoording.

57 (Over de handhaving van de tegenwoordige belastingen en de herziening ervan.)

58 De Wet bepaalt, welke der invoege voorzs. plaatshebbende Belastingen in de *nationale Kas* tot goedmaking der kosten van het *Nationaal Bestuur*, en welke in de respectie *Departementale Kassen*, tot goedmaking der huishoudelijke lasten van ieder Departement, gestort zullen worden: zo dikwijls de laatstgemelde niet toereikende bevonden mochten worden, zal ieder Departement het recht hebben, om, tot stijving van deszelfs Kas, zodanige Departementale Belasting te heffen, als hetzelve Departement voor het belang van de Ingezetenen meest raadzaam zal oordeelen. Doch alvorens zodanig Belasting zal kunnen worden ingevoerd, zal het Departementaal Bestuur gehouden zijn, dezelve aan het Staats-bewind voortedragen, teneinde die door het Wetgevend Lichaam te doen bekrachtigen; welke bekrachtiging niet geweigerd zal mogen worden, dan om redenen, dat de Belasting of wijze van Heffing voor de algemeene Belastingen schadelijk zoude zijn, of strijdig bevonden worden met de bepalingen in Art. 66 vervat. De Inkomsten der Nationale Kas niet genoegzaam zijnde tot goedmaking der gewone Jaarlijksche Uitgaven, legt de Wet achtervolgens Art. 40, nieuwe Belastingen op, welke gelijkelijk door alle de Ingezetenen der Republiek naar gelang van derzelve Inkomsten gedragen zullen worden.

59 Uiterlijk op den eersten November van ieder Jaar, draagt het Staats-Bewind, volgens Art. 40, de Begrooting der benodigde Uitgaven, en de middelen tot goedmaking derzelve voor het volgend Jaar, aan het Wetgevend Lichaam voor. Op deze Begrooting wordt echter niet gebragt zodanige Somme, als het Wetgevend Lichaam Jaarlijks tot geheime Uitgaven aan het Staats-Bewind zal toestaan. – Deze voordragt wordt door hetzelfde in besloten Vergadering, den tijd van vier weken, in overweging genomen, gedurende welken tijd hetzelfde de nodige conferentiën deswegens houdt met het Staats-Bewind. De publieke discussiën vervolgens begonnen zijnde, moeten uiterlijk binnen veertien dagen geëindigd en de voordragt vóór of op den 15 December finaal ter Conclusie worden gebragt.

60 Ingeval eener buitengewone Petitie, kan het Wetgevend Lichaam de voordragt van het Staats-Bewind, op dezelfde wijze, gedurende *veertien* dagen in overweging nemen. – De discussiën deswegens begonnen zijnde, worden binnen agt dagen ten einde gebragt.

61 Bij het overgeven der Begrooting, Art. 59 vermeld, wordt tevens een algemeene Staat van alle Ontvangsten en Uitgaven der Nationale Kas, gedurende het afgelopen voorgaande jaar, door het Staats-Bewind aan het Wetgevend Lichaam overgelegd, met bijvoeging eener schriftelijke verklaring, door alle de Leden ondertekend, dat van de Penningen, tot geheime Uitgaven aan het Staats-Bewind toegestaan, geen ander gebruik gemaakt is, dan ten algemeenen nut der Republiek.

65 Ieder Departement regelt de kosten van deszelfs eigen huishoudelijk Bestuur, zoo tot administratie van Politie en Justitie, voor zoo verre derzelve niet uit de Kas van bijzondere Gemeenten of Districten moeten worden betaald, als tot het onderhoud der Departementale Gebouwen, Dijken, Waterwerken en dergelijke. Bij buitengewone rampen, geven zij daarvan onmiddelijk kennis aan het Staats-Bewind, en verzoeken den nodigen onderstand uit de Nationale Kas.

66 Tot goedmaking der bovengemelde gewone kosten, zal ten spoedigsten door ieder Departmentaal Bestuur eene Begrooting derzelve aan het Staats-Bewind worden voorgedragen, alsmede welke Artikelen der thans in het zelve Departement geheven wordende Belastingen voortaan tot stijving van derzelve kosten in de Kas van hetzelfde zouden behoren te worden gestort, en in het vervolg als Departementale Belastingen aangemerkt. Ingevalle deze in vervolg van tijd niet toereikende gevonden mogen worden, draagt het Departement, achtervolgens Art. 58, nieuwe Departementale Belastingen voor, welke echter niet zullen mogen gelegd

worden op den *doorvoer door*, den *uitvoer naar*, of den *invoer uit* eenig Departement. Zullende mede de voortbrengzelen van den grond of de nijverheid van andere Departementen nimmer mogen worden bezwaard, boven die van het Departement zelve, alwaar de Belasting geheven wordt.

67 Het Departement, raadzaam oordeelende, tot goedmaking van buitengewone kosten, zekere Penningen te negotieren, zal gehouden zijn het beloop derzelve, als mede een afzonderlijk fonds tot aflossing en betaling der Interessen van dezelve, hetzij uit reeds bestaande, hetzij uit nieuwe Belastingen, aan het Staats-Bewind voor te dragen, om, door het Wetgevend Lichaam te worden goedgekeurd.

75 Hetzelve [= het gemeentebestuur, w^r] legt geen Plaatselijke Belastingen op dan met overleg van de Gecommitteerden uit de Gemeenten, gekozen volgens een Reglement, goed te keuren door het Departementaal Bestuur, aan het welke alle de Plaatselijke Belastingen ter goed- of afkeuring zullen moeten gezonden worden. Ten aanzien deezer Belastingen moet worden in acht genomen, dat noch de *doorvoer*, noch de *uit-* of de *invoer*, naar of van andere Steden of Plaatsen, worde belast, noch ook de voortbrengzelen van den grond of nijverheid van andere Steden of Plaatsen bezwaard boven die Plaats zelve, waar de belasting gelegd wordt.

1805

28 Aan de Vergadering van Hun Hoogmogenden is uitsluitend opgedragen het raadplegen over de Algemeene Begrooting van Staatsbehoefden, en alle Augmentatiën van dezelve, welke Haar door den Raadpensionaris worden voorgedragen.

56 De Raadpensionaris heeft het Opperbestuur der Nationale Geldmiddelen. Hij bepaalt de vaste Jaarwedden der Nationale Ambtenaren van den Staat.

57 Insgelijks verleent hij [= de Raadpensionaris] de Pensioenen, volgens de bepalingen, daaromtrent door de Wet gemaakt.

58 Op de eerste dag van de Najaarszitting van Hun Hoog Mogenden, levert de Raadpensionaris aan de Vergadering van Hun Hoog Mogenden in, eene algemeene gedetailleerde Begrooting van Staatsbehoefden over het volgende jaar. De Vergadering van Hun Hoog Mogenden kan daarin geene veranderingen maken. Dezelve bewilligt daarin of verwerpt deze Algemeene Begrooting.

59 Op deze Algemeene Begrooting wordt eene Post uitgetrokken, gedestineerd voor objecten welke uit haren aard voor geene specificatie vatbaar zijn; over de bedragen van dezelve beschikt de Raadpensionaris ten dienste van den Staat, ook tot goedmaking der kosten, welke worden vereischt om den Post, welke hem is toevertrouwd, op eene waardige en betamelijke wijze te bekleeden, mitsgaders ter betaling der onkosten voor zijne particuliere Bureaux, en van de Personen daarop geëmployeerd; zulende tot justificatie van het gebruik der gemelde Somme, alleen worden vereischt eene plegtige Verklaring, door den Raadpensionaris eigenhandig onderteekend, *dat dezelve uitsluitend gestrekt hebbe voor den dienst en het belang van den Staat, en geenszins tot verrijking van Hem of de zijnen.*

60 De middelen van Financiën zullen aanvankelijk blijven voortduren op den voet, zoo als dezelve in ieder der Departementen tegenwoordig bestaan. Het behoort echter onder de eerste en voornaamste zorgen van den Raadpensionaris, zich onledig te houden met de overweging van alles, wat strekken kan om de Inkomsten van den Staat te vermeerderen, alle takken van Bestuur en Administratie te vereenvoudigen, en overal de strengste bezuiniging in te voeren; mitsgaders ontwerpen van Wetten voortdragen, hetzij om de tegenwoordige Belastingen te verbeteren, het zij om een algemeen Systema van Financiën te doen aannemen, waar door de tegenwoordig bestaande Departementale Belastingen zouden kunnen worden vervangen.

61 Er zal eene Nationale Rekenkamer zijn, bestaande uit niet minder dan *Vijf* en niet meer dan *Negen* Leden. Bij vacature zendt de vergadering van Hun Hoog Mogenden aan den Raadpensionaris eene Nominatie van zes Personen, welke door den Raadpensionaris tot op de helft wordt verminderd, waar uit de Vergadering van Hun Hoog Mogenden de verkiezing doet.

64 De Departementale Besturen zijn niet bevoegd tot het heffen van Departementale Belastingen, dan na alvorens daartoe te zijn geautoriseerd door een Besluit van Hun Hoog Mogenden, genomen op eene stellige en uitdrukkelijke Voordragt van den Raadpensionaris.

67 Iedere Gemeente heeft de beschikking over hare huishoudelijke belangen; zij legt geene Plaatselijke Belastingen op, dan ingevolge de algemeene bepalingen, bij de Wet vaststellen, en niet anders dan met overleg van Gecommitteerden uit de Gemeente, gekozen door de Stemgerechtigde Burgers, na bekomene autorisatie van het Departementaal Bestuur, aan het welk alle plaatselijke Belastingen of Geldligtingen ter goed- of afkeuring zullen moeten gezonden worden. Ten aanzien deezer Belas-

tingen moet worden in acht genomen, dat noch de *Doorvoer door*, noch de *Uit- of de Invoer, naar of van* andere Steden of Plaatsen, worde belast, noch ook de voortbrengselen van den grond of nijverheid van andere Steden of Plaatsen bezwaard boven die van de Plaats zelve, waar de Belasting gelegd wordt. Ook zullen deze Plaatselijke Belastingen aan de middelen van de Nationale Financiën niet mogen hinderlijk zijn. In zulk een geval is de Raadpensionaris gehouden de invoering daar van tegentegaan; en wordt, ter bevordering van dit oogmerk, door de Departementale Besturen, van alle door hen goedgekeurde Plaatselijke Belastingen onverwijld geïnformeerd.

1806

36 De bestiering der Koloniën, en van alles wat derzelve innerlijke regering betreft, behoort bij uitsluiting aan den Koning.

41 De Koning heeft het opperbestuur van de Nationale Geldmiddelen. Hij bepaalt de vaste Jaarwedden der Nationale Ambtenaren.

42 De koning beschikt niet anders over de Geldmiddelen van den Staat dan overeenkomstig de Wet.

43 De Koning verleent Pensioenen volgens de bepalingen daar omtrent door de Wet gemaakt.

44 In het begin van elke gewone Zitting, levert de Koning aan het Wetgevend Ligchaam in, eene algemeene en uitgewerkte Begrooting van Staatsbehoeften over het volgend Jaar. De Vergadering van Hun Hoog Mogende kan daarin geene verandering maken; dezelve bewilligt daarin of verwerpt deze algemeene Begrooting.

45 Er zal eene Nationale Rekenkamer zijn; bij vacature zendt de Vergadering van Hun Hoog Mogende aan den Koning eene Nominatie van zes Personen, welke door de Koning tot op de helft wordt verminderd, waaruit de Vergadering van Hun Hoog Mogende de verkiezing doet.

w7 De Departementale en Gemeente-Besturen kunnen geene Belastingen opleggen, dan ingevolge de Wet, en na bekomene autorisatie van den Koning, op Rapport van de Departementale Besturen.

1814

36 De Souvereine Vorst heeft, bij uitsluiting, het opperbestuur over de koloniën en bezittingen van den Staat in andere werelddelen.

39 De Souvereine Vorst beschikt over de Vloten en Legers. Alle de militaire Officieren worden door Hem benoemd en, daartoe termen zijnde, op pensioen gesteld of, des noods, ontslagen.

40 De Souvereine Vorst heeft het opperbestuur der algemeene geldmiddelen. Hij regelt de tractementen van alle Kollegien en Ambtenaren, welke uit 's Lands kasse betaald worden, en brengt dezelve op de begroting der staats-behoeften.

70 De inwilliging der Staten Generaal wordt vereischt op de jaarlijkse begroting der uitgaven van den Staat, welke hun door den Souvereinen Vorst wordt ingezonden. Zij raadplegen vervolgens over de voorgeslagen middelen tot vinding van dezelve.

71 De voordragt, welke door den Souvereinen Vorst opzigtelijk de financiën in het begin der eerste gewone vergadering van de Staten Generaal wordt ingeleverd, is gesplitst in twee hoofddeelen. Het eene bevat alle zoodanige zekere en bepaalde uitgaven, welke, uit den gewonen loop der zaken voortvloeiende, in het bijzonder tot den staat van vrede betrekking hebben, en alzoo op eenen duurzamen voet dienen vastgesteld te worden. Het tweede hoofddeel bevat die buitengewone en onzekere uitgaven, welke, inzonderheid in tijden van oorlog, naar voorkomende omstandigheden moeten worden geregeld. Het eerste, door de Staten Generaal goedgekeurd zijnde, wordt toegestaan, om geen verandering te ondergaan, dan wanneer eenig deel der uitgaven mogt komen te veranderen of geheel te vervallen. Het tweede wordt slechts ingewilligd voor een jaar.

72 Alle de ingewilligde penningen worden gebruikt tot de vastgestelde posten, en geene anderen. De Souvereine Vorst doet van dat gebruik, gedurende het vorige jaar, aan de Staten Generaal een uitvoerig verslag geven.

84 Zij [= de Staten der Provinciën of Landschappen] dragen de kosten van hun bestuur voor aan den Souvereinen Vorst, die dezelve, ingevalle van goedkeuring, op de begroting der staatsbehoeften brengt.

95 Het regelen der plaatselijke belangen, ingevolge het voorgaande artikel aan de gemelde plaatselijke besturen zijnde overgelaten, blijven deze nogtans gehouden en verplicht de begroting hunner inkomsten en uitgaven aan de Staten overteleggen, en gedragen zich naar het geen dien-aangaande door gemelde Staten zal worden noodig geoordeeld.

96 Voor zoo verre, tot goedmaking der plaatselijke uitgaven, boven

de gewone inkomsten, eenige belastingen mogten noodig zijn, gedragen dezelve besturen zich stiptelijk naar hetgeen deswege bij de algemeene financiële wetten, ordonnancien en bepalingen is vastgesteld. Alvorens dezelve belastingen intevoeren, zenden zij de daaromtrent gemaakte ontwerpen ter goedkeuring aan de Staten der Provinciën of Landschappen met overlegging tevens van eenen juisten staat hunner behoeften. Bij het onderzoek daarvan houden de Staten ook bijzonderlijk in het oog, dat de voorgedragen belastingen nimmer bezwaren den vrijen invoer en doorvoer van producten van den grond of voortbrengsels van industrie van andere Provinciën, Steden of Plaatsen boven die van de Plaats zelve, waar de belasting gelegd wordt.

97 De Staten zende alle, door hen goedgekeurde, begrootingen van inkomsten en uitgaven aan den Souvereinen Vorst, welke, zulks goedvindende, zoo ten aanzien van gemelde begrootingen, als omtrent alle verdere handelingen der plaatselijke Regeringen, zoodanige inzage kan worden, als Hij vermeent te behooren, en dezelve handelingen, des noods, kan schorsen en buiten effect stellen. Ten aanzien van het opnemen en sluiten der plaatselijke rekeningen worden door den Souvereinen Vorst de vereischte voorzieningen voorgeschreven.

117 De Souvereine Vorst en de Staten Generaal gezamenlijk zijn alleen en bij uitsluiting bevoegd tot het heffen en regelen van belastingen. De belastingen, bij het aannemen dezer grondwet bestaande, blijven op denzelfden voet, tot dat er anders over beschikt worde bij de wet.

120 Er zal eene algemeene Rekenkamer zijn, ten einde jaarlijks de rekeningen der verschillende ministeriële departementen optenemen en te liquideren, mitsgaders behoorlijke rekening en verantwoording te vorderen van alle bijzondere Lands comptabelen, alles achtervolgens zoodanige instructien, als bij de wet zullen worden vastgesteld. De leden van deze Rekenkamer worden, zoo veel mogelijk, uit alle Provinciën genomen. Bij vacature zenden de Staten Generaal eene nominatie van drie personen aan den Souvereinen Vorst, welke daaruit de verkiezing doet.

1815

59 De Koning heeft het oppergezag over de vloten en legers. De Militaire-Officieren worden door Hem benoemd en ontslagen, of, daartoe termen zijnde, op pensioen gesteld.

60 De Koning heeft bij uitsluiting het opperbestuur over de volkplantingen en bezittingen van het Rijk in andere werelddelen.

61 De Koning heeft het opperbestuur van de algemeene geldmiddelen. Hij regelt de bezoldiging van alle kollegien en ambtenaren die uit 's Lands kas betaald worden, en brengt dezelve op de begrooting der staatsbehoeften. De bezoldiging der ambtenaren van de regterlijke magt wordt door de wet geregeld.

121 De inwilliging der Staten-Generaal wordt vereischt op de begrooting van de uitgaven van het Rijk, welke aan de tweede kamer door den Koning in de gewone vergadering wordt ingezonden.

122 De gemelde begrooting wordt in twee afdeelingen gesplitst; deze splitsing zal moeten plaats hebben bij de begrooting over den jare 1820, of zoo veel vroeger als de omstandigheden het toelaten.

123 De eerste afdeeling bevat alle zoodanig gewone, zekere en steeds voortdurende uitgaven, welke uit den gewonen loop der zaken voortvloeiende, in het bijzonder tot den staat van vrede betrekking hebben. Deze uitgaven door de Staten Generaal goedgekeurd zijnde, zijn gedurende de tien daarop volgende jaren aan geene jaarlijksche toestemming onderworpen. Er kan over die uitgaven geene nadere beraaeslaging vallen, ten zij de Koning in dien tusschentijd te kennen geven, dat een gedeelte dier uitgaven veranderd is, of geheel opgehouden heeft.

124 Bij de goedkeuring van deze afdeeling worden tevens voor gelijken tijd vastgesteld, de middelen tot vinding dier uitgaven bestemd. Deze middelen eens bepaald zijnde, blijven vastgesteld gedurende dien tijd, ten zij de Koning noodig oordeelende, dat een dier middelen gewijzigd, of door een ander vervangen wierd, daaromtrent een voorstel doet.

125 Een jaar vóór de afloop van den termijn, voor welken deze vaste uitgaven geregeld zijn, wordt door den Koning de nieuwe staat voor de tien jaren, die op dien termijn volgen, voorgesteld.

126 De tweede afdeeling der begrooting bevat die buitengewone, onvoorziene en onzekere uitgaven, welke, inzonderheid in tijden van oorlog, naar voorkomende omstandigheden, moeten worden geregeld. Deze uitgaven en middelen tot bestrijding derzelve, worden slechts voor een jaar vastgesteld.

127 De uitgaven voor ieder departement van algemeen bestuur maken een afzonderlijk hoofdstuk der algemeene begrooting uit. De penningen voor een departement toegestaan, kunnen alleenlijk en bij uitsluiting worden gebruikt voor uitgaven, tot dat departement behorende, zoo dat

geene som kan worden overgeschreven van het eene hoofdstuk van algemeen bestuur op een andere, dan met gemeen overleg der Staten-Generaal.

128 De Koning doet jaarlijks aan de Staten-Generaal een uitvoerig verslag geven van het gebruik der geldmiddelen.

143 De Staten dragen de kosten van hun bestuur voor, aan den Koning, die dezelve in gevalle van goedkeuring op de begrooting der staatsbehoeften brengt.

150 De Staten dragen aan den Koning voor het onderhouden en aanleggen van zoodanige werken, als zij voor het belang van hunne Provincie nuttig oordeel. Zij kunnen de middelen daarbij voordragen, om daarin geheel of ten deele ten koste der Provincie te voorzien. In geval van goedkeuring, wordt aan hun het bestuur der werken en de beheering der penningen opgedragen, onder de verplichting tot rekening en verantwoording.

156 De plaatselijke besturen zijn gehouden en verpligt de begrooting hunner inkomsten en uitgaven aan de Staten overteleggen, en gedragen zich naar het geen dien aangaande door gemelde Staten noodig geoordeeld wordt.

157 Voor zoo verre tot goedmaking der plaatselijke uitgaven eenige belastingen mogten noodig zijn, gedragen dezelve besturen zich stiptelijk naar het geen deswege bij de algemeen financiëele wetten, ordonnantien en bepalingen is vastgesteld. Alvorens deze belastingen intevoeren, zenden zij de daaromtrent gemaakte ontwerpen ter goedkeuring aan de Staten der Provinciën met overlegging tevens van eenen juisten staat hunner behoeften. Bij het onderzoek daarvan houden de Staten ook bijzonderlijk in het oog, dat de voorgedragen belastingen nimmer bezwaren den vrijen invoer en doorvoer van producten van den grond of voortbrengsels van nijverheid van andere Provinciën, steden of plaatsen boven die van de plaats zelve, waar de belasting gelegd wordt.

158 Geene nieuwe plaatselijke belastingen kunnen worden ingevoerd, zonder voorafgaande goedkeuring des Konings.

159 De Staten zenden aan den Koning alle de begrootingen van inkomsten en uitgaven, welke Hij vordert. Ten aanzien van het opnemen en sluiten der plaatselijke rekeningen, worden door den Koning de vereischte voorzieningen voorgeschreven.

197 Geene belastingen kunnen ten behoeve van 's lands kas worden geheven, dan uit kracht van eene wet.

199 De schuld wordt jaarlijks in overweging genomen ter bevordering der belangen van de schuldeischers van den Staat.

202 Er zal eene Algemene Rekenkamer zijn, ten einde jaarlijks de rekeningen der verschillende departementen van algemeen bestuur optenemen en te liquideren, mitsgaders behoorlijke rekening en verantwoordign te vorderen van alle bijzondere lands comptabelen en andere, alles achtervolgens zoodanige instructien, als bij de wet zullen worden vastgesteld. De leden dezer Rekenkamer worden zoo veel mogelijk uit alle de Provinciën genomen. Bij vacature zendt de tweede kamer van de Staten-Generaal eene nominatie van drie personen aan den Koning, welke daaruit de verkiezing doet.

219 De Koning na de Staten der Provincie gehoord, en het advies van den Raad van State ingenomen te hebben, bepaalt welke de werken zijn die uit hoofde van gemelde onderscheiding onder de beheering der Staten zullen worden gesteld, zoo wel als de wijze op welke in de betaling der onkosten van die werken zal worden voorzien.

1840

58 = 1815: 59

59 De koning heeft bij uitsluiting het opperbestuur over de volkplantingen en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen. Aan de Staten-Generaal zullen, in den aanvang van elke gewone zittinge, worden medegedeeld de laatst ingekomenene staten van ontvangsten en uitgaven van opgemelde volkplatingen en bezittingen. Het gebruik van het batig slot, beschikbaar ten behoeve van het moederland, wordt bij de wet geregeld.

60 = 1815: 61

122 = 1815: 121

123 De gemelde begrooting wordt telkens voor den tijd van twee jaren vastgesteld, en één jaar vóór den afloop van dien termijn worden de nieuwe Staats-uitgaven door den Koning voorgedragen, welke, aldus eenmaal vastgesteld zijnde, gedurende dien tijd blijven voortduren, ten ware inmiddels in dezelve door eene nieuwe wet veranderingen gemaakt mogten worden.

124 De Staats-inkomsten worden tevens voor gelijken tijd van twee jaren bij de wet geregeld en blijven, eenmaal vastgesteld zijnde, gedurende dien tijd voortduren, ten ware inmiddels in dezelve door eene nieuwe wet veranderingen gemaakt mogten worden.

125 De uitgaven voor ieder Departement van Algemeen Bestuur maken een afzonderlijk hoofdstuk der algemeene begrooting uit. Elk dezer hoofdstukken wordt bij eene afzonderlijke wet voorgedragen en vastgesteld. De penningen voor een Departement toegestaan kunnen alleenlijk en bij uitsluiting worden gebruikt voor uitgaven tot dat Departement behoorende, zoo dat geene som kan worden overgeschreven van het eene hoofdstuk van Algemeen Bestuur op een ander, dan met gemeen overleg der Staten Generaal.

126 De Koning doet jaarlijks aan de Staten-Generaal een uitvoerig verslag geven van het gebruik der geldmiddelen. De ontvangsten en uitgaven van ieder afgelopen dienstjaar door de Algemeene Rekenkamer afgesloten zijnde, wordt de alzoo afgeslotene rekening, welke zoowel de ontvangsten als de uitgaven moet bevatten, jaarlijks aan de Staten-Generaal medegedeeld.

141 = 1815: 143

148 = 1815: 150

154 = 1815: 156

155 = 1815: 157

156 = 1815: 158

157 = 1815: 159

195 = 1815: 197

200 Er zal eene Algemeene Rekenkamer zijn, ten einde jaarlijks de rekeningen van ontvangst en uitgaven der verschillende Departementen van Algemeen Bestuur op te nemen en te liquideren, mitsgaders behoorlijke rekening en verantwoording te vorderen van alle bijzondere landscomptabelen, alles achtervolgens zoodanige instructien, als bij de wet zullen worden vastgesteld. De leden dezer Rekenkamer, welker bezoldiging door de wet geregeld wordt, worden zoo veel mogelijk uit alle de provinciën genomen en voor hun leven aangesteld. Bij vacature zendt de Tweede

Kamer der Staten Generaal eene nominatie van drie personen aan den Koning, welke daaruit de verkiezing doet.

1848

59 De Koning heeft het opperbestuur der kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen. De reglementen op het beleid der regering aldaar worden door de wet vastgesteld. Het muntstelsel wordt door de wet geregeled. Andere onderwerpen deze kolonien en bezittingen betreffende, worden door de wet geregeld, zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan.

60 De Koning doet jaarlijks aan de Staten-Generaal een omstandig verslag geven van het beheer der kolonien en bezittingen en van den staat waarin zij zich bevinden. De wet regelt de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen.

61 De Koning heeft het opperbestuur van de algemeene geldmiddelen. Hij regelt de bezoldiging van alle collegien en ambtenaren die uit 's Lands kas worden betaald. De wet regelt de bezoldiging van de ambtenaren der regterlijke magt. De Koning brengt de bezoldigingen op de begrooting der staaatsbehoeften. De pensioenen der ambtenaren worden door de wet geregeld.

119 Door de wet worden de begrootingen van alle uitgaven des Rijks vastgesteld en de middelen tot dekking aangewezen.

120 De ontwerpen der algemeene begrootings-wetten worden jaarlijks van wege den koning aan de Tweede Kamer aangeboden, dadelijk na het openen der gewone vergadering van de Staten-Generaal vóór den aanvang van het jaar waarvoor de begrootingen moeten dienen.

121 Geen hoofdstuk der begrooting van uitgaven kan meer dan die voor één departement van algemeen bestuur behelzen. Ieder hoofdstuk wordt in een of meer ontwerpen van wet vevat. Door zoodanige wet kan overschrijving worden toegestaan.

122 De verantwoording van de staats-uitgaven en ontvangsten over elk dienstjaar wordt, onder overlegging van de door de Rekenkamer goedgekeurde rekening, aan de wetgevende magt gedaan. Het slot der rekening wordt door de wet vastgesteld.

129 De Staten dragen jaarlijks de kosten van hun bestuur, voor zoo-

veel het rijks-bestuur is, aan den Koning voor, die ze, in geval van goedkeuring, op de begrooting der staatsbehoeften brengt. De begrooting der enkel provinciale en huishoudelijke inkomsten en uitgaven, door de Staten mede jaarlijks opgemaakt, vereischt 's Konings goedkeuring. Provinciale belastingen tot dekking dezer uitgaven, door de Staten aan den Koning voorgedragen, vereischen bekrachtiging door de wet.

141 De besluiten der gemeentebesturen, rakende de beschikking over gemeente-eigendom en zoodanige andere burgerlijke rechtshandelingen welke de wet aanwijst, alsmede de begrootingen van inkomsten en uitgaven, worden aan de goedkeuring der Provinciale Staten onderworpen.

142 Het besluit van een gemeentebestuur tot het invoeren, wijzigen of afschaffen eener plaatselijke belasting, wordt voorgedragen aan de Staten zijner provincie, die daarvan verslag doen aan den Koning, zonder wiens goedkeuring daaraan geen gevolg mag worden gegeven. De wet geeft algemeen regels ten aanzien der plaatselijke belastingen. Zij mogen den doorvoer, en den uitvoer naar en invoer uit andere gemeenten niet belemmeren.

143 De wet regelt ook het opmaken der Begrootingen en het openen en sluiten der plaatselijke rekeningen.

171 = 1815: 197

176 Er is eene Algemeene Rekenkamer, welker zamenstelling en taak door de wet worden geregeld. Bij het openvallen eener plaats in deze Kámer zendt de Tweede Kamer der Staten Generaal eene opgave van drie persoenen aan den Koning, die daaruit kiest. De leden der Rekenkamer worden voor hun leven aangesteld. Hunne bezoldiging wordt door de wet geregeld. Het 2de lid van art. 163 is op hen van toepassing [= kunnen worden afgezet of ontslagen door regterlijke uitspraak of op eigen verzoek.

1887

61 = 1848: 59

62 = 1848: 60

63 De Koning heeft het opperbestuur van de algemeene geldmiddelen. Hij regelt de bezoldiging van alle collegien en ambtenaren die uit 's Lands kas worden betaald. De wet regelt de bezoldiging van den Raad

van State, van de Algemeene Rekenkamer en van de regterlijke magt. De Koning brengt de bezoldigingen op de begrooting der staatsbehoeften. De pensioenen der ambtenaren worden door de wet geregeld.

123 = 1848: 119

124 = 1848: 120

125 = 1848: 121

126 De verantwoording van de Rijksuitgaven en ontvangsten over elk dienstjaar wordt, onder overlegging van de door de Rekenkamer goedgekeurde rekening, aan de wetgevende Magt gedaan naar de voorschriften van de wet.

136 Elk besluit der Staten tot het invoeren, wijzigen of afschaffen van eene provinciale belasting, behoeft de goedkeuring des konings. De wet geeft algemeene regels ten aanzien van de provinciale belastingen. De belastingen mogen den doorvoer, den uitvoer naar en den invoer uit andere provincien niet belemmeren.

137 De begrooting der provinciale inkomsten en uitgaven, jaarlijks door de Staten op te maken, behoeft de goedkeuring des Konings. De wet regelt het vaststellen van de provinciale rekening.

141 De Koning stelt in elke provincie een Commissaris aan met de uitvoering Zijner bevelen en met het toezigt op de verrigtingen der Staten belast. Deze Commissaris is Voorzitter van de vergadering der Provinciale Staten en van die der Gedeputeerde Staten en heeft in laatstgenoemd collegie stem. Zijne jaarwedde en de kosten zijner woning worden op de begrooting der Rijksuitgaven gebragt. De wet beslist of andere uitgaven van het provinciaal bestuur ten laste van het Rijk komen.

146 De besluiten der gemeentebesturen, rakende zoodanige beschikking over gemeente-eigendom en zoodanige andere burgerlijke regtshandelingen als de wet aanwijst, alsmede de begrootingen van inkomsten en uitgaven, worden aan de goedkeuring der Gedeputeerde Staten onderworpen. Het opmaken der begrootingen en het vaststellen der rekeningen wordt door de wet geregeld.

147 Het besluit van een gemeentebestuur tot het invoeren, wijzigen of afschaffen eener plaatselijke belasting, wordt voorgedragen aan de Gedeputeerde Staten, die daarvan verslag doen aan den Koning, zonder

Wiens goedkeuring daaraan geen gevolg mag worden gegeven. De wet geeft algemeene regels ten aanzien der plaatselijke belastingen. Deze belastingen mogen den doorvoer, den uitvoer naar en den invoer uit andere gemeenten niet belemmeren.

174 Geene belastingen kunnen ten behoeve van 's Rijks kas worden geheven, dan uit krachte van eene wet.

179 Er is eene Algemeene Rekenkamer, welker zamenstelling en taak door de wet worden geregeld. Bij het openvallen eener plaats in deze Kamer zendt de Tweede Kamer der Staten Generaal eene voordragt van drie personen aan den Koning, die daaruit benoemt. De leden der Rekenkamer worden voor hun leven aangesteld. Het 3de en 4de lid van art. 166 is op hen van toepassing.

B I J L A G E B

Concordans op de grondwetsartikelen met betrekking tot de overheidsfinanciën

Op basis van de concordans in Van Hasselts *Verzameling van Nederlandse staatsregelingen en grondwetten*

- * geeft in navolging van Van Hasselt voor de jaren vanaf 1814 aan dat het betreffende artikel een wijziging heeft ondergaan; voor de voorgaande jaren zijn de artikelen vrijwel nooit eensluidend;
- geeft in navolging van Van Hasselt aan dat er over het betreffende onderwerp in de grondwet van dat jaar geen bepaling is opgenomen; blanco geeft aan dat de betreffende bepaling in dat jaar wel voorkomt, maar deel uit maakt van een ander artikel;
- () geeft aan dat de betreffende artikelen toegevoegd zijn, dus niet opgenomen waren in Van Hasselts concordans;
- vet geeft aan dat de complete tekst is opgenomen in het bijbehorende tekstoverzicht

1798	1801	1805	1806	1814	1815	1840	1848	1887	
50	40	56	41	40	61*	60	61*	63*	over het opperbestuur over de nationale geldmiddelen
50 (218)	40	28	42	70	121*	122	119*	123	over de zeggenschap van de wetgevende macht over de geldmiddelen
(131)									over het bestuur en de inkomsten van de posten
50	40	60	–	117	197*	195	171	174*	over de belastingheffing
(210)									over het nieuw in te voeren belastingstelsel
(211)									over het tijdstip van invoering daarvan
(57)									over de handhaving van de tegenwoordige belastingen en herziening ervan
(58)									over verhouding nationale kas en departementale kassen en invoering nieuwe belastingen, beide bij wet vast te stellen
657	–	–	2	–	198	196	172	175	

1798	1801	1805	1806	1814	1815	1840	1848	1887	
(126)									over de zorgvuldige invordering der belastingen
(213)									
(127)									over de handhaving der financiële wetten
(128)									over de aanstelling van ontvangers e.a. financiële ambtenaren en hun instructie
(200)									over het nationaal verklaren van alle geldmiddelen
50 (125)	61	59	—	72	127*	125*	121*	125	over het gebruik van de middelen
50	61	59	—	72	128*	126*	122*	126*	over de verantwoording van het gebruik der middelen
(G66) (124) (219)									
98	47	—	36	36*	60*	59*	59*	61	over de koloniën
129	—	—	—	—	—	59*	60*	62	
241									
242									
253									
(NB 1798: TITUL VII artt. 231 t/m 255)									
	68				215*	213	190*	189*	over de waterstaat
—	—	—	—	128	219*	217			
				129					
				130					
124	59 (61)	58	44	—	124*	124*	119	123*	over de begrotingen
212					(121)	(122)			
214	59	58	44	71	122*	—	—	—	
215					123				
216									
217									
Regl. D. 1 t/m 4									
—	—	—	—	—	—	123	120*	124	
					125				
(208)	(59)				(124)	(124)			over de inkomsten
215									
(209)	(60)			(71)	(126)				over buitengewone uitgaven
Regl. D 5									
(50) (G58)	41	57	43	— (39)	— (59)	— (58)	61	63*	over het verlenen van pensioenen

1798	1801	1805	1806	1814	1815	1840	1848	1887	
175	65			84	145*	141	129*	136* 137* 141*	over de departementale resp. provinciale financiën
(177)									
(178)									
176	(58)	64	7						over inkomsten van en belastingheffing door departementen
176	67		W7		150	148			
(G52)	66	65		89	147*	145	131*	136*	over het niet belemmeren van door-, uit- en invoer binnenslands
(179)									over de invordering van de departementale belastingen
(154)									over het niet toegestaan zijn van belang van gemeente- en departementsbestuurders bij belastinginning
	(69)								over toezicht Staats-Bewind op waterstaatswerken
194	—	—	—	95	156*	154	141*	146*	over de plaatselijke financiën
194	75	67	W7	96	157*	155	142*	147*	
G52					158	156	142		
195				97	159*	157	143*		
196									
(180)									over rekening en verantwoording
226	46	61	45	120	202*	200*	176*	179*	over de Rekenkamer
(227)									
(228)									over derzelver werkzaamheden
(229)									
(230)									
Regl. D. 6 t/m 17									
50n	18	—	8	—	200	198	174	177	over de munt en het muntwezen
130	—	—	37	41	62*	61	62	64	
131									
130	—	—	—	119	201*	199	175*	178	
203	56	—	9	118	199	197	173*	176	over de nationale schuld
(201)									
(202)									
(204)									
(205)									
(206)									over de Amortisatiekas
(207)									
(220 t/m 225)									over de Commissarissen der Nationale Tresorie
Regl. D 6 t/m 17									